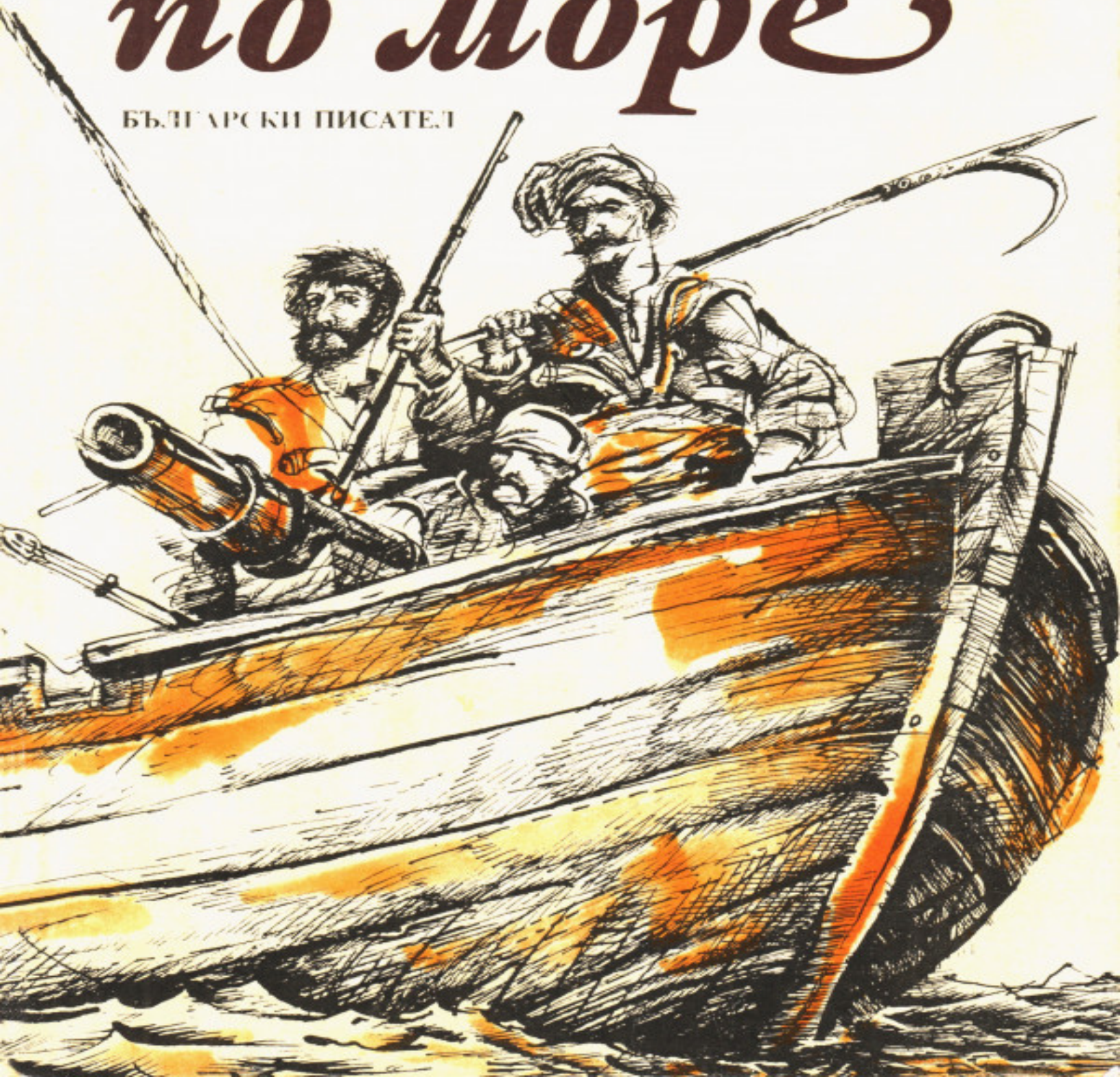

ДИМИТЪР МАНТОВ

Хайдути сметат по море

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ

ДИМИТЪР МАНТОВ
ХАЙДУТИ ШЕТАТ ПО МОРЕ

chitanka.info

Вече трета година по Вълчановия мост трополяха колелата на волски и биволски коли и отекваха стъпките на българи и турци. А в това време, сетеше ли се за двата свързани бряга на Голямата река, Вълчан войвода целият се изпълваше с доволство. При всяко припомняне за моста обаче лицето на одринския аянин^[1] Али Пехливан потъмняваше. Най-много се ядосваше от това, че и правоверните наричаха моста по името на странджанския войвода — „Вълчан кюпрусу“.

Все нанякъде трябваше да избие тая злоба. И един ден аянинът нареди: сеймените^[2] да се стягат за голяма потеря.

В конака на кон долетя синът на Юмер Драза — Мемиш ага. Той беше тънък попрегърбен момък с възжълто лице. Още не можеше да прежали смъртта на родителите си и изпепеляването на бащиното си богатство в огъня, който унищожи Караевренската кула. Броеше парите си и търсеше где да се залови, за да живее и той като баща си нашироко, като истински господар.

Али Пехливан, широкоплещест, понапълнял, със стегнат червен пояс, се разхождаше пред конака и се тупаше с длани по гърдите. От десетина години бе престанал да се бори по празненства, за пари, но не се отказваше от пехливанлъка — сред сеймените му винаги имаше неколцина някогашни борци. Когато се присетеше, той викаше някои от тях да си премерят силите.

След темането Мемиш ага с подходящ за случая смирен израз на лицето помоли аянина да го вземе със себе си в потерята.

— Евет^[3]! — съгласи се Али Пехливан и косо изгледа младия мъж — не харесваше ни цвета на лицето, ни попревития гръб на сина на покойния си приятел. Ала му допадна злината в ниския му глас — и той като него диреше отмъщение.

— Само че да знаеш, гяурският бюлюкбашия^[4] Вълчан е мой, аз ще му отрежа главата!

— Евет! — сега пък се съгласи Мемеиш ага и пак направи темане.

... И се врязаха в Странджа като остриетата на тънки саби конните редици на големия сейменски билюк — повече от двеста души, настървени от думите на одринския аянин, че всяко село, което поддържа хайдутите, е тяхно за по два дни, да правят каквото искат с живота и с имота на неверниците.

Месеци наред Али Пехливан прехвърляше през ума си имената на главните ятаци на Вълчан войвода, които бе открил с помощта на свои верни хора, и сега сеймените спираха направо пред къщите им — изкарваха изненаданите хора навън, обръщаха стаите и зимниците наопаки, обираха каквото можеше да се отнесе и подкарваха заловените с навързани ръце — щяха да ги продадат като роби в Одрин и да си поделят парите.

В Гьоктепе^[5] — главното свърталище на Вълчан — се появи сам Али Пехливан, ядосан от това, че никъде не можа да попадне в дирята на хайдутите, изморен и ожаднял за ракия.

— Напълнете дисагите и запалете цялото село! — извика той на сеймените, които бяха край него, и притури с нисък и трептящ от злина глас: — Ама най-напред ми докарайте тук Ненчо Чобана с домочадието му!

Задаваше се Гергьовден. Горите шумяха с нови гранки, по поляните никнеха весели цветя, а големият дъб сред Гьоктепе, гдето бе хорището, приличаше на огромен зелен шатър.

Там, под дъба, докараха Ненчо Чобана, жена му Злата и сина му Георги. Имаше за какво да ги разпитва Али Пехливан, но той знаеше, че хайдушките ятаци са корави хора, пред властта дума не обелват.

При дъба пристигна и Мемеиш ага, слезе от коня, приближи до аянина.

— Виждаш ли ги? — посочи Али Пехливан с глава семейството на Чобана. — Опитали са от султанското злато, нали оня баш хаирсъзин няколко хазни обра. Така ли е бре, неверници?

Ненчо Чобана, жена му и синът му Георги бяха навързани на един синджир. Старият Вълчанов ятак, на години към шестдесетте, бе кротък на вид, посивял, с прошарени мустаци. Жена му, пребрадена с чер чембер, тихо подсмърчаше. Младият Чобан — Георги, беше на около двадесет години — с дълга рунтава коса и малки черни мустачки.

Али Пехливан повтори думите си на български. Но и сега тримата продължаваха да мълчат. Злата престана да подсмърча, очите ѝ пак бяха отправени към земята, но лицето ѝ се опъна.

— Аааа! — изрева внезапно аянинът и като извади двата си пищова, едновременно гръмна.

Ненчо Чобана се олюля — ризата на гърдите му почервения. Синът му подви крака, и неговите гърди бяха простреляни. Ала майка му, която беше вързана с тънкия синджир между двамата, го подпря с рамо — и той се закрепил, като погледна аянина, очите му горяха от омраза.

Старият ятак се облегна на жена си и издума тежко:

— Вълчан ще ти върне за всичко!

Али Пехливан се обърна към Мемиш ага:

— Твой ред е!

Младият турчин се окашля, пристъпи от крак на крак, завъртя ръце, но не посегна към силяха си.

Аянинът стисна зъби и като извика пак:

— Аааа! — измъкна двата пищова от жълтия мешинен силях на Мемиш ага и пак стреля едновременно.

Сега и Злата подви крака.

— Огън! Палете къща след къща! — изрева Али Пехливан и се метна на коня си.

Така бе опожарено цялото село Гьоктепе, а много от жителите му — избити. Тия, които можеха да бъдат продадени на робските пазари в Одрин, Димотика и Истанбул — млади мъже и жени, та и деца, — навързаха на синджир.

Али Пехливан пиеше отлежала ракия от сребърно павурче, кръстосал крака на дебел персийски килим пред шатъра си — беше се настанил на една височина край Гьоктепе, отгдето се виждаха

загасващите пожари на голямото село. Мислеше си: димът от изгореното село ще се разнесе из цяла Странджа, страхливите от гяурите ще си глътнат езиците, а другите — помагачите на хайдутите — ще разберат, че вече е дошел краят на обирача на султанските хазни.

Така си повтаряше той със замотана от ракията глава, ала не беше радостен. От време на време го бодваше напомняне: Вълчан войвода може да е тук някъде наблизко, да гледа и да го дебне.

„... Само да се мерне пред очите ми!“ — заканваше му се аянинът и още по-силно впиваше устни в смукалото на павурчето.

Вълчан наистина беше наблизко — той знаеше и пътищата, и пътеките около Гьоктепе. Дружината му както винаги бе малка — петнадесет хайдути, всички излезли в гората, както бе по обичай, на великия четвъртък.

Снажното му едро тяло бе пълно със сила, която напираше в гърдите му, караше го да диша шумно, да удря ръце една в друга, да вкопава крака в земята, в миналогодишната шума.

„... Четвъртък — несвъртък!“ — повтаряше си войводата запомнена от детството скоропоговорка и не го свърташе на едно място. Дружината бе завардила пътя от Гьоктепе за Одрин.

Хайдутите се криеха зад повалените от миналогодишната буря дървета — полегнали бяха на ямурлуците и прегръщаха пушките си. Вълчан се грижеше за въоръжението на своите момчета — най-добрите сливенски тюфекции^[6] правеха пушки за неговата дружина, а ножовете и сабите бяха от Дамаск — купуваше ги в Цариград.

До войводата бе приклекнал Стоян Байрактар, преглеждаше подсипниците на пищовите си, сумтеше, нищо не казваше. И той като останалите хайдути се питаше какво е намислил Вълчан — защото петнадесет души нищо не могат да сторят на стотината сеймени, които бяха ограбили и опожарили Гьоктепе и сега почиваха в шатрите си на близката височина.

По едно време войводата продума — но като че каза повече на себе си:

— Да беше сега тук Кара Кольо...

Байрактарят се усмихна, дългите му вретенлии мустаци пошаваха:

— Не ти ли омръзна, цялата зима заедно бяхте?

— Две зими подред заедно бяхме, ама като се запролети, той все по Инджето се повлича...

— С Инджето е по-весело. А и той вече не е кърджалия, присети се, че е християнин...

— Е, като го няма Кара Кольо, аз ще си свърша сам работата.

— Каква работа? — взря се Стоян Байрактар във войводата.

— Ще видиш... — изправи се Вълчан и сложи ръка над очите си. Само човек като него с остър поглед можеше да забележи, че там, гдето пътят се губеше в далечината, идваха конници.

След всяко дълго пиене Али Пехливан на другия ден гледаше с кървясали очи. И три горчиви кафета не можеха да го оправят — всичко му беше криво.

Сега краката му ту се изхлузваха от стремената, ту впиваше колене в хълбоците на коня и той политаше далеч пред двойната редица на конните сеймени.

След един голям завой конят изпръхтя и сам спря — пътят бе преграден от няколко повалени дървета. Сеймените бяха назад и Али Пехливан неволно се озърна. От едната страна се издигаха високи скали, от другата — дълбок, глух дол.

Докато аянинът се чудеше да се връща ли, или да изчака тук хората си, като че от самите скали проеца силен глас на турски:

— Али ага, аз съм тоя, когото търсиш. Вече ме видя, кога освещаваха моя мост, затова сега няма нужда да се показвам. Ако не бе дошел в Странджа, сам щях да те потърся и да те извикам на единоборство. Ето как ще стане... След втория завой има широка поляна. Ела там само с петнадесет от своите хора. И аз ще дойда с толкова придружвачи. Другите сеймени да заминат за Одрин.

— Как ще се бием? — най-сетне се съвзе от изненадата и смислено попита Али Пехливан.

— Най-напред ще се преборим като пехливани!

— Че ти кога стана пехливанин?

— Научи ме моят побратим и някогашен байрактар Кара Кольо.

— Ха! — засмя се аянинът. — От всяка върба ако ставаше свирка...

— Който победи в борбата, след това в боя с пищови пръв ще стреля — пак се разнесе силният Вълчанов глас.

Зададоха се първите редици на конните сеймени и аянинът им направи знак с ръка да спрат. Зачовърка го пехливанската страст. Беше чувал много за Кара Кольо като борец, владеел няколко странични хватки, но какви са, не бе успял да разбере. Може би ги бе показал на своя ученик и той сега с тях ще се опита да му залепи плещите в земята. Ала борбата е сложна работа, освен правилата, които важат за всички, всеки борец има свои „чалъми“^[7]. Али ага бе сигурен в себе си — макар и да не си изкарваше прехраната, както на млади години, от пехливанлък, не току-така продължаваха да го наричат Пехливан.

— Съгласен съм! — извика той с ръце, направени на фуния пред устата.

— Ще чакам хората ти, освен петнадесет от тях, да си заминат за Одрин. Ще се преборим утре сутринта по хладина.

Али Пехливан каза само едно „хм“ на себе си. Вече бе дал дума и това беше дума не на аянин, а на пехливанин, а той много държеше на славата си на борец.

Стоян Байрактар проследи от връх на връх заминаването на сеймените за Одрин, водени от Мемеиш ага, и бързо се върна в къпинака, гдето го чакаше Вълчан. Едва тогава войводата махна с ръка на хайдутите да вървят след него.

През двете последни зими в чифлика на Атанас Чивга, Кара Кольо, като учеше Вълчан на борба, все го подшиваше — за какво му е потрябвало на войводата да се бори като пехливанин, неговата сила е другаде — във внезапните нападения и в точната и силна ръка, цяла Странджа знае, че той не пропуска изстрел и че със сабя може и бивол да съсече. А Вълчан само се поусмихваше и нищо не казваше.

Сега младият войвода прехвърляше през ума си хватките, които бе усвоил — най-много му допадаше една от тях — залавяш противника през кръста, но ръцете ти са обратно, като че той е надолу с главата, превърташ го и наистина с главата надолу го забиваш в земята. Кара Кольо, който едва стигаше до рамото на Вълчан, веднъж не на шега се уплаши — „Ще ми счупиш врата, ей!“. Али Пехливан не

беше много висок и на него можеше да приложи тоя Кара Кольов „чалъм“. Имаше и други начини за борба, ще ги опита един след друг.

Конете на петнадесетте турци бяха навързани в единия край на поляната, само белият жребец на аянина пасеше свободно.

Като видя идващите хайдути, Али Пехливан тръгна през поляната — със силях, в който бяха набучени два пищова и два ножа, с пушка в ръка.

В това време хората му свалиха пушки от рамене и ги уловиха за стрелба.

Вълчан се обърна към придружвачите си и те се пръснаха в широка дъга зад него, като хванаха пушки в ръце, готови всеки миг по негов знак да стрелят.

— Хаиролсун^[8]! — пръв поздрави аянинът. — Както се разбрахме, така ще бъде!

— Най-напред да свалим силясите! — вместо поздрав рече Вълчан и започна да разпасва силяха си от червена мешинена кожа, който тежеше от пищовите и ножовете.

Али Пехливан за миг-два се замисли, после тръсна глава и на свой ред взе да сваля силяха си.

Силясите останаха в росната трева.

Вълчан протегна ръка, като се обърна към хайдутите си. Един от тях — млад, бързоног — притича и му подаде вулия^[9]. Войводата я разтвори, бръкна в нея и хвърли към аянина малък вързоп.

— Нося и зехтин — рече той и извади от вулията квадратно шише.

Али Пехливан разгъна вързоп и рече бързо:

— Аз спя с кеспети^[10]!

— И аз! — рече Вълчан и започна да се разпасва.

Докато двамата сваляха дрехите си, придружвачите им, без някой да им каже, започнаха да приближават от двете страни в полудъги, уловили пушки за стрелба.

Когато Али Пехливан и Вълчан останаха само по кеспети, пръв войводата се намаза със зехтин и подаде шишето на аянина.

„... Ще ти натикам и двата крака в един чехъл!“ — повтаряше си Вълчан, като се пляскаше с длани по гърдите и бедрата.

Както бе по пехливански обичай, започнаха да се въртят в кръг и от време на време да поспирват, да се улавят за ръцете, като че така

можеха да покажат един на друг кой колко е силен — и пак кръжаха, дебнеха се и се оглеждаха.

По празненства борбите на пехливаните се придружаваха със свирня на зурни, с ритмично биене на даули^[11], с провиквания на вострастените зрители. А тук като че два тъмни облака се въртяха един около друг и всеки миг можеха да се сблъскат.

Най-сетне двамата се заловиха за ръце така, като че вече нямаше да се разделят — вкопаха крака, единият напъваше напред, другият гледаше да се извие встрани.

По-късно и сеймените, и хайдутите, като се опитваха да разправят за тая мълчалива, зла борба, щяха да се объркват — защото ту Али Пехливан политаеше във въздуха, ту Вълчан се премяташе през глава и пак се изправяше и протягаше дългите си мускулисти ръце. Аянинът стигаше до рамото на войводата, но беше пъргав, като че бе глътнал понапълнелия си корем, стъпваше на пръсти, косматите му гърди се покриха с пот. А Вълчан размахваше ръце около него, дебнеше всяка негова стъпка, гледаше да го докопа за кръста.

Толкова тихо беше на поляната, че се чуваше тропотът от нозете на борците по влажната още трева и тежкото им дишане.

Никой от зрителите не разбра как стана така, че Али Пехливан, както бе залетял към войводата, се превъртя — като че сам бе направил това около съперника си и тупна на земята, а Вълчан го натисна с две ръце за китките и му залепи плещите в земята.

— Евала, евала^[12]... — произнесе аянинът обичайната дума, която означаваше признанието на победения, че е победен.

По празненства в края на борбата зурните започваха да пицят с все сила, даулите биеха до пукване. При борците идваше тоя, който ги бе поканил на борба и като вдигаше с две ръце едър, охранен овен с вързани предни и задни крака, мятеше го върху врата на победителя. Зрителите викаха — кой на турски, кой на български „Машалла^[13]!“, „Да си здрав, юначе!“.

А тук всички мълчаха.

Али Пехливан се изправи бавно, очите му бяха кървясали като след преливане с люта ракия.

Вълчан дишаше тежко, сложил ръце на кръст, като че се канеше да заиграе ръченица. Лицето му — светло, сияещо — изразяваше радостта от победата.

Али Пехливан отиде при дрехите си и започна да се облича бавно.

Подсетен от него, и Вълчан взе дрехите си.

Когато запасваше силяха си, Али Пехливан наведе глава като бик, дишането му стана по-шумно, из устата му от време на време излизаше сподавено хриптене.

И сега, както в края на борбата, стана нещо, което никой от зрителите не можа да види добре.

Али Пехливан извади с дясната си ръка пищова, ала Вълчан го изпревари и стреля пръв.

Един от сеймените също посегна към пищова си, ала войводата и него изпревари — с втория пищов го простреля в гърдите.

— За Ненчо Чобана, за жена му Злата и сина им Георги... — тихо рече младият войвода и по-високо додаде: — За зверствата на Али Пехливан! Стреляйте, момчета!

Той се простря на земята, за да не пречи на стрелбата, а хайдутите изгърмяха като един човек, сеймените не можаха да се окопитят — техните изстрели отидоха нахалост. Ония от турците, които не бяха засегнати от пушечната стрелба, паднаха посечени от острите хайдушки саби.

Един от конярите на Вълко Бинбела намери Вълчан — факийският първенец, който сега живееше в Созопол, го канеше на среща в чифлика на Атанас Чивга.

Като остави дружината на Стоян Байрактар, войводата веднага тръгна на път. От миналата година не бе виждал Бинбела и се питаше дали ще е същият унил и мрачен. След опожаряването на Караевренската кула и пропадане опита за създаване на българска държавица той се промени много, не кръстосваше вече Странджа, а в Созопол живееше уединено, малко хора влизаха в дома му.

Сега Вълко Бинбела святкаше с поглед — беше се завърнал от Цариград и бързаше да сподели с младия войвода каквото бе научил.

— Франца^[14] насъсква султана срещу московците — говореше той, тръскаше побеляващата си глава и като се разхождаше по чардака на голямата чифликска къща, обясняваше: през хиляда осемстотин и втора година Селим III назначил за князе Александър Мурузи — в Молдова, и Константин Ипсиланти — във Влахия. Сроктът на управлението им бил удължен на седем години. Най-сетне в Истанбул бяха разбрали, че честата смяна на князете се отразява зле и на поданиците, и на интересите на Турция. Сега обаче, в четвъртата година от назначаването им, султанът свали и Мурузи, и Ипсиланти без съгласието на Русия — както бе по Яшкия мирен договор от 1791 година. Обвини ги, че „играят по московска свирня“ — и сложи на тяхно място двама фанариоти, които смяташе, че са верни на Турция. Франция убеждаваше султана да тръгне срещу Русия. Войната още не е обявена, ала много няма да се забави. Турските власти спираха в Босфора руските търговски кораби, задържаха руски служители.

— Почне ли война между султана и руския цар — припряно говореше Вълко Бинбела, — тогава ще дойде нашето време...

Вълчан седеше в края на дългия миндер и гледаше оживеното лице на Бинбела — той беше гологлав (а обикновено чак до началото на лятото носеше самурен калпак) и както всички мъже от стария Бинбеловски род беше едър и строен, с дълги мустаци и силен, искрящ поглед.

— Какво трябва да правим сега? — най-сетне се обади войводата.

Вълко Бинбела спря, погледна го с малко смръщени вежди и рече сурово:

— Ще забием нож в гърба на султана, ще вдигнем цяла Странджа на оръжие. И не само Странджа. Ще повлечем с нас всички врагове на султана. Ето, Инджето вече е наш...

— Така е, наш е — отвърна Вълчан, но с такъв глас, че не се разбираше дали според него Инджето е „техен“, или не е.

— От кърджалиите най-силни противници на султана са Осман Пазвантоглу във Видин и Емин ага. Аз ще се запътя за Видин, а ти можеш да отидеш при Еминджика, ей го где е Хасково...

И Вълко Бинбела, като сниши глас, започна да обяснява какво да говори на Емин ага: турците кърджалии си правят едни сметки, българите, гърците или албанците, които са с тях — съвсем други. Пазвантоглу иска да стане султан, той преговаря с Франца, сече пари, събира данъци. А Еминджика заявявал, че рано или късно ще стане хазнатар на османската държава. През тази година Селим III за шести път се спогодява с кърджалийските главатари, дава им високи длъжности, иска да умири балканските земи, защото главната му грижа са сърбите — въстанието, което вдигна Кара Георги, се разгаря. Султанът произвел в чин капуджибашия^[15] аянина на Бургас Дели Кадри и той преди няколко дни с хората си — всички конници — заминал срещу сърбите заедно с ордията на друг доскорошен кърджалия, помилван от султана — Исмаил Сирозлу (Серески).

Навярно султанът пак е изпратил хора да уговорят Емин ага да се помирят, за да го използва за потушаване на сръбското въстание.

Само султанът ли ще преговаря с кърджалиите, за да ги използва за свои цели? И българите съзаклятници има с какво да ги привлекат към себе си — ще им обещаят своята помощ за свалянето на султана.

Вълко Бинбела така беше убеден в това, което говореше, че повлия на Вълчан — наистина с кърджалиите може да се споразумеят за обща борба, дори да се разберат само за едно да не се нападат взаимно, и едните, и другите ще имат изгода.

— Емин ага — обади се войводата — има оръжейни работилници, може да ударим длани и да купим от него пушки и пищови. И сабите му не са лоши. И барутът също...

— С божия помощ тръгвай, войводо, към Хасково! — високо рече Бинбела и като владика с широк кръст отдалеч прекръсти Вълчана.

Прочутият сега кърджалийски главатар Кърджалъ Емин ага Балталъ (Секирджията) някога бе пътуващ дребен търговец оцетар, който продаваше още памук, лук и грънци. Но щом времето се размири, Емин, когото още никой не наричаше ага, се заплете с кърджалиите, стана им съгледвач и със своя дял от плячката си купи чифлик в хасковското село Гидикли. Той обаче не се зае с мирен селски труд — отначало насъбра малък билюк^[16], а след това цяла ордия — хиляда души на коне и мулета и близо хиляда пешаци — и ги поведе към Станимака^[17]. За богатото селище се бе отправил и друг кърджалийски главатар, който водеше двеста души — Деверджиоглу. Емин — той вече бе станал ага, привидно се споразумя с Деверджиоглу заедно да оградят Станимака, но през нощта нападна хората му и ги изкла. На разсъмване дойде ред на Станимака — с викове, думкане на тюлюмбеци^[18] и изстрели кърджалиите на Емин ага нахлуха в града. Натовариха двеста катъра с дрехи и съдове, отвлякоха колкото млади жени успяха да заловят, обрах парите, които изтръгнаха с бой и ятаган.

Това стана през 1793 година, когато кърджалийските билюци безнаказано кръстосваха и ограбваха Румелия. В Станимака оцеля една-единствена къща и повечето от жителите избягаха — както хиляди други семейства — във Влашко и Молдова.

В Гидикли — село, разположено на десетина километра северозападно от Хасково, където имаше чифлик — Емин ага издигна цяла крепост — с яки зидове и бойни кули, със сарай за себе си и за постоянно увеличаващия се харем, с подземни скривалища за плячката, която непрекъснато трупаше. Но кърджалиите, които Еминджика водеше, станаха толкова много, че вече не се побираха в Гидиклийската крепост, и той се премести в Пашакъой^[19] — от другата страна на Хасково. Селото бе опустошено от разбойници, ала там се издигаше една римска кула — готова твърдина. Между Пашакъой и Хасково се простираше стара дъбова гора, в която можеха да се притаят цели билюци. И друго място за укриване имаше — един дълбок залесен дол край Олудере. А наблизо бяха гънките на Родопите.

Тук Емин ага издигна нови сараи, фурни, които вадеха хляб за няколко хиляди души, ковачници, барутчийници и работилници за оръжие, в които правеха пушки с дълги цеви — „кърджалийки“.

Насъбрал ордия от няколко хиляди кърджалии, Еминджика се опита да превземе Стара Загора, ала не успя. Тогава се отправи към Сливен — и там удари на камък, можа само да ограби и разруши Ямбол и да влезе в Жеравна. Не му потръгна и с Котел — трябваше да отстъпи пред пушечната стрелба и четирите топа, които котленци сами си бяха направили. Тогава той отиде на гости във Върбица на Чингиз Мехмед Герай, наследствен султан на преселените от Крим татари, чиято титла признаваха истанбулските султани — Гераите бяха потомци на Чингиз хан.

Мехмед Герай на широка нога посрещна кърджалийския главатар и неговите най-близки хора — гости ги, Емин ага получи като дар едно красиво момиче и бял кон. Най-важното бе, че Герай успя да убеди Емин ага да стане съюзник на Осман Пазвантоглу — двамата с помощта и на други кърджалийски билюци щяха да свалят Селим III. Султан щеше да стане Герай, който тържествено заявяваше, че ще направи Пазвантоглу велик везир, а Емин ага държавен хазнатар.

Осман Пазвантоглу разби тридесет хилядната армия на Пясли Мехмед паша и султанът тръгна по друг път — обяви амнистия за кърджалиите, като назначи главатарите на различни длъжности. Емин ага стана мютесалим (управител) на Хасково. Сега вече той можеше да си изгради голяма крепост — с няколко реда окопи и здрави кули, с място за десет хиляди конници. Една част от оръжейните работилници и ковачници, както и барутоливници той премести в новата си „столица“.

Ала Осман Пазвантоглу викаше във Видин всички кърджалийски главатари и Еминджика се отметна от султана.

И отново Селим III се опита да умири Румелия, отново не успя и пак обяви амнистия. В издадения за това ферман се споменаваха и Еминджика.

Години наред Емин ага ту приемаше милостите на султана и ставаше негов подчинен, ту се отмяташе.

Когато към Видин тръгна стохилядната армия на капудан-пашата^[20] Хюсеин, Еминджика пак стана съюзник на Пазвантоглу. Султанската войска бе разбита и Еминджика тръгна да граби подред — Севлиево, Габрово. Не пощади и богатото село Арбанаси.

През есента на 1802 година новият пловдивски бейлербей^[21] Али паша Тепеденли тръгна с голяма войска да умирява Румелия. Срещу

Емин ага, който се укрепил в Гидикли, той хвърлил арнаути. Но и този опит излезе неуспешен — в края на третия месец арнаутите трябваше да бягат към Пловдив. Наскоро след това Емин ага бе повишен от султана в аянин на Хасково — това беше четвъртата спогодба на Селим III с кърджалийските главатари.

Сега Еминджика бе в сговор със султана, но султански войски в Хасково нямаше.

Вълчан тръгна за Хасково заедно с байрактаря си Стоян Бербена — все е друго да усещаш сигурно рамо до себе си.

Яздеха кулести жребци и както винаги, и сега Вълчан не се чувствуваше добре на седлото — кога вървеше пеш, като че усещаше как земята се гъне под едрото му тяло, а на кон му се струваше, че и най-слабият вятър може да го повали. Байрактарят знаеше за нежеланието на войводата да бъде ездач и се шегуваше по пътя:

— От теб кърджалийски главатар не може да стане. Виждал ли си кърджалия пеш да ходи? Може на муле или катър да е, но да е на седло!

Колкото повече приближаваха към Хасково, толкова по-малко хора срещаша по пътя си. А веднъж срещу тях се зададе билюк конници. Че са кърджалии, личеше отдалеч — свиреха зурни, думкаха тюлюмбеци. Когато наближиха. Вълчан и Байрактаря спряха в страни от пътя. Бюлюкбашията яздеше начело — с висок два лакътя каук^[22] от червено сукно, със златен гердан на шията и по една златна гривна на всяка китка. Конската амуниция и оръжието — дълга пушка, пищови и ножове — блестяха от сребро.

— Какви хора сте? — на български попита той, когато наближи и опъна поводите на коня.

Вълчан се преобрази на хрисим пътник, дори подсмръкна:

— Ябанджий^[23] сме... Идем от Странджа, искаме да продадем на Емин ага дървени въглища.

— Въглища? — облеци черните си цигански очи бюлюкбашията.

— Трябвали му за ковачниците... — все така кротко, с приведени плещи, отговори Вълчан.

— Ха! — вирна глава бюлюкбашията. — Еминджика каквото му трябва, си го взема без пари!

— А тебе как те викат, аго? — тихичко попита Вълчан.

— Аз съм бюлюкбашията Кара Иван от Иробас!

— Чувал съм за тебе, бюлюкбаши... И за другите българикабадаии^[24] при Емин ага.

Кара Иван се наведе от коня, внимателно огледа непознатия странджанец, който бе облечен в най-обикновени дрехи — с потури и аба. Едрият ръст на Вълчан му направи впечатление, а може би и острият блясък, който от време на време се появяваше в очите му.

— Ей, ти май не си никакъв въглищар!

— А какъв съм?

— Ти си знаеш... Върви при Еминджика, щом си си сложил главата в торбата!

— А ще ме пуснат ли в Хасково?

— Кажи, че аз съм ти позволил!

И Кара Иван омахмузи коня си.

Вълчан хвърли поглед след него, замисли се.

... Ще ми провърви ли с тоя Емин?

Сети се за приятеля си, другия Емин.

Ниският, подвижен Емин с тримата чичовци в Истанбул, вече бе важна личност във Високата порта — кятибин^[25] на хазнатаря^[26]. Без него Вълчан не би могъл да узнава пътя на хазната. А Емин не закъсняваше да се появи в Странджа, за да получи своя дял.

Няколко години вече Вълчан не бе ходил да зимува в Истанбул, при все че там имаше богато уреден дом половината от двойния, „чифте сарай“, който Емин бе издигнал за двамата. Във Високата порта наричаха приятеля му „Кара Емин“, защото налице бе въз чер, и той караше войводата също така да му вика.

Нашироко живееше Кара Емин — имаше три жени, канеше се да си вземе и наложница, търсеше някоя млада черкезка или грузинка.

В новата войска, която Султан Селим III създаваше, редниците се наричаха „нефер“ — и кърджалийските главатари така викаха на обикновените бойци от своите ордии.

Вълчан знаеше от Кара Кольо, че Емин ага през последните години събирал по седем-осем хиляди „нефери“, разпределени в билюци по петстотин души. Най-доверените от бюлюкбашиите били Кара Иван от Иробас. Пехливан Кузьо и Кара Георги. Кара Иван станал кърджалия, след като годеницата му се омъжила за друг. Той после си отмъстил — заклал пред очите ѝ мъжа ѝ, а нея отвел като наложница. Кара Георги при свада убил по-големия си брат, а Пехливан Кузьо не го свъртало на едно място — ставал ту борец, ту пътуващ търговец, ту най-обикновен разбойник обирджия. Сега и за тримата казваха, че имали по един волски тулум^[27], пълен с жълтици, и още продължават да трупат — те увеличават имането на Еминджика и своето собствено богатство.

Вълчан се учуди на реда, който цареше в Хасково — при градските порти стояха с пушки в ръце десетина кърджалии, по улиците също се виждаха стражи, които се движеха по двама.

Най-голяма беше чаршията на тюфекчиите, след нея шумната ковашка чаршия. Колкото по-навътре в града отиваха Вълчан и Стоян Байрактар, толкова повече занаятчийски дюкяни се редяха от двете страни на улиците. Емин ага бе превърнал Хасково в огромна работилница.

Пред конака ги спря един кабадаия българин с червени шалвари, син каук и златни пръстени по ръцете. И с него Вълчан се разбра, както със стражите при градските порти — каза му, че Кара Иван от Иробас му е разрешил да влезе в Хасково и да се яви при Емин ага.

— Ще трябва малко да почакаш — рече кабадаията. — Еминджика е в Гювендилер, при гювендиите^[28] — с усмивка завърши той.

Три дни Вълчан и Стоян Байрактар обикаляха Хасково — кабадаията българин, който се казваше Янчо Хайтата, ги настави в един хан и все намираше начин да ги срещне ту на една, ту на друга чаршия. Войводата се питаше за какво толкова се занимава с тях тоя кабадаия — дали искаше да им помогне като българин, или се грижеше за безопасността на Еминджика, като ги следеше.

На четвъртия ден в града се завърна бюлюкбашията Кара Иван от Иробас — с пушечни гърмежи и свирня на зурни, като че нападаше Хасково. На края на билюка се точеха редиците на мулета и катъри, натоварени с чували и сандъци.

Кое ли селище бяха ограбили?

Застанал пред една турска бръснарница. Вълчан оглеждаше и кърджалиите, и плячката им.

Кара Иван спря до него, разигра коня си на място, весело подвикна:

— Ей, въглищарю, да не си станал берберин?

— Ако трябва, мога да обръсна някого, само че с дълъг два лакътя бръснач! — показва се сега в друг образ войводата.

— Брей! Ами да стреляш можеш ли?

— Дай си единия пищов да опитам.

Кара Иван се засмя високо, извади скъп, целия обкован със сребро пищов и го подхвърли на Вълчан с дръжката напред.

Войводата улови пищова във въздуха, вдигна подсипника, за да провери дали има барут.

— По какво ще стреляш? — още повече се развесели бюлюкбашията.

— Хвърли си кесията нагоре и ще видиш какво ще стане — спокойно рече Вълчан.

— За таквъзи нишан^[29] не съм чувал!

Кара Иван бръкна в силяха си, извади една кесия и я хвърли цяла копраля над главата си. Докато кърджалиите наоколо разберат какво става, кесията се пръсна във въздуха и към земята полетяха сребърни монети. Неколцина кърджалии скочиха от конете си и започнаха да ги събират, а Кара Иван им викна със строг глас:

— Не ги пипайте! Те са за майстора на тоя изстрел! — и той пониско рече към Вълчана: — Аферим^[30]!

Войводата стоеше на мястото си с димящия пищов в ръце. Рече само към бюлюкбашията:

— Нека хората ти съберат парите. А пък аз, да знаеш, не съм никакъв въглищар.

— Отгатнах те още като те видях първен път... — замислено рече Кара Иван.

На другия ден към обед задумкаха тъпани, запищяха зурни — Еминджика тържествено се завръщаше в своята „столица“. От двете му страни яздеха другите двама прочути бюлюкбашии — Пехливан

Кузьо и Кара Георги от Новозагорско, оня, който бе убил по-големия си брат.

Зад тях, седнали по мъжки на седлата, язدهа десетина отбрани гювендии и още толкова накичени с гривни и обеци момчета. След това се появи двойната редица на кабадаиите от личната охрана на главатаря — стотина души с богати облекла, със злато и сребро по дрехите и по оръжието.

Емин ага стърчеше над всички — и от седлото личеше, че е висок към два метра, с гърди, широки два лакътя. Шалварите и джамаданът^[31] му бяха от гълъбово сукно. Само каукът бе от зелен плат с извезани със злато по него арабски букви — заклинателен израз, подсказан от най-стария ходжа в Хасково. Главатарят бе късав, имаше рядка кестенява брада. Лицето му бе с изпъкнали скули, големи челюсти и високо чело е врязани в него дълги бръчки. На години бе към петдесетте, но от едрото му тяло и най-вече от хищните сини очи се излъчваше зла сила. Той обичаше да се сражава със секира и затова му викаха Балталъ Секирджията.

Ботушите му от жълта кожа стигаха чак до бедрата — те бяха подковани със сребърни налчета. На дясната му ръка подскачаше от движението на коня голяма златна гривна, а вратът му бе украсен със златен гердан.

Като го гледаше. Вълчан преценяваше, че в пехливанлък лесно ще може да го превърти във въздуха, макар да бе едър. Младостта бе на негова страна и той изпита чувство на превъзходство. А и смешни му бяха тия гривни и гердани, това злато и сребро, което се набива в очите. Златото има сила — но тя е скрита и трябва да се използва, когато е необходимо, а не да се показва, за да смайва бедните хорица.

Пред конака тридесетина спешени кабадаии се бяха наредили в дълга редица.

Емин ага скочи от коня си и вирнал глава, тръгна между телопазителите си. Сега зурните най-силно пищяха и тъпаните най-силно биеха.

Емин ага седеше с кръстосани крака в средата на дебел килим — единствената вещ и украса на голяма джамлия стая. Посетителят нямаше къде да седне, трябваше да стои прав пред килима. И когато

получеше разрешение да подвие крака, той щеше да стри това върху дъсчения под, защото едрият кърджалийски главатар заемаше по-голямата част от килима. По един и същ начин Еминджика се отнасяше и с малкото престашили се да дойдат при него просители, и със своите помощници — той държеше хората на разстояние, дори най-близките от билюкчиите му, като тримата българи, не бяха сигурни в утрешния ден. Само по време на угощения и веселби се отпускате, пляскаше заедно с другите с ръце, когато гювендиите извиваха тела в кючек, и пиеше без мярка.

Вълчан стоеше прав, с отпуснати ръце. На един дъх бе казал каквото Вълко Бинбела му поръча — че странджанските съзаклятници предлагат на хасковския аянин съюз срещу султана.

Емин ага местеше студения си син поглед от едно към друго стъкло на дългите и тесни прозорци, които заемаха една от стените, най-сетне очите му се отправиха към Вълчана и той попита на български:

— Ти ли си тоя странджански Вълчан, който обира султанските хазни?

— Аз... — усмихна се войводата.

— И какво си правиш парите?

— Пазя ги за стари години, кога няма да мога да прибирам султанско злато — усмихна се Вълчан.

— Млад си, а мислиш за старост!

— И за възкресяване на българското царство мисля...

— Я виж ти! — не скри учудването си Еминджика. — И вие ли, българите, като сърбите... Хм... Че тогава за нас какво ще остане — само оглозгани кокали ли?

— Нашата държавица ще е в Странджа, на Истанбул никой няма да ви се бърка.

— Брей! Лесно раздаваш земя.

— Знаем за пазарлъка ти с Герай. Знаем и за неговата спогодба с Осман Пазвантоглу. Ако не се разберем сега, може да ви подложим крак...

— Ааа! — раздвижи рамене Еминджика, като че се канеше да става, но не помръдна от мястото си.

— Зле ме разбра. Емин ага. Не те плашим, само ти казваме какво може да стане.

— Колко билюка можете да изкарате? Ама като моите билюци, по петстотин нефери.

— Двадесет или тридесет — без да се замисли отвърна Вълчан.

— Не приказваш ли на вересия?

— Сам можеш да пресметнеш колко български села има в Странджа. Само че оръжието ни не стига и искаме да купим от тебе. Ще платим в ялдъз-алтъни^[32].

Емин ага завъртя глава, поусмихна се:

— А, туй е вече друга работа. Щом ще се пазарим, тогава може пък аз да купя от вас дървени въглища... Седни ей там, в края на килима, хем ще си по-близо до мен.

Такава милост Емин ага, самовластният господар на хасковския край, човекът, който имаше подръка близо десет хиляди кърджалии, проявяваше много рядко — и за тая му постъпка дълго се говори, защото, при все че никой нямаше в стаята, зад вратата слухтяха кафеджии и слуги, които разнасяха новините из конака, из сарая, из цяло Хасково.

Много думи трябваше да изприказва Вълчан, за да се отърве от станалия любезен и гостоприемен Емин ага — кърджалийския главатар искаше да му покаже какво може да изпита в Гювендилер — селото на удоволствията. Той повтори и потрети, че имал годеница, която го чакала да се върне, щял да вдига сватба. Войводата не лъжеше, защото бе решил да се ожени за Лиляна и да я изпрати заедно със семействата на двете си сестри оттатък Дунава. Зиме и той щеше да ходи там.

Еминджика се съгласи с Вълчан, че няма по-хубави жени от българките. Гъркините са за ония, които не разбират от жени и които вярват на стари приказки. Може някога да е имало хубави гъркини, ама сегашните не струват. А черкезките са диви котки — те са за стамбулските паши и бейове, които, за да не заспят, имат нужда от тях в харемите си. Първата жена на Еминджика бе българка — Гюзел Гергана — и той не скъпеше думите си за нея, при все че харемът му броеше повече от четиридесет наложници, а в Гювендилер неколкостотин жени само чакаха да даде знак, за да се хвърлят на врата му — те бяха за неговите приближени и за приятелите му.

С подаръци — два пицова и пушка кърджалийка, направени в работилниците на Еминджика — Вълчан напусна Хасково.

Стоян Байрактар, който чакаше войводата в хана, гдето бяха отседнали, като го видя, че се задава, въздъхна:

— Е, най-сетне! Ще си вървим ли?

— Домъчня ти за Странджа, а? — усмихна се широко Вълчан.

Стоян Байрактар не отговори.

И на двамата им беше домъчняло за Странджа, при все че бяха се откъснали оттам само за две седмици.

... Слънцето бяга през заснежена, звънтяща от тишина букова гора. С него бяга и Вълчан — краката му са олекнали, но в гърдите му въздухът намалява и той все по-трудно си поема дъх.

Изведнъж слънцето се заплита в клоните на стар бук.

Заплитат се и краката на Вълчан, ала вместо да ругае, той с облекчение си казва: „Свърши се, няма повече да бягам!“.

Като се събуди, той дълго гледа потъмнелите греди на тавана — беше в своя чифлик, който се водеше на името на Атанас Чивга, но не беше спокоен. При най-малката опасност можеше да избяга през няколкото изхода и по тайни пътеки да поеме към горските си скривалища.

Какво означаваше тоя сън?

През целия ден бягащото слънце не изчезваше от съзнанието му. А вечерта дойде Стоян Байрактар и му разказа за Инджето.

Преди няколко дни на Света Троица в Урумкьой — Гръцкото село^[33] — пристигнали султански бирници да събират данъците. Научил за това Индже войвода и решил да отърве селяните от другите села, гдето бирниците щели да отидат. Когато той се появил в Урумкьой на белия си кон, мухтаринът^[34] Янаки стрелял и го ранил тежко. Хайдутите отнесли войводата си в черга, препасана на два коня. Сега Инджето се лекува при леля си, ала къде живее тя. Стоян Байрактар не бе узнал.

Вълчан само поклати глава и нищо не каза. В себе си обаче се врече да открие ранения войвода и да го навести.

---

[1] Аян(ин) (тур.) — букв. „знатен“, „виден“. Почетна титла на градски първенец. ↑

[2] Сеймен(ин) (тур.) — турски военен полицаи. ↑

- [3] Евет (тур.) — да, така да бъде. ↑
- [4] Бюлюкбашия (тур.) — началник на билюк (дружина). ↑
- [5] Гьоктепе — сега с. Звездец. ↑
- [6] Тюфекчия (тур.) — майстор или търговец на пушки. ↑
- [7] Чалъм (тур.) — умение, похват. ↑
- [8] Хаиролсун (тур.) — поздрав, който означава „На добро да е“.

↑

- [9] Вулия (нгр.) — кожена торба. ↑
- [10] Кеспети (тур, диал.) — къси кожени панталони на борци. ↑
- [11] Даул (тур. диал.) — тъпан. ↑
- [12] Евала (тур.) — „хвала ти“ (в смисъл на зачитане, уважение).

↑

- [13] Машалла (тур.) — браво. ↑
- [14] Франца — става дума за Франция. ↑
- [15] Капуджибашия (тур.) — султански адютант. ↑
- [16] Билюк (тур.) — дружина. ↑
- [17] Станимака — дн. Асеновград. ↑
- [18] Тюлюмбек (тур.) — малък тъпан. ↑
- [19] Сега с. Войводово. ↑
- [20] Капудан-паша (тур.) — командувач османската флота. ↑
- [21] Бейлербей (тур.) — длъжностно лице начело на голяма военноексплоатативна област. ↑
- [22] Каук (тур.) — островърха шапка с качулка. ↑
- [23] Ябанджия (тур.) — другоселец, чужденец. ↑
- [24] Кабадаия (тур.) — буквално „неизпечен още юнак“. Така наричали българите в кърджалийските ордии, които обикновено били телохранители на главатарите. ↑
- [25] Кятиб(ин) (тур.) — писар. ↑
- [26] Хазна (тур. от араб.) — държавно парично съкровище. ↑
- [27] Тулум (тур.) — торба от животинска кожа. ↑
- [28] Гювендия (тур. диал.) — развалена жена. ↑
- [29] Нишан (тур.) — белег, знак, мишена. ↑
- [30] Аферим (тур.) — Отлично! Браво! ↑
- [31] Джамадан (тур.) — къса горна дреха без ръкави; елек. ↑
- [32] Ялдъз-алтън (тур.) — жълтица. ↑
- [33] Урумкьой — сега с. Индже войвода. ↑
- [34] Мухтар(ин) (тур.) — селски кмет. ↑

По верен човек, Кара Емин съобщи на Вълчан: до четири седмици хазната с данъците от Влашко и Молдова ще се появи към Източния Балкан. Най-добре е там някъде войводата да я пресрещне.

В село Ченге^[1] Вълчан имаше стар ятак — Стефан Чобана. Лете Чобана не се прибираше в село, беше на кошарата си край брега на Луда Камчия.

Този път где ли щяха да пресекат планината султанските хора с хазната?

Войводата прехвърляше през ума си местата, които познаваше на пръсти — Голишкия проход, пътищата през Козя река. Дюлинския проход. Както и да умуваше обаче, отдалече нищо не можеше да отгатне и той вдигна цялата дружина.

Отдавна не бе кръстосвал Източния Балкан и тръгна с желание — обичаше тамошните стари дъбови и габрови гори, примесени с осен, брекина, явор, бряст, леска и липа. Многобройни потоци и рекички течаха в зашумените долове, имаше и няколко малки водопада. В един от тях — Скока — през августовската жега Вълчан се бе разхлаждал дни наред. Повечето върхове бяха заоблени и не много високи. От Каменяк в ясно време се виждаха морето и северните склонове на планината.

Вечерта на втория ден спряха при кошарата на Стефан Чобана. Той беше слаб, но жилав тридесетгодишен мъж с весели пъстри очи и черни мустаци.

— Нечаканите гости са по-лоши от турци — смееше се той и от сърце се радваше на Вълчан и на момчетата му.

Докато хайдутите търсеха места за нощуване в края на кошарата, под сушините, Чобана отиде и хвърли серкмето^[2].

Вълчан раздуха огъня в огнището и сложи върху големия триножник най-големия съд, който видя — почерняла от саждите харания, в която можеше да се приготви чорба не за петнадесет, а за тридесет човека. Напълни я наполовина с вода и зачака ятака да се върне.

Стефан Чобана донесе пълна кошница — няколко едри клена, кротушки, бяла риба.

— Ще има и за чорба, и за печене върху камък — рече той и се зае да корми рибата.

Вълчан му поливаше, като гребеше с прерязана кратунка от закачения до огнището медник и го разпитваше за пътищата наоколо — напоследък по кои от тях най-често минават турци, кои са вървища на кърджалиите, отгде вървят селяните от близките села.

Чобана отговаряше подробно, от време на време попоглеждаше войводата, но не го питаше какво е намислил.

— Стефане — неочаквано изви глас Вълчан, — готов ли си да си обръснеш мустаците?

— Ха! Че защо? Да не съм загубил бас с тебе?

— Ще те водя на сватба — позасмя се Вълчан — и мустаците ти само ще объркат работата.

— Нищо не разбирам — призна си ятакът. — Я не си скъпи приказките, ами кажи какво ще правиш.

Вълчан отново гребна от медника, поднесе кратунката към устните си и с наслада пи от сладката изворна вода. Колкото остана, той лисна върху глинения под и каза високо:

— Хайде, и тоя път да ни върви като по вода!

Той знаеше кои от хайдутите са бързоноги и изпрати четирима по съседните върхове. Уговорката им бе, щом се зададат големи „тумби“ пътници, да запалят огън от влажно сено, за да се вдигне висок дим.

А Стефан Чобана отиде в село да донесе сватбарски дрехи — за невяста и за момък.

Такава сватба рядко можеше да се види по околните села — булката окичена с няколко наниза жълтици, момъкът с висок самурен калпак. Сватбарите десетина момци, закичени с големи китки — си подаваха един на друг голяма писана бъклица и се провикваха така, че пълнеха доловете край пътя с гърмел. Имаше и сватбено знаме, и петел, само гдето кумът (Стоян Байрактар) беше без кумица.

Сватбите обикновено ставаха от късна есен до началото на великия пост — Сирни заговезни — и затова някои от редките пътници из Голишкия проход, като опитваха от бъклицата, подхвърляха:

— Рано сте я започнали тая сватба, още гроздето не сме обрали!

— Рано и ще я свършим, та да си гледаме работата — отвърщаше кумът, а невестата криеше лице в бялото було.

Сватбата спря при една чешма с два железни шурнара и каменно корито.

Не трябваше много да чакат — двадесетината конни сеймени, които караха девет катъра, натоварени с тежки кожени дисаги, скоро се появиха по пътя от север.

Сейменбашията беше четиридесетгодишен намръщен турчин — той зорко оглеждаше хората, които срещаха, и местата, през които минаваха. С хората си бе прекосил Делиормана мирно и тихо, оставаха му още две опасни места — Балканът и Сакара. Малко хора знаеха, че сеймените пренасят султанско злато и сребро. Там, където спираха за нощуване, сейменбашията обясняваше, че цяла година са били на служба в Силистра и сега с багажа си се прибират в Одрин. Той можеше да вземе тройно повече сеймени за охрана, ала тогава вече хайдутите можеха да се усъмнят и да ги нападнат.

Така се успокояваше сам Исмаил ага, като не преставаше обаче да се взира във всеки срещнат и във всеки храст край пътя.

Спрелите при чешмата сватбари още от първия поглед му се пориха съмнителни — закъде са тръгнали пеша? Защо са само мъже? Вярно, има булка, ала тя така си крие лицето, че не може да се разбере черна ли е, бяла ли е.

Кумът отиде при сейменбашията в дясната ръка с бъклица, в лявата с павур.

— Бюрунис, аго! Ракия, шарап^[3], каквото ти душа иска!

Исмаил ага се поколеба, но пое павура. Един от сеймените грабна писаната бъклица.

— Няма ли да си напоите конете? — продължи „кумът“ Стоян Байрактар. — Че и катърите... А и да замезите.

Един от сватбарите вече разгъваше голяма бохча върху каменната плоча, с която бе покрита чешмата — с нея бе завързана медна тава, пълна с печено овче месо.

Друг от момците сватбари започна да реди край тавата сахани с лятна туршия и парчета наденица.

— Ха наздраве! — викаше „кумът“ и подаваше на сеймените втора бъклица с вино и друг павур с ракия.

Сеймените един след друг скачаха от седлата и наобикаляха чешмата. Конете им сами се наредиха да пият вода от дългото каменно корито.

Исмаил ага опъна няколко глътки, взе от овчето месо, задъвка и отново зорко заглежда сватбарите. Ракията му се услади, ала си каза, че не трябва много да се бавят край тая чешма — ще хапнат надвенатри, ще опитат виното и ракията (тук нямаше кой да ги види, че нарушават Корана, а и повечето от хората му тайно пиеха) и ще бързат да замръкнат от другата страна на Балкана.

— Аго, на нашите сватби булката и младоженецът целуват ръка на по-старите и по-тежки гости — обади се „кумът“ и подтикна напред младоженците.

Исмаил ага стоеше малко настрана, младоженците приближиха до него и едновременно се наведоха в поклон. Ала вместо да му целунат десница, го уловиха за двете ръце, а „кумът“ му запуши устата в кърпа. Той не успя дори да ритне — вързаха и ръцете, и краката му.

В това време сватбарите извадиха саби и започнаха да секат сеймените. Захвърлил бялото було. Стефан Чобана измъкна ятагана на сейменбашията и влезе в схватката с него.

Вълчан и Стоян Байрактар с ножове в левите ръце и саби в десните отиваха там, където срещу един от хайдутите бяха по двама сеймени.

— Предайте се, аз съм Вълчан войвода, от мен отървяване няма! — викаше на турски младият войвода и оцелелите сеймени започнаха уплашено да се озъртат.

— Чабук^[4], чабук! — подканяше ги Стоян Байрактар и връзваше ръцете на ония, които се предаваха.

Вързаните сеймени заедно със сейменбашията останаха да лежат край чешмата, а хайдутите яхнаха конете им и подкараха деветте натоварени с кожени дисаги катъра по пътища, които само Вълчан знаеше. И в Източния Балкан той имаше тайни места за укриване на своя дял от плячката — пещери, чиито входи бяха така скрити, че само оня, който знае знаците, може да ги намери сред шубраци и камънаци.

След френската победа при Аустерлиц^[5] султан Селим III потърси приятелството на Наполеон. Ахмед ефенди, един от най-

близките сътрудници на султана, бе изпратен посланик в Париж, а в Истанбул пристигна генерал Себастиани, известен като върл русофоб.

Новите победи на Наполеон и окупацията на Прусия от Франция.

А тя искаше Вълчан да разбере колко много е зажадняла за свой дом и свое семейство — да нареди деца, да подреди и развесели къщата, която ще издигнат край Браила.

— Ще имаме много земя — говореше той, — няма да е както тук, да кореня тръните, та да открадна от гората някоя нивка...

А искаше да ѝ каже, че има и много злато, сребро и скъпоценни камъни, на повечето от които не знае каква е цената, но че ще вземе от скритото на тайни места имане само колкото им е нужно да уредят дом и да живеят спокойно. Останалото богатство — все едно че не е негово, — ако той не може, други след смъртта му ще го похарчат, за да се освободим и ние от османците. Ето сега в оръжейните работилници в Хасково майсторят пушки кърджалийски, пищови и саби за странджанското съзаклатие. Златото от последната ограбена хазна ще се превърне в сила — с голи ръце срещу сеймените, еничарите и новите султански бойци — неферите — не можеш да излезеш.

Вълчан говореше, че от Димитровден до Великия четвъртък ще е при нея, в дома им оттатък Дунава, но през пролетта, като запее хайдушкото пиле — нека не я лъже, — не ще може да се свърти вече на едно място.

— Ами тебе там кой ще те пази? — питаше той.

— Ако сама не се пазя, няма кой да ме опази! — с твърд глас отвърна тя. — А и нали сестрите и зетьовете ти ще са там...

Пак замълчаха. Седяха един до друг, нямаше как да надникнат в очите си, а това така много се искаше и на двамата.

— Вълчане — поде полекичка Лиляна, — за тебе казват, че си много богат. А като си богат, свидлив ли си?

— Други ще ти кажат какъв съм. Не си хвърлям парите на вятъра, ама не държа всяка жълтица в девет възела.

— ... Защото богатите са свидливи — не се стърпя и доизрече мислите си момичето.

— За да намериш пред себе си, трябва да оставиш след себе си — позасмя се Вълчан. — Не се бой, няма да въртиш къща с една ока брашно. Господарството става с даване, а юначеството с биене.

Той сложи ръка върху раменете ѝ, а тя се облегна на него. Косата ѝ дъхтеше на прясно окосено сено и както преди час, и сега двамата се прилепиха един към друг — засмяха се, тя рече закачливо:

— Добър, добър, та чак не струва!

— Аз ли? Сега ще видиш...

— Недей...

Ала вече дъхът му цялата я обливаше и думите изчезнаха от съзнанието ѝ.

Мъчно му беше, че бате му Костадин не склони да се пресели във Влашко, но нямаше за кога повече да отлага и Вълчан прати вест на сестрите си да тръгват. Атанас Чивга щеше да доведе Лиляна до чифлика — там я чакаха Вълчан и брат ѝ Стоян Байрактар, който щеше да прекара зимата с тях.

... И запъплиха волските коли на север. Всичко ставаше така, както Вълчан го бе решил и обмислил — от Ченге трите коли образуваха малък керван.

Дунава минаха на салове, за които Вълчан плати скъпо, защото трябваше да прекарат и колите с воловете — зетъвете му не искаха да ги продадат, при все че войводата щеше да им купи други в Браила.

А Георги Сливналията широко отвори вратите на богатия си дом — той имаше две къщи — стара и нова, по на два ката, с много стаи в един и същ двор. Старата къща предостави на Вълчан и на зетъвете му. Съгласи се да стане кум — да вдигнат сватба, за която дълго ще се говори не само в Браила, но и в околните селища, гдето живееха българи.

В Браила влашка реч рядко се чуваше — градът бе препълнен с българи. Руските войски още не бяха дошли — очакваха ги скоро да се появят. С Георги Сливналията се разбраха да представя Вълчана за син на своя сестра — търговец от Сливен, който ходел по панаири, а сега поради размирните времена решил да се засели във Влашко.

Кой може да спре стихията на сватбарското шествие?

В чудо се видяха ония, които се случиха на пътя на голямата сватба — от дома на Георги Сливналията до най-голямата в Браила

черква и след това — пак в просторния двор на богатия българин. След шествието на закичените с варакосани китки сватбари трополяха двуколки с бъчви — по-малките с ракия, по-големите с вино. Десетина мъже пълнеха паници с ракия и вино, други десетина раздаваха на срещнатите по пътя късове овче и телешко месо и кълки от кокошки и пуйки — да ядат и да пият браилчани и да помнят кога роднината на Сливналията се е женил...

— Как му е името на младоженека?

— Ами невестата отгде е? Кой я е закичил с толкова златни нанизы?

— Ей, тоя младоженек не прилича на търговче, по̀ му приляга сабя да върти...

— Пепел ти на езика! Ти не си ли българин? Какъвто и да е — наш е!

— Вярно, че е наш, не се скъпи за сватбата си...

— Ама хубава е невестата!

— А младоженекът може с една ръка биволска кола да помести.

Приказваха, одумваха българите — стари и нови преселници в Браила, — но на всички им беше радостно, че техен сънародник вдига такава богата и весела сватба.

В разгара на сватбата Стоян Байрактар прошушна на Вълчан: от един странджанец, ятак на Инджето, научил, че верни хора са пренесли войводата тук, във Влашко, но къде — той не знаел.

— А Кара Кольо с него ли е? — улови за десницата байрактаря си Вълчан.

— Може да е с него...

Вълчан повече не разпитва, при все че му беше домъчняло за някогашния му байрактар и учител по пехливанлък.

... Ех, Кольо, побратиме, къде ли те е запиляла и тебе черната ни орисия?

И сред веселбата на шумната сватба Вълчан се почувствува сам. Какво наистина ставаше с него? Колко време ще се свърти на едно място? Не лъжеше ли и себе си, и Лиляна, и кума — щедрия, великодушен бай Георги Сливналията?

Кой е най-близкият на хайдутина — брат му, жена му, децата му или вярната му сабя?

Да, сабята е най-вярната посестрима, защото пушката може да откаже да гръмне, ако барутът не е сух или ако нещо в нея не е в ред. И пищовите могат да засекат. Но сабята — това е наказващата десница на българина, станал хайдутин, който, откак сме загубили царството си, е имал един-единствен път — да се уповава на себе си, на силата си и на желанието си за мъст...

Вълчан не помнеше някога да се е напивал до забрава. На ракията не можеше да търпи лютивината, колкото и да бе отлежавала, а виното му харесваше до един-два пахара — да пиеш дотогава, докато усетиш, че се затопляш и че някаква нова сила се появява в тебе. След няколко преливания той разбра, че тая сила е само едно повишено настроение, че понякога и без да е пил вино, само с думи може така да се въодушеви.

Сега виното заменяше думите, песните, които сватбарите пееха, го връщаха в Странджа (двете му сестри се редуваха, те запяваха и водеха по себе си и другите сътрапезници).

... Отгде е тоя дъх на зеленика?

Той седеше в средата на дългата, простряла се по големия чардак трапеза и се питаше кое го връща в Странджа. Не съзнаваше, че са мислите му, които бяха все там, по върховете на планината, която българи от други краища не можаха да нарекат планина, викаха ѝ равнина.

Думите сега нямаха никакво значение. Той виждаше с вътрешния си поглед полегати склонове, меки възвишения, бели скали и чуваше невидими потоци.

Лиляна го улови за ръката. Нищо не му каза, само го погледна — и в очите ѝ той прочете въпрос: „Къде си?“

— Тук съм — на глас ѝ отвърна той. — Двамата сме...

Ала двамата бяха заедно, докато се пукна пролетта. На Георги Сливналията, Вълчан остави десет кесии злато — да купи земя, да направи три къщи, и трите еднакви — за сестрите му и за него. А една кесия да задържи за себе си.

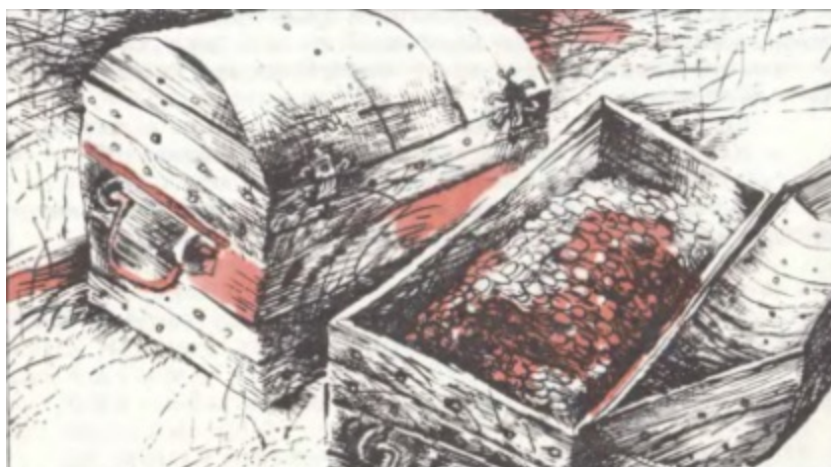
— Ще стигнат ли? — попита той, като се стягаше за път.

— Ако не стигнат, като се върнеш, ще ми се издължиш. Имам ти вяра — рече бай Георги Сливналията.

И Вълчан, както не обичаше да язди кон, тоя път с желание се метна на седлото.

-
- [1] Сега с. Аспарухово. ↑
- [2] Серкме (тур.) — кръгла рибарска мрежа с вързано в центъра
въже. ↑
- [3] Шарап (тур.) — вино. ↑
- [4] Чабук (тур.) — Бързо. ↑
- [5] 2 декември 1805 г. ↑

В началото на 1807 година руските войски излязоха на дунавския бряг — в техни ръце вече бяха Яш, Акерман, Галац и Букурещ. Султан Селим III не можеше да се справи с еничарите, които се бунтуваха, със сърбите, които бяха вдигнали въстание заедно с българите от поречието на Българска Морава, с бунтовете на пашите и затова гледаше да избегне бойните действия с Русия. Войната все още бе само формално обявена.

Вълчан с бърза езда прекоси Балкана. В чифлика на Атанас Чивга навярно бе пристигнал пратеник на Кара Емин — истанбулският му приятел винаги в началото на пролетта, когато пътищата се размразяваха и хазните тръгваха към Цариград, имаше за него добра вест.

И друго го караше да бърза — сделката с „другия Емин“ — както в себе си наричаше Вълчан хасковския „малък султан“ — трябваше да бъде уредена докрай — златото бе във войводата, а оръжието — в кърджалийския главатар.

Когато войводата пристигна в чифлика на Атанас Чивга, там го чакаше вест: тази година хазната няма да бъде пренесена по суша, сам великият везир е наредил да бъде прекарана по море — от Варна до Истанбул.

По море?

Вълчан можеше да плува, дори няколко месеца бе си изкарвал прехраната като рибар. Ала морето за него оставаше огромна загадка — какво се криеше зад тая грамада от вода. Някъде дълбоко в себе си усещаше, че морето го привлича — с необозримостта и

неизвестността си, със синевата, която се променя и може да стане масленозелена.

Само с това ли?

Ами тихите залези, когато повърхността на морето е като огледало — виждаш и себе си, и небето, и дори онова, което е било само в мислите ти...

Хазната щяла да бъде превозена от Варна до Истанбул с гръцки кораб, който те пренася стока на различни търговци.

На търговец ли да се престори?

Не, ще се усъмнят в него — още повече че ще бъде сам. Кара Емин го бе предупреждавал няколко пъти — в Истанбул смятат, че той, Вълчан, е истински „карагьозчия“^[1] и че може да се престорва, на каквото иска — от мечкарин до паша^[2].

... Хасан ага винаги ще повярва на Кьор Хасан ако не за друго, поне за това, че и двамата са мюсюлмани и че трябва да се спазва Коранът, според който правоверният има пет задължения и едно от тях е да се прави благодеяние на брата по вяра.

Вълчан си спомняше онова, което Кара Емин му бе обяснявал за тяхната вяра.

... Ще стана Кьор Хасан! — реши той.

Беше началото на месец май, морето още бе неспокойно и малцина се решаваха да тръгнат на път. Във варненското пристанище имаше десетина мауни и още толкова гръцки кораби „скафо“, каяци и гемии.

Млад турчин — едър, но с превити рамене, — като се подпираше на тояжка, защото единият му крак беше по-къс от другия, се появи при гръцкия кораб, който щеше да пренася хазната.

Гъркът, собственик на кораба, изпрати дошлия при един възрастен ага, който бил наел кораба до Истанбул.

Агата, шкембелия, привидно отпуснат турчин със зелена чалма, седеше на един сандък на палубата и пушеше чибук.

— Брате по вяра — на турски заговори Вълчан, като се превиваше на две и се подпираше на дряновата тояжка, — всички

джинове^[3] бяха против мен, нападнаха ме разбойници, взеха ми стоката и сега нямам пари да платя завръщането си в нашата пресветла столица.

Възрастният турчин отдалечи смукалото на чибуката от устата си и се замисли.

— Брате по вяра, помогни ми, защото може да стане така, че и аз някой ден да ти помогна... — с умолителен глас продължи Вълчан, като гледаше агата с чист, откровен поглед.

— Така е — промърмори Мехмед ага, — на брат по вяра не се отказва. Ама ако нещо не е в ред, не ми връзвай кусур, може и на въжето да увиснеш. И това пак ще е в защита на правата вяра.

— Знам, знам, и ще ти бъда вечно благодарен...

Корабът трябваше да тръгне сутринта и дотогава Вълчан не можа да заспи — ту му се струваше, че сеймени трополят по палубата, ту в леката дрямка пред него се появяваше Мехмед ага, който най-спокойно разпореждаше да го обесят на главната мачта.

В торбата, с която войводата бе дошел, имаше парче пита, похлупци със сирене, няколко сушени риби, голяма кратуна с вода и „циганска“ бургия — дълга, с широки нарезки.

Той лежеше на късото чердже, което си носеше вместо молитвено килимче, и се превърташе ту на лява, ту на дясна страна, като опираше глава на подвит лакът.

Отново и отново Вълчан премисляше всичко, като мърдаше пръстите на дясната си ръка — пресмяташе по колко от неговите хайдути щяха да чакат на уговорените места.

По небето плуваха тънки облаци, месечината остър бял сърп — се криеше зад тях.

Вълчан търпеливо чакаше.

Вятърът насъбра облаци, месечината изчезна. И тогава Вълчан безшумно, като стъпваше на пръсти, се спусна в трюма. През деня бе успял да хвърли поглед вътре, видя где са буретата с прясна вода — сега и слепешком можеше да стигне до тях.

Освен бургията с едрите нарезки в пояса си бе пхнал голяма връзка с кълчища.

В трюма се чуваше как вълните се разбиват в кораба. Друг шум нямаше и Вълчан, като се прилепи към първото буре, започна да пробива дупка в задното му дъно. Когато водата подмокри ръката му, той бързо пхна кълчища и я запуши така, че тя можеше само да сълзи.

И четирите бурета той проби и запуши дупките с кълчища.

След това ги натика плътно до дъсчената стена.

Когато се качи на палубата, първата му работа беше да хвърли в морето и бургията и кълчищата. След това отново зае мястото си на протритото чердже и се зави с вълнената си аба.

На разсъмване пристанището се оживи. И на кораба се разщъкаха — моряците гърци проверяваха въжетата и платната.

Корабът беше от типа „трекандини“ — бързоходен, с няколко платна, които бяха така разположени, че само опитни моряци можеха да се справят с тях.

Мехмед ага се появи на палубата с бавна, люлееща се походка. В сънния му вид имаше нещо заканително и Вълчан бързо се скри зад купчина въжета.

Агата отиде до мостика и заразпитва нещо гърка, собственик на кораба — говореше с нисък глас и от време на време хвърляше погледи към пристанището.

По двете поставени една до друга широки дъски, които свързваха кораба с пристана, в тънка редица се появиха неколцина млади, напети турци — всички с жълти еминии, червени пояси и бели чалми.

Вълчан започна да ги брои наум: трима, четирима, петима...

Бяха точно единадесет души. Първият, който ги водеше, имаше необикновено дълги, засукани встрани мустаци.

Вълчан неволно се усмихна — преоблечени, сеймените личаха по-добре, отколкото, ако бяха с обичайните си дрехи. А тоя, с големите мустаци, явно им беше онбашията^[4].

Докато сеймените се качваха на кораба, по калдъръма на пристанището изтрополя голяма кола, закрыта с кожено чергило, теглена от коне.

Мехмед ага замахна с две ръце и преоблечените сеймени начело с онбашията хукнаха обратно по широките дъски.

Коларят отвори вратата и се качи вътре. Сеймените по двама хващаха дръжките от ковано желязо на тежки черни сандъци и ги носеха към кораба. Последния, шестия сандък мъкнеха коларят и онбашията.

За да не бъдат любопитство, преоблечените сеймени бяха дошли без оръжие. Едва когато корабът опъна платна. Мехмед ага нареди да развият двата дълги вързопа, които бяха в трюма, и сеймените запасаха силияси с пищови и ножове, окачиха на десните си рамена кремъклийки.

Духаше леванти^[5] и моряците побързаха да опънат платната. Собственикът на кораба, който бе и капитан — моряците му викаха Хаджи Алексис, — застана на кормилото — сух, изпечен четиридесетгодишен мъж. Косата му бе превързана с жълта кърпа.

Корабът леко се плъзгаше по вълните и Вълчан на завет между купчината въжета гледаше към брега. Не познаваше добре тукашните места, но погледът му бързо отгатваше къде какво има и в паметта му оживяваха различни разкази — чуто и запомнено за варненския край. Знаеше, че повечето кораби от варненския залив зимуват в устието на Камчия, и сега с нетърпение чакаше кораба да мине покрай това място.

Неочаквано по палубата затичаха няколко моряци. Онбашията изчезна в трюма. След това долу слезе Мехмед ага. Там отиде и Хаджи Алексис, като остави кормилото на един от двамата си помощници.

Със свещи в ръце Мехмед ага, Хаджи Алексис и онбашията оглеждаха буретата с прясна вода. Дъските на пода бяха мокри — водата се бе оцедила и от буретата, и от трюма.

Агата започна да опипва на едно буре дъските една по една. Хаджи Алексис и онбашията се заеха с другите бурета.

Хаджи Алексис ругаеше на гръцки, агата — на турски, а онбашията само сумтеше.

Не откриха никакво разместване на обръчите. Никой от тримата обаче не се досети да провери задните дъна.

— Разсъхнали са се — изхриптя Хаджи Алексис. — Трябва да спрем някъде да вземем нови бурета и да ги напълним.

— Забранено ми е да спирам, където и да било! — строго рече Мехмед ага и тръгна нагоре по стълбата.

Вълчан надникна през отвора, но като забеляза агата, бързо се дръпна.

На палубата Хаджи Алексис притича, настигна агата и му заговори в ухото:

— Без вода не може, агам... Имам малко вино, има и лимони, ама само с тях...

— До брега не трябва да се доближавам, не разбра ли! — без да се обръща към него, на един дъх издума Мехмед ага и целият се зачерви от гняв.

— Тогава трябва да притегнем буретата и като спрем в открито море, с лодка да отидем за вода.

— Каква лодка? — взря се в гърка, агата.

— С ведра ще носим вода и ще напълним буретата. Без вода не може, агам... — умолително говореше Хаджи Алексис.

— До Истанбул нямам право да спирам никъде, иначе и аз, и ти, и всички ще увиснем на бесилката!

— Ами ако не духа вятър, не можем ли да спрем? — хитровато погледна агата Хаджи Алексис.

— Хм... — потърка с пръст дясното си ухо Мехмед ага.

— Хаджи, хаджи! — разнесе се откъм кърмата тънък глас и Хаджи Алексис побърза да тръгне натам.

Мехмед ага отиде и седна на обичайното си място — на дървената пейка в средата на палубата, под главното платно, там беше на завет, а и пейката беше широка, като изуеше еминиите си, можеше да подвие крака.

Вълчан излезе иззад купчината въжета, придаде на лицето си колкото може по-смирнен вид и като отиде при агата, направи ниско темане:

— Брате по вяра...

— Ти пък от де се взе пак!

— Чух какви са ти ядовете. Като момче бях чирак при един бъчвар.

— Ама майстор не си станал! — зло се засмя агата.

— Все мога да затегна обръчите на разсъхнато буре.

Мехмед ага го погледна мълчаливо, замисли се.

— ... Трябват ми два чука, голям и малък. И малко папур^[6] или кълчища.

Вълчан пак направи темане и понечи да тръгне заднешком. Ала агата го спря с ръка:

— Чакай!

Вълчан сваляше буретата едно след друго от дървената поставка и като поглеждаше към стълбата да види дали някой не идва, удряше чуковете един в друг, уж че притягаше обръчите. Дупките, които бе направил, той запуши с чепове от чам, като ги остави да стърчат няколко пръста навън, за да могат лесно да се извадят, ако потрябва.

Когато най-сетне излезе на палубата, слънцето се бе вдигнало високо в небето, вятърът се бе усилил.

Мехмед ага продължаваше да седи с кръстосани крака на пейката — дремеше с опряна на гърлите брада.

— Тъдява ли е устието на Камчия? — попита на турски Вълчан един от гърците моряци, който минаваше покрай него.

— Ей го Карабурун^[7]! — отвърна морякът и отмина.

... Трябва да си отварям очите, сега иде ред на Емине! — напомни си сам Вълчан.

Обичайната храна на моряците и на пътниците по море беше сушена или осолена риба, маслини и сирене — за закуска, за обед и за вечеря. След такова ядене — със сух хляб — солта изсушаваше гърлото и дори блудкавата, с тежък дъх вода (за да не се разваля, в буретата слагаха малко негасена вар) се струваше като току-що донесена от бликащ извор.

На всички — на моряците и на сеймените — сам Хаджи Алексис след всяко ядене наливаше по една чаша вино. Мехмед ага като истински правоверен отказа да пие, ала не забрани на подчинените си да угасят жаждата си.

Хаджи Алексис започна да реже малкото лимони на тънки резенчета — даваше ги на всеки, който отидеше при него на кърмата.

Като се пазеше някой да не го види. Вълчан изваждаше от торбата си голямата кратуна с вода и отпиваше по глътка — напомняше си, че трябва да я пази, защото не се знаеше кога Мехмед ага ще реши да спрат за вода.

Високият, издаден напред в морето нос Емине — с плешивото си теме, със стръмнините си, които потъват във водите — остана далече зад кораба. Ала това място, където ветровете се кръстосваха и където много кораби бяха намерили своята гибел, дълго не изчезваше от съзнанието на моряците — те престанаха да разговарят помежду си, докато сянката на Емине не изчезна зад кораба.

Широката дъга на Несебърския залив се разкри пред погледа на Вълчан и той започна да преценява дали Мехмед ага и всички останали на кораба ще издържат на жаждата, докато отминат надолу, към Созопол. Агата и сеймените можеха да загубят главите си, ако не занесяха хазната в Истанбул. Мехмед ага лесно нямаше да се реши да наруши наредбата да не спират никъде по пътя.

Неиздържал и погазил Корана, изпил няколко глинени чаши вино. Мехмед ага дремеше с кръстосани крака на пейката.

Лимоните се бяха свършили и на кърмата Хаджи Алексис само вдигаше празни ръце към идващите един след друг сеймени.

Гърците моряци, нали бяха на кораба си, имаха скрити тук-там лимони, но всеки ги пазеше за себе си.

Несебър се появи в далечината като огромно каменно цвете с разтворени листа.

Хаджи Алексис отиде при Мехмед ага и започна да го убеждава да спрат в открито море и да изпратят в Несебър лодка със съдове за вода.

— Ти луд ли си бре! — разсъни се агата. — Там само да разберат за нас, и ще ни оковат всички в желязо!

— Тогава...

— Трябва да издържим до Истанбул!

— Няма да можем, агам... — проплака гъркът.

— Върви си гледай работата и ме остави на мира!

Тук вече местата бяха добре познати на Вълчан и с ръка над очите той започна да следи извивките на брега.

Корабът продължаваше да се движи на все едно и също разстояние от сушата — далече от подводните крайбрежни скали, но така, че брегът нито за миг не изчезваше от погледа на кормчията.

И Анхиало остана далече назад.

Сега корабът трябваше да пресече дълбокия залив, като мине покрай Созопол.

Онбашията се престраши, отиде при Мехмед ага и с пресъхнал глас рече:

— Агам, всички изнемогваме...

— Знам — изръмжа агата.

— Гладни са, а не смеят да ядат, защото след това...

— Знам! — повиши глас Мехмед ага.

Онбашията безпомощно разтвори ръце, обърна се и отиде към кърмата, където се бяха насъбрали повечето от сеймените — те чакаха Хаджи Алексис да измисли нещо или да извади отнякъде скрит лимон и да го нареже на парчета.

И Вълчан отиде на кърмата. Той разбута сеймените и на турски заговори на Хаджи Алексис:

— Хаджи, разбрах, че Мехмед ага няма да разреши да влезем в никое пристанище. Аз съм от тия места, край които сега минаваме, знам изворчета, които са далече от градовете...

— Спасителю! — възкликна Хаджи Алексис. — Ела да отидем при агата! — Той протегна ръка и поведе Вълчана към предната част на палубата.

Пред агата най-напред заговори гъркът — разправяше, че никой няма да им обърне внимание, ако спрат в открито море, ветровете се менят и няма кораб, който непрекъснато да плава с надути платна. Ей там са спасителните лодки, една от тях с голяма, с шест гребла, ще побере всичките дървени ведра, които имат, а с тях само за едно отиване до някой извор ще напълнят две бурета.

Хаджи Алексис млъкна, ала продължи Вълчан: Странджа е родният му край, тукашният бряг му е познат от младите му години, когато работил като въглищар и товарил дървени въглища на гемии за Истанбул.

— Ти какъв не си бил бре! — хвърли към него тъмен поглед агата, ала се замисли, заопипва с палец и показалец върха на дясното си ухо.

След жълто обагрените брегове от Варна до Емине, след далечните очертания на Несебър и Созопол Вълчан с нетърпение

очакваше да види възвишенията на Странджа. Оттатък Созопол не тъмнее ли Бакърлък^[8]? Той беше бродил там, из старите дъбрави и габровите гори, бе вдишвал уханието на цъфналите липи. Спомни си — преди години, току-що бе излязъл с момчетата си в гората. Хайдутите вървяха в тънка редица и изведнъж Стоян Байрактар, който бе начело, спря. Вълчан притича напред.

„Що да правим, войводо?“ — шепнешком попита Стоян и посочи с ръка.

Една вълча глутница вървеше успоредно с тях.

„По това време те напускат Странджа, тръгват към котленската планина или към Сливен и Айтос“ — притури Стоян Байрактар.

„Отварят ни място — засмя се Вълчан. — Остави ги!“

И вълците спокойно заминаха на север.

И друго си спомни Вълчан: как през една чиста лятна утрин със Стоян Байрактар, качени на вековен дъб, от Бакърлъка се надпреварваха да отгатват по очертанията нос Емине. Несебър. Анхиало, Созопол и залива пред Ропотамо.

Ако там беше някой от момчетата му, дали щеше да види гръцкия кораб?

Той се усмихна, сети се, че сега всеки миг е скъп, и отиде при Мехмед ага.

— Брате по вяра — след темането заговори той, — ей там има една местност, викат ѝ Коренята, прочута е със сладката си и студена вода...

Агата гледаше пред себе си, нищо не казваше.

— ... А сред ей ония лозя са Каваците, и там има хубава вода — продължи Вълчан.

Мехмед ага пипна с палец и показалец върха на дясното си ухо.

— Близо е до града, по-нататък... Казвай, където е безлюдно!

— И други места знам, брате по вяра! — с усилие скри радостта си Вълчан.

Пак направи темане и се отдръпна.

По-добре от това не можеше и да бъде. Ако агата бе склонил, и в близките околности на Созопол можеха да отидат за вода и там, при изворите, чакаха по трима-четирима от неговите момчета с по два запънати пищова и със заредени пушки.

Мехмед ага сам избра шестимата сеймени, които щяха да отидат с лодката — гледаше да са най-едриите, с най-решителни лица. Щеше да ги води онбашията.

Когато лодката се отправи към брега. Вълчан безшумно се вмъкна в трюма и взе една брадва, която бе забелязал при първото си слизване тук. Като криеше брадвата зад гърба си, той се качи отново на палубата.

— Ей, брате по вяра! — достигна до него гласът на Мехмед ага.

Вълчан мушна брадвата между въжетата и отиде при агата.

— Ще стоиш тук, при мене! — строго рече Мехмед ага.

Вълчан се огледа, видя един празен плетен кош, обърна го и седна върху дъното.

Ако хората ми не се върнат, ще те обеса! — и агата посочи главната мачта.

— Ще се върнат, брате по вяра, ще се върнат... Там има не един, ами три извора, двата са на брега, третият по-навътре. Не вярвам да подминат първия извор, викат му Склитура.

... И той се надвеси над бистрата вода, гребна с шепа и пи. Такава сладка е водата само в Странджа — рече си Вълчан и притворил очи, се озова при другото изворче — Леската. Лещакът около него целия го скри.

Мълчеше агата, мълчеше и Вълчан.

... Ето го Ченгербаир!

Да може да се изкачи на самия връх, да обхване с един поглед и морето, и планинските гънки, над които той се извисява...

— Идат, идат! — пръв завика Хаджи Алексис.

Мехмед ага не се помръдна от пейката.

Вълчан стана и отиде към десния борд.

Кои идваха — сеймените или преоблечените хайдутите?

Той не откъсваше поглед от лодката. Струваше му се, че тя не се движи. Ала виждаше как греблата се вдигат и спускат и впиваше пръсти в дървената обшивка на борда.

Лодката наедря — очертаха се гърбовете на двамата челни гребци, виждаха се чалми и дула на приплещени пушки.

Най-сетне единият от първите гребци вдигна глава и Вълчан без малко не подскочна — позна Стоян Байрактар.

Той се озърна — край него бяха неколцина гърци моряци. Нямаше ни един от останалите на кораба сеймени, Мехмед ага продължаваше да седи на пейката. За него бе под достойнството му на ага да търчи към борда и да издава нетърпението си.

Вълчан отиде при купчината въжета, взе брадвата и отиде към кубрика^[9], където през деня обикновено се излежаваха сеймените. Той застана до вратата и зачака преоблечените хайдути да се качат на кораба. Чуваше се гласът на Стоян Байрактар — на турски викаше на моряците гърци да поемат пълните ведра.

Най-сетне Байрактаря се появи на палубата и вдигна ръка, като срещна погледа на Вълчан.

Тогава войводата отвори вратата към кубрика и високо рече:

— Мехмед ага вика един от вас, ефендимис!

Стоян Байрактар притича и застана от другата страна на вратата.

Вътре сеймените се подканяха един друг кой да отиде при агата.

Когато на вратата се появи сейменин с пушка в ръка, Вълчан го издебна и с тъпия край на брадвата го удари в главата, но не много силно, само колкото да го повали в несвяст. Той извади пищовите от силяха му, взе и пушката и отново извика през вратата:

— Мехмед ага вика още един от вас, ефендимис!

И вторият сейменин падна на пода, без да произнесе звук.

Сега вече бе време да влязат вътре — и Вълчан, и Стоян Байрактар с пищови в ръце едновременно нахлуха, като викаха:

— Предайте се!

Единият от турците, както седеше на одъра, вдигна ръце, но другият вдигна пищов. Прочаха два изстрела — Вълчан и Байрактаря стреляха един след друг.

— Вземи му оръжието — бързо издума Вълчан. — Аз отивам при агата!

Мехмед ага най-сетне се бе изправил — с пищови в ръце, той се чудеше какво става. Сеймените, които бяха донесли водата, не се мяркаха наоколо, гърците моряци като че се бяха изпарили.

— Агам! — извика войводата, като се криеше зад купчината въжа. — Хвърли пищовите, аз съм оня Вълчан, който обра четири хазни, и петата сега ми падна в ръцете!

Мехмед ага стреля към него и хвърли на палубата димящия още пищов.

— Не си търси смъртта. Мехмед ага! — дебнеше го иззад въжата Вълчан.

Агата с пищов в дясната ръка се въртеше на пета, мъчеше се да отгатне къде се крие доскорошният му „брат по вяра“.

— Войводо, да го заловим жив — от другата страна на палубата се обади един от хайдутите.

Вълчан го позна по гласа беше Начо, припрян и безразсъдно смел момък.

— Чакай, ще му хвърля примка! — отвърна войводата и започна да развива едно от тънките въжета.

Мехмед ага продължаваше да се върти на пета и да дебне гласовете, които се кръстосваха над него.

— Начо, да не направиш нещо, без да ме питаш! — пак се обади войводата.

— Ти го стегни през ръцете, а пък аз ще притичам и ще го заловя...

— Не се показвай, преди да ти извикам!

Примката беше готова и Вълчан, като подаде само ръка, я хвърли отдалеч. Въжето изсвистя във въздуха и падна върху шията на Мехмед ага, който започна да дърпа примката нагоре. Тогава Начо изскочи с пищови в ръка. Агата стреля в младия хайдутин, но омотан от въжето, не го улучи. Разнесоха се оглушителни изстрели — Начо изпразни и двата си пищова в турчина.

С примката на шията Мехмед ага падна по гръб. Гърдите му бяха окървавени.

Вълчан притича при него. Агата се давеше в кръв, краката му риташа в предсмъртни конвулсии.

— Ех, Начо — въздъхна войводата. А пък искаше жив да го заловиш.

— Ами той като стреля в мен? — заоправдава се момъкът, но след изстрелите като че бе поизтрезнял от опиянението на смъртната схватка.

Вълчан махна с ръка и се обърна към неколцината хайдути, които бяха надошли след стрелбата.

— Дайте ми едно ведро, да се напия с нашенска вода, че целият горя — рече той и се озърна.

... Сграбил дървената кофа, пиеше на големи глътки — водата се стичаше по брадата му, капеше по кълчищената му риза, но в тая минута той усещаше прилив на свежест и сила — като че не бе на кораб, който се люлееше от вълните, а сред зелена поляна, сред стар странджански лес, в който бликат извори и текат потоци.

Когато най-сетне отлепи устни от ведрото, първият, когото видя, беше Хаджи Алексис — той бе вперил в него трескави очи, устните му беззвучно мърдаха.

— Кажи, Хаджи, кажи! — на турски го подкани Вълчан.

— Сега какво ще стане? — едва продума гъркът.

— Какво ли? — поусмихна се Вълчан. — Сеймените са вързани, ще ги свалим долу, при мишките, а ти и моряците ще ни помогнете да свалим в двете лодки тежките сандъци.

— А корабът? А ние? — сочеше с пръст себе си Хаджи Алексис.

— Ще си вървите по пътя... Само че никакво спиране до Истанбул. Иначе може да ви се случи нещо...

— Няма да спираме, за какво ни е да спираме — припряно отвърна гъркът.

... Ето го изворчето Склитура, където шестимата сеймени начело с онбашията паднаха в капана. С една от лодките четирима хайдути ги закараха на кораба, както бяха вързани.

Все там, край Склитура, прехвърлиха златото и среброто от сандъците в кожени дисаги, които окачиха на осем катъра — и малкият керван пое дълбоко в странджанските гори.

---

[1] Карагьозчия (тур.) — фокусник, хитрец, актьор. ↑

[2] Паша (тур.) — почетна титла на висши военни лица или управители в Османската империя. ↑

[3] Джин (тур.) — зъл дух. ↑

[4] Онбашия (тур.) — десетник. ↑

[5] Леванти (ит.) — източен вятър. ↑

[6] Папур (гр.) — вид многогодишно блатно растение с тънки и дълги листа, употребявано за плетене на торби, рогозки, за уплътняване. ↑

[7] Карабурун — Черният нос, на шест мили южно от устието на Камчия. ↑

[8] Бакърлък — сега Медни връх. ↑

[9] Кубрик — жилищно помещение на моряшкия състав. ↑

На 31 май 1807 година противниците на султан Селим III — еничарите — го свалиха от престола и го изпратиха в затвор. За падишах^[1] бе обявен неговият племенник Мустафа IV, който заяви, че строго ще спазва „старите обичаи“ на османската държава и веднага ще отмени военната реформа и въобще цялата „нова система“ („низам-й-джедит“).

Ала управлението на новия султан бе начало на нови размирици. Преди четири месеца бе починал най-големият бунтовник срещу султанската власт — Осман Пазвантоглу. Имаше обаче много други прочути кърджалии и сред тях на първо място хасковският „малък султан“ Еминджика.

В едно от Вълчановите скривалища в Странджа пристигна от Истанбул приятелят на войводата — Кара Емин, дойде да получи своя дял от хазната и донесе много нови вести. Беше радостен — отдавна се познавал със сегашния султан. За Вълчан обаче по-важно беше другото, което разказа приятелят му: след като Русия обяви война на Турция, англизите като съюзници на московците се опитали да завладеят Проливите, корабите им се появили чак в Мраморно море^[2]. Цял месец те правили поразии и като не успели да превземат нито едно укрепено място, заминали за Египет. Сега всичко е объркано, търговските кораби се изпокрили по далечни пристанища, чуждите търговци не искат да влизат и в Мраморно, и в Черно море.

Според Кара Емин така щяло да бъде дълго време, защото войната продължава. Съвсем без търговия няма да мине, все ще се намерят смели хора срещу добро заплащане да пренасят търсени

стоки. Сега е сгодно време — убеждаваше приятеля си Кара Емин — Вълчан да се появи в Черно море. Един търговски кораб, натоварен с ценни стоки, струва колкото половин хазна. А негова работа е да му съобщава за богатите търговски кораби и за ония кораби, които пренасят ценни държавни стоки. Войводата да не се безпокои — той, Кара Емин, познавал един от водачите на лазите^[3] — срещу добро заплащане те ще му построят кораби и ще обучат неговите момчета за моряци. А и от българите рибари Вълчан може да подбере най-мераклиите...

Кара Емин замина, а Вълчан остана сам с мислите си. Думите на приятеля му пробудиха някакъв див копнеж в него — да навлезе дълбоко в морето, да подиша друг въздух, да върши нови, непознати неща — да управлява кораб, да влиза в морски бой...

Позлатеният тумбест часовник, който приличаше на яйце, толкова силно цъкаше в силяха му, че той го чуваше, като че бе вътре в ухото му. Той се усмихваше в себе си — така ставаше винаги, когато в него зрееше ново решение и когато все още изпитваше колебание. И за да пресече по-нататъшното заплитане на мислите си, реши да се срещне с Вълко Бинбела. Тоя път той щеше да го покани в чифлика на Атанас Чивга.

Факийският първенец беше в добро настроение шегуваше се с младия войвода, тупаше го по широкия гръб:

— Добре, добре... Хайдутите не бяха шетали по море, а сега вече и там пошетаха...

Жареше августовско слънце, двамата стояха на сянка под старата Лозница, край дългата и тясна маса от прерязано буково стебло — парчетата бяха съединени едно до друго.

Цъкането на тумбестия позлатен часовник отново проникна в съзнанието на Вълчан и той заговори — разправяше онова, което му бе казал Кара Емин, питаше и себе си, и Вълко Бинбела дали трябва да се впуска с момчетата си в морето.

Факийският първенец го слушаше мълчаливо, от време на време само нервно покашляше. Когато Вълчан млъкна, той протегна ръка, положи я върху рамото на войводата — и двамата бяха едри, налети със сила, при все че в косите на Бинбела имаше бели нишки.

— Сега слушай! — тежко рече Бинбела. — Добре си решил да излезеш в морето, и там трябва да усетят, че има българи...

Вълчан го гледаше, без да мига.

— Само че — все тъй бавно, с плътен, нетърпящ възражение глас продължи Бинбела — не ни трябва никакви лази. Аламаните^[4], гдето ги правят нашите майстори, да не са лоши?

Сърцето на войводата изведнъж се отпусна. До него беше умен, предвидлив човек като Вълко Бинбела, зад него бяха не само момчетата от дружината му, но и много млади, решителни българи от крайбрежието — та по-добре ли е да висиш в рибарската лодка, отколкото да си в бърз кораб, който напада турски гемии.

Бинбела замислено завъртя глава и продължи да говори — новата работа, с която се залавя Вълчан, да хайдутува по море, няма да е лека. Във всяко нещо най-напред трябва да чиракуваш, да се учиш от майсторите. През зимата той ще гледа да уговори някой от опитните кормчии да обучи войводата и момчетата му в морския занаят.

— Бай Вълко — с възхищение възкликна Вълчан, — ако не беше ти, нямаше да се заловя!

— Ти ли? Такъв войвода преди тебе Странджа не е познавала. А сега и морето ще те види...

Неочаквано Вълчан се видя надвесен над гладкото, спокойно море — той го гледа и то — едно огромно синьо-зелено око — също го гледа.

— Войводо — сепна го гласът на Вълко Бинбела, — сега ще ти кажа какво трябва да направиш за народното ни дело, като отидеш да зимуваш във Влашко...

Странно бе това чувство — че е в дома си край Браила и че си остава чужденец, защото, щом всеки миг си готов да напуснеш една къща, ти не си й стопанин.

Ала разсъжденията му за собственото му положение изчезнаха от ума му, когато узна, че в Букурещ заможният търговец, българинът Пиналов, на служба във влашкия княжески двор, събира доброволци за отряд, който ще бъде прехвърлен на някой от фронтовете срещу турците. Слободзейското примирие^[5] скоро щеше да изтече и руската войска щеше да се залови здраво с османлиите.

Какво трябваше да прави сега Вълчан?

Не бе ли дошло време да разтвори сандъците със скритите богатства, за да въоръжи няколко хиляди българи?

В Браила, в дома на Георги Сливналията, се появи още един виден сливналия — бюлюкбаши Тодор Данаилов. Той бе насъбрал в Букурещ голяма дружина доброволци, въоръжил ги бе със свои средства — не бе от бедните българи — и сам се наричаше бюлюкбаши — командир на дружина. А Пиналов русите признали за полковник — каза той.

Никой с нищо не подканяше Вълчана да се заеме със събиране на доброволци, но той чувствуваше как над него се кръстосват въпросителни погледи.

Слободзейското примирие, сключено за шест месеца, бе продължено. Ала все пак това беше примирие. Щом двете страни изчакваха събитията, защо той. Вълчан, да се заплита в дело, което всеки миг може да бъде пресечено в самото начало?

Трудно му бе в Браила — струваше му се, че и близки приятели като Георги Сливналията мълчаливо го обвиняват, загдето стои със скръстени ръце. Той едва изтърпя да дойдат Заговезни — и един ден се прости е Лиляна и сестрите си. Предреши се като дребен търговец, метна мешинени дисаги на рамо и пеша пое към Дунава. Имаше приятели рибари, които щяха да го прехвърлят на десния бряг.

Странджа бързо се пробуждаше от зимния сън — гората развиваше листи, тревата наедряваше. Презимувалите тук каракачани се стягаха за път към Големите Балкани — както казваха на Стара планина.

В чифлика на Атанас Чивга бе спокойно — под стрехите на къщата и по сайвантите съхнеха прясно одрани овчи и говежди кожи, охранени петли се кълвяха по двора, овчарските кучета се триеха в зидовете и стоборите — сменяха козината си.

Един по един в чифлика се примъкваха хайдутите от Вълчановата дружина — и те като войводата си едва издържали до пролетта. Всеки носеше торба или дисаги, пълни с ядене. Хвалеха се с мъжките си деца, с лова, който правили — кой колко глигана убил, на колко лисици смъкнал кожата.

Тия, които дойдоха откъм Сакара, донесоха важни вести — Еминджика отрано се е разшавал. Миналото лято той бе хвърлил око на крайпловдивската нахия^[6] Гьопсата, въртя се там, ограби каквото от по-рано не бе ограбено, ала, изглежда, друго го теглеше — седалището на бейлербея, Пловдив — ако го превземеше, можеше да го превърне в своя столица и да мери сили със султана.

Дали сега не бе време Вълчан да се появи при Еминджика?

Когато в чифлика дойде Стоян Байрактар, войводата, след като му предаде „много здраве“ от сестра му Лиляна, го запита:

— Ще станеш ли търговец на въглища?

Байрактаря само изсумтя — започне ли Вълчан да те обикаля отдалеч с въпроси, като те дебне с поглед, това означава, че е намислил нещо и че трудно ще се отървеш.

Двадесет и два катъра, натоварени с по два големи чувала, пълни с дървени въглища, поеха за Хасково. Начело вървеше Байрактаря, най-накрая — Вълчан. Под самара на последния катър бяха завързани две платнени торби с по петстотин жълтици.

Войводата не се надяваше да постигне спогодба с Еминджика за обща борба със султана, но поне ще купи оръжие — хасковският аянин за злато и душата си продаваше. Вълчан си напомняше, че Еминджика не трябва да знае къде са парите, които носи, ще му ги даде, когато натовари оръжието. Между главатарите на кърджалиите ставаха сделки и Емин ага, който се стремеше към големите върхове на Османската държава, едва ли щеше да се появи като пладнешки обирджия. И все пак...

И сега Хасково учуди Вълчана с реда и спокойствието, които царяха навсякъде.

Стражите при главната порта пуснаха катърите и двамата въглищари, но един кърджалия тръгна с тях, за да ги заведе при кабадаията Кара Иван, за когото те твърдяха, че ги познава.

И тоя път бюлюкбашията беше нагизден — със златен гердан на шията, с по една златна гривна на всяка китка, с копринен елек и висок каук на главата. Той беше в добро настроение, усмихваше се:

— Ама вие май сте истински въглищари!

Хитрите блясъци в очите му показваха обаче, че ги знае какви са.

Когато след три седмици Вълчан и Стоян Байрактар се върнаха в чифлика на Атанас Чивга с двадесетте и два катъра — но сега натоварени с пушки-кърджалийки и каранфилки (с шест ръбови дула), кремъклии пищови и „гърбави“ (извити към острието) ятагани, първата работа на войводата бе да изпрати един от младите хайдуты да повика Вълко Бинбела.

Факийският първенец пристигна още на другия ден.

— Дошел си от Влашко, а не се обаждаш! — започна той да кори Вълчана още от вратата.

— Хайдушка работа — поусмихна се Вълчан и заразправя за „търговията“ в Хасково.

Еминджика го посрещнал пак така важен, както миналия път. Казал му, че вече е насъбрал осем хиляди нефери и го поканил и той да участвува в превземането на Пловдив.

— Люто се заканва на филибелийците^[7], щял да ги остави само по една риза — разправяше войводата.

Вълко Бинбела едва изчака той да свърши — махна с ръка пренебрежително, промърмори:

— Негова си грижа! Кърджалиите само това знаят, да грабят... А ти се стягай за морето.

През разтвореното прозорче вейна топъл вятър, клонче, отрупано с черешов цвят, заигра пред очите на войводата като живо.

Какво ли е сега пролетното море? — запита се той.

И неочаквано близките гънки на Странджа се превърнаха пред очите му във вълни.

Вълко Бинбела продължи — Манол, най-добрият рибар в Ченгене скеле, се съгласил да приеме Вълчана и момчетата му за рибари чираци. Той, Вълко Бинбела, купил една аламана за тях, сега е ред те да покажат какво могат — за половин година да се превърнат от планинци в морски люде.

Вълчан само мълчаливо кимна в съгласие. Вече се бе убедил, че Вълко Бинбела обмисля и най-малките подробности и че след неуспешната Странджанска буна се е заел с още по-големи сили, както казваше той, „за общото българско дело“.

Тая година никой нищо не чу за Вълчан и дружината му. Започнаха да пъплят слухове — отишъл с момчетата си да се сражава на страната на сърбите. Други казваха, не, във Влашко е, при русите, трети твърдяха, че е станал кърджалия...

1808 година беше време на възход за много кърджалийски главатари и сред тях най-вече на хасковския Емин ага. Той обсаждаше Пловдив, когато узна, че сераскерът^[8] на Дунавската армия, русенският аянин Мустафа Байрактар е тръгнал с войската си към Истанбул, за да свали поставения от еничарите султан Мустафа IV и да върне на престола Селим III.

Мустафа Байрактар чрез свой пратеник покани Емин ага да се присъедини с хората си към него. „Благата ще делим по равно“ — предлагаше русенският аянин и Еминджика дълго не умува, прие. Тъкмо сега бе време да стане хазнатар на Османската империя — мечта, която години наред нажежаваше сънищата му.

Двамата с Мустафа Байрактар се срещнаха в околностите на Истанбул и се споразумяха за подялбата на длъжностите и на пляката. Уговориха и как ще започнат...

Билюк от стотина конници — избрани един по един измежду опитните бойци се появи в Истанбул. Бюлюкбашията се представи за верен на султана и поиска да се срещне с поставения от еничарите велик везир Кабакчиолу.

Всичко стана мълниеносно бързо — щом великият везир се появи, към него се спуснаха неколцина от дошлите и набързо го съсякоха. Докато стражите се опомнят, стотината конници се измъкнаха от града.

Еничарите се объркаха, нямаха водач, по-малките им началници започнаха да се карат помежду си — и тогава конницата на Мустафа Байрактар и хората на Емин ага, като проникнаха в града, бързо обсадиха стария Сарай. Защитниците на „Вратата на щастието“ не искаха да отворят въпреки обещанията на нападателите, че ще бъдат пощадени.

Неслучайно наричаха Емин ага „Балталъ“ — Секирджията. Цяла дружина „секирджийи“ водеше сега той — и те заедно с него, като се редуваха, започнаха да секат голямата дървена врата. Не я съкоха дълго

— тя сама се отвори и когато първите бунтовници влязоха вътре, видяха прострения труп на наскоро удушения Селим III.

Мустафа Байрактар можеше само да сведе глава пред трупа на оня, когото бе тръгнал да връща на престола. Съветниците на русенския аянин се засуетиха — какво щеше да стане сега, нима щяха да оставят на власт Мустафа IV?

Един от дворцовите евнуси помогна на бунтовниците — той доведе при тях втория племенник на Селим III — Махмуд. Като разбрал за бунта на русенския аянин, Мустафа IV бе наредил да удушат Махмуд — вероятния наследник на престола. Осемнадесетгодишният момък се бе укрил в един комин и сега целият бе в сажди.

Така над трупа на Селим III бе провъзгласен новият султан Махмуд II. Мустафа Байрактар бе назначен за велик везир, а приятелите му заеха големи постове.

Разочарован остана само Емин ага, който не бе обявен за хазнатар, както му бе обещал Мустафа Байрактар. Той се оттегли от Истанбул — със своите осем хиляди кърджалии не посмя да премери силите си с новия велик везир. По пътя за Хасково Еминджика ограби Силиврия, Родосто и Шаркьой. При Гелибол обаче претърпя такова поражение от Мехмед Али паша, че загуби всичката си плячка, и озлобен, само с една част от хората си, той се прибра в Хасково. Повечето от билюците се пръснаха в различни посоки...

Братството „Русенски приятели“ бе основано година преди похода на Мустафа Байрактар към Истанбул от привърженици на сваления султан, които бяха успели да се доберат до големия дунавски град. Пръв сред тях беше Сеид Абдуллах Рамиз ефенди. Син на кримския казааскер^[9], Рамиз ефенди бе един от високообразованите млади мюсюлмани — изучавал бе богословие, източните езици и дори някои точни науки, имаше званието мюдерис^[10]. Той бе един от най-близките сътрудници на султан Селим III по въвеждането на „новата система“ — за европеизация на управлението на империята. На двадесет и пет години бе началник на военноинженерното училище, изпълняваше важни мисии в Египет. През 1805 година той бе изпратен в Румелия да води преговори с тамошните аяни, на следната година султанът го назначи главен инспектор на артилерийските и сапъорните войски (Рамиз ефенди продължаваше да ръководи военноинженерното

училище, освен това бе началник на работилниците за производство на артилерийски снаряди). Свалянето на Селим III го завари в Силистра. Еничарите поискаха неговото изпращане на заточение в Кавала, но той знаеше, че там го очаква въже, и отиде в Русе, където вече бяха се събрали няколко доскорошни везири начело с Мустафа Байрактар и Рамиз ефенди те създадоха тайното политическо общество „Русенски приятели“.

Рамиз ефенди стана главният съветник на Мустафа Байрактар. Той предложи и обмисли всички подробности на плана за поход към Истанбул и участва в свалянето на Мустафа IV.

След като превратът успя, Рамиз ефенди стана паша с три туга — знак на везирска власт — и бе назначен за дунавски сераскер — командувач войските на Дунавския фронт. Само след няколко дни той получи още по-голям пост — капудан паша^[11]. На първия официален прием новият султан Махмуд II се обърна към него с думите: „Когато бях в затвора, султан Селим ми говори за тебе. Бъди и на мен така верен, както си бил на него, и разчитай на моето приятелство.“.

Станал втори човек след Мустафа Байрактар във висшето управление на Османската империя, Рамиз паша успя да сложи ред в столицата, за разлика от управлението на Мустафа IV, когато еничарите вършеха каквото искат. Той взе участие в организиране на „конгреса“ на деребеите^[12] и аяните през септември, наскоро след преврата, на който бе подписано съглашение (сенед-и-иттифак) между централната власт и местните първенци. За еничарите и улемите^[13] той беше най-омразният от въдворителите на „новия ред“.

През втората половина на ноември, в навечерието на рамазана, Мустафа Байрактар, почувствувал се силен като велик везир, разреши на своите войници от Румелия да отидат да прекарат празника по родните си места. Еничарите тъкмо това и чакаха. На петнадесети ноември, през „нощта на предопределението“, те се вдигнаха на бунт и нахлуха в сарая на великия везир. Мустафа Байрактар се отбраняваше с петдесетина телопазители срещу десетократно повечето нападатели.

Единствен Рамиз паша се опита да потуши бунта — по негова заповед от корабите, закотвени в града, започнаха да стрелят по еничарските казарми и по излезлите по улиците еничари. Войската в Истанбул, която му се подчиняваше, отблъскваше нападенията на еничарите.

Ала бунтът се развихряше, еничарите викаха пред Сарая:

— Искаме нашия господар, султан Мустафа!

Уплашен за живота и за властта си, Махмуд II нареди бившият султан Мустафа IV да бъде убит. Сега той беше единствената издънка от Османовия род.

В това време, след двудневна отчаяна защита, Мустафа Байрактар успя да въвлече преследвачите си в складовете за барут и ги хвърли във въздуха — с него загинаха и телопазителите му, и повече от петстотин еничари.

Узнали за смъртта на доскорошния велик везир, бунтовниците започнаха да крещят към Сарая, където се криеше султанът:

— Дай ни главата на Рамиз паша!

Махмуд II не се поколеба и реши съдбата на Рамиз. Той му заповяда да прекрати стрелбата от корабите и нареди на излезлите от Сарая войски да се приберат.

Рамиз паша имаше един-единствен изход — да бяга. Заедно с назъра (генералния инспектор) на редовната войска кадъ Абдуррахман паша и няколко близки привърженици на „новия ред“, негови приятели, той потегли с един кораб, закотвен в пристанището на Сарая — през Босфора към Черно море.

Корабът спря близо до Мидия и оттам на коне бегълците се отправиха към Чаталджа, където се укриха в чифлика на един татарски бей. Оттук Рамиз паша започна да изпраща доверените си хора при аяните в Румелия — призоваваше ги от свое име и от името на кадъ пашата Абдуррахман на борба с еничарите. В същото време той започна тайно кореспонденция със султан Махмуд II.

Аяните обаче не се отзоваха на призивите на двамата паши — в чифлика се насъбраха само около триста души, които успяха да отблъснат еничарския отряд, изпратен от Истанбул, за да хване бегълците. В ръцете на еничарите попадна едно от писмата на Рамиз до султана и те поискаха от Махмуд II да залови и да накаже двамата паши.

Започнал веднъж да се подчинява на еничарите, султанът издаде заповед за наказване със смърт на Рамиз и кадъ паша и на техните сподвижници. За командир на наказателната експедиция той назначи главния враг на Рамиз — новия капудан паша Сиди Али.

Двамата наши трябваше да бягат от Чаталджа.

Кадъ Абдуррахман реши да отиде в Анатолия — той се надяваше с частите от „новата“ войска, които се намираха там, да продължи борбата. Ала не му провървя и загина.

В това време от Истанбул в Чаталджа бе пристигнал сарафинът^[14] Манук бей (Мартиросян), личен доставчик и доверено лице на покойния Мустафа Байрактар.

И Рамиз паша, и Манук бей имаха един-единствен изход — да отидат по-скоро в Русе, където управляваше все още близкият приятел на Мустафа Байрактар — Ахмед ефенди. Но пътят бе далечен и несигурен...

„Чиракуването“ при бай Манол — от пролетта до късната есен промени и Вълчан, и петнадесетте момци хайдути — те се врекоха догодина пак да се съберат на морския бряг. Само Стоян Байрактар таеше недоволство — планината го теглеше. От време на време той изсумтяваше:

Тук ще заприличаме на сушени скумрии, от солта зъбите ми все скърцат...

Не искаше да признае, че зъбите му скърцат от яд към самия него, защото не можеше да се отдели от дружината и най-вече от войводата. А иначе той беше най-схватливият от всички — на третия месец бай Манол каза, че е вече готов кормчия, яки са му ръцете и усеща всяко помръдване на аламана.

А на Вълчан не му се разделяше с морето. Като че в него се бе пробудил втори човек, за чисто съществуване досега не бе и подозирал. Хубаво му бе да го духат солените ветрове, които се научи бързо да разпознава, усещаше и най-незабележимата промяна на морето.

Бай Манол обичаше да се впуска за риба навътре в морето, но Вълчан все му напомняше, че му е обещал да обикалят крайбрежието от нос Емине до Мидия и той понякога в последния момент променяше посоката за плаване.

Сега, като разговаряше с Кара Емин в чифлика на Атанас Чивга, в съзнанието на Вълчан се появяваха очертанията на вдадени в морето скалисти носове, виждаше зелените брегове на тихи заливи. Сепнаха го думите на приятеля му:

— Ти ме слушаш с едно ухо, ама да знаеш, че всеки ден с паши не се говори!

— Разбрах, разбрах — поклати глава войводата и додаде: — Откъде да ти намеря сереми^[15]?

— Ако ти платиш за един серем десет алтъна. Рамиз паша и Манук бей ще ти броят тридесет!

— Тая работа може да я свърши само Атанас Чивга.

— Ако не му наредиш, той и пръста си няма да помръдне.

— Е, тогава ще помръдна пръст... — засмя се Вълчан.

И наистина разтропаният Чивга още вечерта докара два серема. На единия отпред седна Вълчан, а на другия Кара Емин. И двамата изплюяха с камшиците над гърбовете на конете — трябваше да бързат за Чаталджа, където знатните бегълци ги очакваха с нетърпение.

Рамиз паша беше мъничък човек с болезнено бяло лице, на което малката кръгла брада приличаше на тъмна пяна. И ръцете му — с късички пръсти — бяха странно бели, с кафяви петна отгоре.

А Манук бей бе, както повечето от сънародниците си — с голям извит нос. Имаше големи, с тъмен блясък очи и лъскави черни мустаци, заскобени към устните. И той като повечето арменци носеше пръстен — от бяло злато, с едър диамант. Среден на ръст, с морав фес, Манук бей внимателно оглеждаше Вълчана. На войводата се струваше, че очите му са едновременно вдлъбнати и изпъкнали, и не можеше да си обясни защо това е така.

Пашата и Манук бей седяха с кръстосани крака върху миндера на просторна стая с нисък дървен таван. И двамата бяха спокойни, като че не ги заплашваше смъртна опасност. Само белите пръсти на доскорошния капудан паша леко потреперваха.

— Пашамъз, нямаме много време. А и може някъде да ни причакват... — на турски заговори Вълчан, като гледаше Рамиз паша. — Срам не срам, ще трябва и двамата да сложите по едно фередже^[16]. Аз ще се облека като бей и все едно че прекарвам харема си от едно място на друго.

— А кой ще ни придружава? — бързо попита Манук бей.

— Моите хора ще се облекат в арнаутски дрехи.

Рамиз паша бавно стана. Златните украшения по широкия му кожен колан проблеснаха. От лявата страна на колана бе подпъхнат сребърен кремъклия пищов с две дула — „чифтелия“. Пашата беше на тридесет и четири години, но изглеждаше на повече от четиридесет — бръчки прорязваха челото и обкръжаваха очите му.

— Е, Манук ефенди — с лека усмивка се обърна той към арменеца. — Хайде сега да си изберем фереджета по мярка...

Първия серем караше Вълчан — в него бяха Рамиз паша и Манук бей, забулени с фереджета. Вторият, отпред на който с камшик в ръка седеше Кара Емин, беше пълен с няколко сандъка — онова, което пашата бе успял в бързината да вземе от богатия си дом — пари, скъпи съдове и дрехи. Манук бей бе дошъл само с две кожени чанти, които обаче толкова тежаха, че като ги вдигна от земята, за да ги понесе, той изпъшка. В серема ги бе сложил в краката си.

Започваха първите студове, малко пътници имаше по странджанските друмища, а и двата серема с десетината конници след тях никъде не спираха. Замръкнаха при Бакаджиците, спряха в един опустял през кърджалийските безредици хан и „арнаутите“ бързо стъкмиха два огъня — за „ханъмите“ и за себе си.

Вълчан се чудеше през кой проход да прекосят Балкана — навсякъде беше еднакво опасно от среща с кърджалии или с хора на аяните от близките фалове.

През Твърдишкия проход минаваше най-прекият път за Русе и Вълчан реши оттам да минат.

... Първият сняг за тая година!

Снежинките се топяха по лицето на войводата, той се усмихваше унесено и забравяше, че държи камшик в ръка. Конете без подкана забиваха копита в размекнатата земя.

При все че зад гърба си чуваше по някоя дума от разговора на турски между Рамиз паша и Манук бей, той в мислите си вече беше в своя дом край Браила — обикаляше стаите, надничаше под сайванта, влизаше в избата и през цялото време усещаше до себе си нежното рамо на Лиляна. Една мисъл го пробощдаше — че още си нямат рожба. Божие наказание ли е? Никой не му бе дори намеквал за това, но той знаеше, че така подхвърлят зад гърба му...

В Русе Манук бей отвори една от двете кожени чанти и наброи на Вълчан и на Кара Емин по сто жълтици.

— От Рамиз паша са — рече той, а пашата само кимна с леко притворени очи. — А когато отново се върнем в Истанбул, ще ви се отблагодарим още веднъж.

Рамиз паша отново кимна с леко притворени очи.

Докато Кара Емин пътуваше с единия серем по обратния път той бързаше да се върне в Истанбул преди големите снегове. — Вълчан поведе момците от дружината си отвъд Дунава, да му гостуват до пукването на пролетта.

Русе и околността сега бяха владение на най-близкия приятел на Мустафа Байрактар — Ахмед ефенди, който се бе оженил за вдовицата на покойния велик везир и бе станал по този начин собственик на всичките му имоти.

Рамиз паша бе везир с три туга и Ахмед ефенди, който дори не бе стигнал до положението на паша, побърза да го изпрати от другата страна на Дунава, в Слободзея — страхуваше се той да не влезе във връзка с аяните на околните градове и да заеме мястото на Мустафа Байрактар като водач на новото съзаклятие. Войската, която бе тръгнала по заповед на покойния велик везир за Истанбул. Ахмед ефенди върна обратно и сега той се стремеше да бъде начело на противниците на Махмуд II. Румелийските аяни не признаваха неговата власт над тях.

Манук бей веднага схвана сложното положение на Ахмед ефенди и го посъветва да влезе във връзка с командването на руската Дунавска армия — да предложи помощта си за сключване на мир. Само така щеше да се закрепят в Русе и да накара румелийските аяни да се обърнат към него.

С тайно поръчение на Ахмед ефенди Манук бей замина за Букурещ. На десети декември той бе в руския щаб в Букурещ.

Главнокомандувачият руската Дунавска армия фелдмаршал Прозоровски се готвеше за възобновяване на военните действия в началото на новата година и пристигането на Манук бей бе за него добре дошло — той му предложи да се опита да повлияе на Рамиз паша и Ахмед ефенди да предадат на русите турските крепости по Дунава и след това да минат на страната на Русия.

Когато Манук бей се завърна в Русе. Рамиз паша не му каза нито „да“, нито „не“. Ахмед ефенди отлагаше отговора си, надяваше се да запази и длъжността, и владенията си. През февруари 1809 година до него достигна решението на Високата порта, с което бе свален от длъжност и осъден на смърт. По същото време най-големият му личен враг Сюлейман Йълъкоглу тръгна с голяма войска към Русе.

Манук бей пръв усети, че обстановката в Русе е крайно опасна, и със семейството си напусна града. На прощаване той посъветва Рамиз паша и Ахмед ефенди да сторят същото. По-дълъг беше разговорът му с Ахмед ефенди — убеждаваше го по-скоро да предаде на русите крепостите Русе и Гюргево и да избяга при тях, защото знайно е, че

султанските заповеди — особено когато са за смъртно наказание — рано или късно биват изпълнявани.

Към средата на март Ахмед ефенди и да искаше, вече не можеше да предаде на русите двете крепости — мюсюлманите от Русе и войската вече го подозираха в измяна и се опитваха да го убият. Той нямаше друг изход, освен да бяга във Влахия.

И Рамиз паша най-сетне се съгласи да отиде при русите.

През нощта на 26 срещу 27 март 1809 година Ахмед ефенди от Русе и Рамиз паша от Слободзея със свита от петдесет души избягаха при русите. На 28 март те вече бяха в Букурещ.

Колкото и тайно да бе пътуването на Рамиз паша — един от „стълбовете на османската държава“ — и на Манук бей — един от най-богатите хора в империята — през Странджа и Балкана до Русе, след време се разчу — има хора, които ловят думите във въздуха. А че Вълчан е бил с тях, в това малцина се съмняваха — нали парите при пари отиват...

Така се роди една от най-упоритите иманярски легенди за „Манук беевата кочия“, която и досега търсят иманярите по цяла България.

Винаги, когато минаваше отвъд Дунава и особено когато отидеше в Букурещ, на Вълчан се струваше, че попада в огромна мрежа — интересите и стремленията на големите държави и на владетелите на двете дунавски княжества бяха така заплетени, че той трябваше дни наред да разсъждава, за да проумее тайния смисъл на новините, които научаваше.

И тая година Вълчан не издържа дълго въщи, замина за Букурещ.

През март 1809 година войната между Турция и Русия се възобнови. След неуспешния щурм на крепостта Браила в щаба на Дунавската армия пристигнаха генералите М. И. Кутузов и М. И. Платов. Само няколко дни след като те се появиха, във Влахия българите се раздвижиха — и двамата генерали искали да привлекат българите във войната.

През април генерал Платов сформира няколко български отряда от по сто души и ги придаде като „бойно спомагателни части“ към

казашката войска.

Колкото и да разпитваше Вълчан войвода чрез свои приятели, които пък имаха приятели в руския щаб, не можеше да разбере какво е истинското намерение на генерал Платов — дали само да използва българите доброволци, или да им помогне да създадат своя войска, която да се сражава заедно с русите.

В цялата тая сложна обстановка нощем, когато се пробуждаше от тежки мисли, той се питаше къде е неговото място, накъде трябва да поведе хората, които му вярваха, и най-важното — кога трябва да извади на бял свят скритото по пещери и по тайни места злато и сребро.

... След като и най-близкият му приятел във Влашко бай Георги Сливналията, от чиито ум и почтеност се възхищаваше, му каза да стои настрана от тия „бойно спомагателни части“, Вълчан реши дълго преди Гергьовден — „хайдушкия Великден“ — да отиде в България.

Морето беше мрачно, сиво-черно, вълните налитаха върху брега с мълчаливо озлобление.

Студ и тъмна влага попълзяха в гърдите на Вълчан, той целият потръпна, ала си спомни какво му рече веднъж бай Манол: „Морето бавно се затопля, ама и бавно изстива!“

Същото това смрачено, негостоприемно море след няколко седмици щеше да се усмихне, ще започне да се пълни с топлина и тогава само един поглед към вълните ще е достатъчен да се провикнеш от възторг.

Тоя вик може да затаиш в себе си и така ще е най-добре — защо е нужно да показваш на всички какво изпитваш?

И застанал на безименната височина, от която се виждаше от едната страна нос Емине, а от другата — Мидия, той въздъхна и разтвори ръце — ей тука искаше да е неговата твърдина^[17], оттук морето навлизаше в него и той се гмуркаше в мислите си в синьо-зелените води.

Наоколо имаше останки от стари градежи — някога се е издигала здрава крепост, имало е и параклис, виждаха се тук-там запазени стенописи. До параклиса беше входът на пещера — там сега се гонеха прилепи.

От височината близките извивки на брега се виждаха като на длан — издаденият в морето (както при Созопол) Ватрохи^[18] и Зейтинборун^[19]. Между тях морето бе издълбало в сушата дълбок остър залив, който сега най-много занимаваше мислите на войводата.

Залива наричаха по параклиса, който преди столетия бе построен тук — „Света Параскева“.

... Когато слезе долу и влезе в параклиса, той спря пред една от полупорутените стени — видя изографисан ботуш, а до него — връх на копие, насочено към земята.

Кой беше тоя светец?

И защо копието му бе отправено надолу, където не можеха да се появят никакви врагове?

Винаги, когато бе влизал в черкви и параклиси, Вълчан войвода се чувствуваше като безпомощно дете — отвсякъде го дебнеха лица на строги духовни отци и само тук-там просияваше благата усмивка на Христос. Като че попадаше в капан, от който трябваше на всяка цена да се измъкне невредим.

Сега той почувствува друго: тайно желание да се приюти тук, край строгите лица на изрисуваните по стените духовни отци, под купол, който напомняше небесния свод. И в себе си войводата се врече: параклисът да бъде възобновен, стените да бъдат укрепени, стенописите подновени, а над входа да бъде поставен камък с изобразен на него конник със сабя в ръка.

Той, който яхваше кон само когато нямаше друг начин да върши работата си, сега се видя като ездач, вдигнал ръка, за да поразии враговете на българския род.

И със затворени очи пред стенописите, които едва личаха. Вълчан войвода разбра: във всеки българин дреме един скрит конник, който най-неочаквано може да размаха ръка със сабя в нея...

Тая година не куكانето на кукувицата, а първите пролетни рибни пасажи насъбраха петнадесетте хайдутини от Вълчановата дружина. Срещнаха се в Ченгене скеле, където ги чакаше, освен миналогодишната, още една нова аламана. Бай Манол, разбрал вече с какви хора има работа, сам предложи на Вълчан: ако наистина ще ходят за риба, той ще води едната аламана, а Вълчан — другата.

— Че какво друго има сега в морето, освен риба? — с искрено учудване изви глас Вълчан.

— Е, споразумяхме се — блъсна го с длан по дясното рамо старият рибар.

— Чакай, чакай — спря го с две ръце войводата. — Тоя път аз ще избира къде да направим рибарските си колиби.

— Казвай де! — заинтригуван се взря в него бай Манол.

— Нали ти ме научи да познавам извивките на брега надолу чак до Мидия?

— Така е, Вълчане...

— Е, тогава да знаеш, че още миналата година съм си харесал едно заливче. Сега, преди да дойда тук, отидох по суша да го видя и пак ми хареса.

— Ти какво искаш, да ти издърпвам думите от устата ли? — смръщи побелели вежди бай Манол.

— Света Параскева, гдето е параклисчето...

Вълчан бавно изрече думите и внимателно заоглежда лицето на стария рибар.

Бай Манол се озърна да види дали няма някой наоколо и чак когато се увери, че никой не ще чуе думите му, тихо рече:

— То е хайдушко място. Вълчане, какво си намислил...

— Каквото съм намислил, си е моя работа, теб няма да те забърквам. Сега отиваме да ловим риба с гъргър^[20].

— Добре, добре... — помахаше с две ръце едновременно бай Манол. Той не можеше да скрие грижата, която легна върху гърдите му, въздъхна, но нищо повече не каза.

Когато от носа на аламаната видя очертанията на Боруна — скалистия, вдаден в морето полуостров, целия прорязан с тесни заливчета, в които трудно можеше да влезе и малка рибарска лодка. — Вълчан въздъхна. Там, отгоре, на скалистата грамада беше неговата твърдина — с останки от някогашна крепост, но извишаваща се в него, в мислите и сънищата му.

Най-напред се заловиха да направят две тръстикови рибарски колиби.

Вълчан мъкнеше заедно с другите снопи дълга тръстика, дялаше и набиваше колове и през цялото време си мислеше, че аламаните са по-добри за хайдушкото шетане по море от гемиите и другите кораби. Той познаваше крайбрежието от Варна до Мидия. Тук нямаше големи острови, където може да се укрие голям кораб, та и голяма лодка дори, нямаше и дълбоки заливи, в които да изчезнеш пред очите на преследвачите. А и разстоянията от пристанище до пристанище бяха малки.

В крайбрежните води се срещаха много българи рибари. Там, гдето имаше даляни^[21], имаше и рибарски колиби, които по време на есенните и пролетните рибни пасажи оживяваха.

Техните две аламани нямаше да се отличават по нищо от останалите.

Бай Манол беше взел мрежи за далян, ала сега, като огледа залива и вълните, замислено поклати глава.

Вълчан отиде при него.

— Какво не ти харесва, бай Маноле?

— Не знам, може тая година морето да е по-лошо от друг път, ама тук далянът няма да се задържи дълго. За Зейтинборун казват, че е възел на ветровете — и старият рибар кимна към недостъпния откъм морето скалист нос, който бе заоблен отгоре.

— Тия работи ти ги знаеш най-добре — рече Вълчан. — А моята грижа е друга... Ще трябва да намеря някоя въглищарска гемия и да замина за Цариград.

— На твоето място на аламана кой ще бъде?

— Стоян, кой друг!

— Оня, гдето му викат Байрактаря, той ли? — хитровато присви очи бай Манол.

— Той и тук е Байрактар, само че още не е време да развие байрака — засмя се Вълчан.

— Е, тогава, докато се върнеш, ние ще правим даляна, пък ако ще, още на другия ден, като го издигнем, вълните да го завлекат. Без работа всичките тия млади и здрави хора, събрани на едно място, ще

почнат да щръклеят, а само ти можеш да им надвиеш... Връщай се по-скоро. Вълчане!

— От султанската столнина ще се върна с тежки дарове — загадъчно се усмихна войводата.

Османската столица продължаваше да живее в онова сънно спокойствие, което Вълчан толкова добре познаваше — само по пазарите и по занаятчийските чаршии бе шумно. Многобройните махали тънеха в мързелива тишина.

И пак, както толкова пъти, войводата се запита, проява на умора ли беше този бавноподвижен живот?

Османската държава все още е силна въпреки военните неуспехи през последните десетилетия и кърджалийските размирици. За разлика от ония войводи и хайдути, които не бяха идвали тук и нямаха представа за султанската мощ, той осъзнаваше, че борбата с агаларите няма да е никак лесна. И бай Вълко Бинбела тогава, когато плетяха заговора, който завърши със Странджанската буна^[22], лековато разсъждаваше. С въстание може да се освободим, но ако ни помогне някоя голяма християнска държава — иначе разгромът е сигурен. А чужда държава ще се залови за българските работи, ако те влязат в сметките ѝ. Няма да се намери умен владетел, който да отхвърли протегнатата ръка, която държи ключове към тайни места, гдето са укрити големи богатства. С малката си дружина години наред той върви все по една пътека — обира хазна след хазна, на момчетата дава каквото им се полага. Кара Емин получава една десета, а своя дял Вълчан укрива така, че никой не може да го намери.

Той се усмихваше, като се сетеше колко много пещери има в Калето, което в мислите си наричаше „свое“ — там цял живот да търсиш задънено, тайно място, не ще го намериш, ако не са ги известни знаците. А тях само той ги знаеше...

В Цариград най-напред Вълчан отиде в едикулското „механче“. Беше с дрехи на богат турчин, с бяла чалма, чепкенът^[23] му бе със сърма по гърдите, в ръка държеше кехлибарена броеница от едри зърна.

Кафеджията го посрещна с темане, нещо проблесна в погледа му.

— С Емин ефенди, кятибина от Високата порта, съм идвал тук — като че с нежелание рече Вълчан и тръгна към чардака. — Прати да го повикат, ти знаеш къде да го намерят.

— Знам, ефендимис. За мен е чест да познавам такива хора.

Като се настани на миндера покрай едната страна на чардака, Вълчан си спомни за първото си идване тук — как не можа да познае, че Емин е младото ефендие с тънки мустачки, с потури от червено сукно и със седефена броеничка: как приятелят му обясняваше кои са салма-чокадари^[24] и как след това двамата отидоха в най-добрата едикулска механа — от другата страна на сиво-зелените кипариси, в приземния кат на каменна сграда, — там ги посрещна бързоног грък, който с поклон им донесе по един сахан пилаф с караман-куйрук^[25] и глинени паници с вино — „чорба“, от която се пропява...

И тоя път Кара Емин беше пременен като младо истанбулско ефендие, но стъпваше бавно, беше отпуснат, нямаше и следа от някогашната му пъргавина. Когато наближи Вълчан, с изненада забеляза торбичките под очите му. Възтъмното му лице беше някак сгърчено.

Поздравиха се като правоверни — с къси теманета (Вълчан бързо се изправи) и със завъртени изрази на турски, като се наричаха взаимно „брате по вяра“. Ако някой салма-чокадар ги гледаше, щеше дори да се зарадва на това как се уважават приятели мюсюлмани.

— Нещо не си кефлия... Казвай какво ти тежи на душата! — пръв заговори Вълчан, когато седнаха един до друг на миндера.

— И да ти кажа, не можеш да ми помогнеш — проточи глас Кара Емин.

— Не се знае — поклати глава Вълчан.

Кара Емин погледна голямата чалма, която се белееше на главата му, и се усмихна:

— Приличаш на молла^[26], пък и по турски добре умееш да говориш...

— Кажи, кажи какво те тревожи! — повиши глас Вълчан.

Кара Емин се огледа и едва тогава тихо, с шепот рече:

— Във Високата порта се появи един салма-чокадар, като копой души. Изглежда, някой от везирите се е досетил, че пътят на хазната се

издава оттук...

— Тогава сам ще отгатвам отгде ще мине султанското злато.

— Не е шега тая работа, Вълчане...

— Ако усетиш, че са по следите ти, идвай в Странджа!

— И да оставя всичко тук? Взех си четвърта жена, купих още една къща нагоре край Босфора... Надеждата ми е в Рамиз паша. Ако той се върне и стане велик везир, никой с пръст не ще може да ме докосне.

— Като те гледам как си се оклюмал, не ми се отваря уста да ги кажа за какво съм дошел — подхвърли Вълчан.

Кара Емин махна с ръка, въздъхна и примирително рече:

— Казвай, казвай...

— Трябват ми два топа, да са малки, ама добре да стрелят — и Вълчан заприказва бързо, като че се страхуваше приятелят му да не го прекъсне.

Били му нужни и топове, и джепане, и най-вече един топчия, който да му обясни как се стреля с оръдие.

Кара Емин го слушаше мълчаливо, като леко се усмихваше.

Вълчан долови усмивката му, сепна се:

— Какво се подхилваш?

— На нашата османска държава се надсмивам, аркадаш... Още щом чух за какво си дошел, се сетих кой ще ти продаде не два, ами двадесет топа. А щом се е стигнало дотам големите паши да търгуват с топове, значи съвсем сме пропаднали...

— Колкото по-зле става, толкова по-скоро ще дойде доброто — ниско рече Вълчан.

Той вдигна глава — кафеджията идеше с поднос, върху който от два филджана вдигаше пара ароматно каймаклия кафе.

След две седмици Вълчан напусна Истанбул с една въглищарска гемия, която се връщаше празна в Созопол. На собственика — възрастен българин той бе обяснил, че трите тежки сандъка, които хамалите с усилие натовариха на гемията, са пълни с железни петала и с клинци за подковаване на добитък.

— Да не си решил да подковеш цяла Странджа? — малко недоверчиво го попита навъсеният планинец, който гореше дърва за

въглища и сам ги превозваше до Цариград.

И за добитъка от Големите Балкани ще стигнат — засмя се Вълчан.

---

[1] Падишах (тур. от перс.) — султан. ↑

[2] Англичаните искали да използват войната за свои цели. Когато ескадрата, командувана от адмирал Докуорт, се появила в Проливите, Англия поискала от султана да се откаже от профренската си ориентация и да ѝ предаде укрепленията по Проливите. Но с помощта на френския посланик в Истанбул генерал Себастиани бреговете укрепления били приведени в бойна готовност и нападенията на англичаните били отблъснати. ↑

[3] Лази — население, живеещо по югоизточното крайбрежие на Черно море, което е част от грузинската езикова общност, по религия мюсюлмани. Те били прочути като изкусни корабостроители и моряци. ↑

[4] Аламани (тур. от ит.) — вид голяма рибарска лодка. ↑

[5] Примирието било сключено на 12 август 1807 година за шест месеца, но продължило до март 1809 година — то било подписано след Тилзитския мир с посредничеството на Наполеон. ↑

[6] Нахия (тур.) — подоколия и Османската империя, най-малката административна териториална единица. ↑

[7] Пловдивчани (от тур. Филибе — Пловдив). ↑

[8] Сераскер (тур.) — главнокомандуващ. ↑

[9] Казааскер — глава на мюсюлманското духовенство в Крим. ↑

[10] Мюдерис — доктор по мюсюлманско богословие. ↑

[11] Капудан паша — командир на военноморските сили в Османската империя. ↑

[12] Деробей — букв. „господар на долина“ — едър феодал. ↑

[13] Улема (тур. от араб.) — мюсюлмански богослов и законовед. ↑

[14] Сараф(ин) — (тур. от араб.) — лице, което се занимава с разменяне на пари и търгува със злато. ↑

[15] Серем (тур.) — закрыта кола. ↑

[16] Фередже (тур.) — широка горна дреха у туркините, която покрива и главата. ↑

[17] Става дума за т.нар. „Вълчаново кале“, което няма друго наименование. ↑

[18] Ватрохи (гр.) — Жаба — гънка в брега на север от залива „Света Параскева“. ↑

[19] Зейтинборун (тур.) — Маслинов нос, неправилно наричан Маслен нос (на турски зейтин означава маслина). Някога там са расли маслини, отгдето е названието на скалистия нос. ↑

[20] Гъргърът е подвижен риболовен уред. Гъргърите мрежи са широки до петдесет метра, снабдени са отгоре с коркови гъби и оловни тежести отдолу. В долния край, под оловото, са поставени металически халки, през които с прекарано дебело въже. Когато рибата бъде заградена, въжето се опъва, то събира халките и мрежата образува торба. Риболовът с гъргър става с по две аламани едновременно. ↑

[21] Далян — риболовен уред, който представлява преградна стена от мрежа, поставена отвесно на ония места край брега, където всяка година минават рибните пасажии. Даляните са пролетни (за лов на рибите, които, като минат през Проливите, отиват към големите реки по северния черноморски бряг) и есенни, за рибите, които се връщат да хвърлят хайвера си и да презимуват в Мраморно море. ↑

[22] Става дума за несполучливия опит на няколко странджански първенци и войводи да вдигнат въстание през 1803 г. Запалването на Караевренската кула (построена от спахията Юмер Драза по внушение на Вълко Бинбела) трябвало да бъде начало на въстанието. ↑

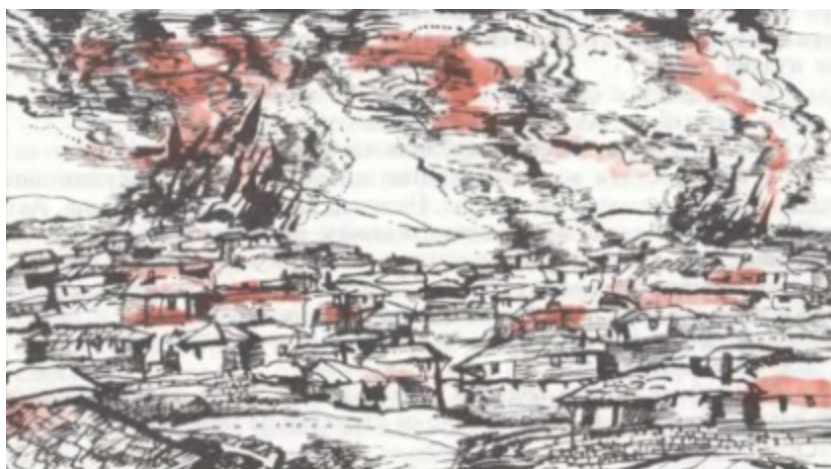
[23] Чепкен (тур.) — вид горна къса дреха без ръкави. ↑

[24] Салма-чокадари — вид тайна полиция. ↑

[25] Ориз, сварен с дебели опашки от овце, отглеждани в Караманската долина в Мала Азия. ↑

[26] Молла (тур. от араб.) — титла, давана отначало на мохамедански съдия в голям град, а по-късно на всеки считан за вещ в религиозната догматика и право. Означава господин, учител, господар.

↑

Отначало от Созопол до Мидия, а после по цялото крайбрежие — от Тулча до Босфора — се заговори за дръзките нападения на „морските хайдути“ — те нападали само богати търговски кораби, вземали парите и ценната стока, счупвали кормилото, нарязвали платната и напускали осакатения и ограбен кораб.

Името на Вълчан започнаха да споменават едва в края на лятото — когато той самият бе заявил на един чаушин^[1], който прекарвал оръжие — пушки и пищови — от Истанбул за Варна:

— Ще вземем всичкото оръжие. На големите паши в Истанбул кажи, че аз, Вълчан войвода, ще им го върна, ако те дойдат тук, в Странджа, да си го вземат! — и се засмял с висок, кънтящ смях.

А за самите нападения разправяха така: две уж рибарски аламани излизат за риболов с гъргър — те нали винаги по две плуват, мрежите са разпределени по равно между кърмовите площадки и лодките се движат толкова близо, че кърмите им са на няколко лакътя една от друга^[2].

И както мирно се вдигат и спускат греблата — шест реда от всяка страна, — изведнъж запищяват пискуни, понасят се викове и аламаните се спускат към търговския кораб. От двете лодки един след друг изгърмяват топове — поне една мачта от нападнатия кораб пада. След това със саби и дълги ножове в ръце млади мъже с черни и червени кърпи на главите със скокове се прехвърлят от аламаните на палубата и който излезе насреща им с оръжие в ръка, дълго не остава жив...

Пискуните майстореше Стоян Байрактар от тръстика — той се бе сетил да нападат с пронизително пицене и със силни викове — докато моряците на нападения кораб се опомнят, Вълчановите момчета вече бяха при тях.

Навикнал на големи „кярове“ — да залавя цели султански хазни, — сега Вълчан се мръщеше, като броеше попадналото в ръцете му злато и сребро. А бай Манол, невиждал толкова много пари закуп, цъкаше и клатеше глава:

— Брей, то вашият занаят бил златна работа. А ние се мъчим за тоя, дето духа...

С помощта на хайдутите моряци той вече довършваше скелета на даляна, като продължаваше да мърмори, че на това дяволско място бурите ще съборят палозите^[3] и ще скъсат мрежите. На тия, които не знаеха как се лови риба с далян, старият рибар подробно обясняваше: в дъното на заграденото в морето място ще поставят торби от мрежа; рибата, като дойде до преградата, ще продължи да плува покрай нея и неусетно ще попадне в торбите, от които вече не ще може да излезе. Ако всичко е наред, през три-четири часа с лодка ще ходят да прибират улова.

— Ти лови риба и я осолявай, а аз ще ходя да я продавам в Цариград! — смееше се Вълчан, като го слушаше.

— Всеки прави каквото умее... — отвръщаше бай Манол. — Да не искаш и аз като вас да се хвърлям в бой? Ама и без мене не можете...

И наистина далянът беше отличен начин за прикритие. След всяко нападение хайдутите извличаха аламаните на брега и като сваляха оръдията (скриваха ги в близката горичка), те по нищо не се отличаваха от останалите рибарски лодки. Бай Манол ги научи как да придвижват аламаните по суша — с помощта на четири намазани със зехтин дървета, които наричаше „фелензи“. Трима души застават от едната страна на лодката, трима — от другата. Всеки „дава по едно рамо“ — бутат аламаната и я крепят да стои права върху дърветата. Задното дърво се слага отпред, лодката се придвижва, след това се премества отпред дървото, което е останало последно и така за по-малко от два часа аламаната изчезваше в гората, където никой, освен местен човек не можеше да я намери.

Тая есен Вълчан бързаше да се прибере при своите отвъд Дунава. В един тих залив по залез-слънце бе видял образа на Лиляна, изписан върху гладката повърхност на морето — неуловим като сянка, забулен с мъгла, като сънно видение.

Какво ли бе станало с нея?

Колкото и да се успокояваше, че там всичко е наред — няма ни османлии, ни разбойници — нещо му подсказваше, че трябва по-скоро да замине.

А когато залостената врата на дома му край Браила се отвори пред него, той от изненада загуби способността да говори.

— Света Богородица ни помогна — тихичко рече Лиляна. — За Коледа ще чакаме рождба...

Той бавно приближи до нея. Не смееше да я докосне — толкова променена, натежала и с чисто, светнало лице беше тя.

Както винаги, когато се завръщаше през есента, първия неделен ден домът на Вълчан войвода беше с широко отворени врати — идваха и близки приятели, и нови преселници, които бяха пуснали корен наблизко и само бяха слушали за войводата. Те питаха и разпитваха какво става „оттатък, в Българско“, и мълчаливо го слушаха, когато той започнеше да говори.

А в това време на дългата софра (под сайванта, за да са на сухо, ако завали дъжд) се лееше ракия и вино, паниците дълго не оставаха празни.

За войводата тоя ден беше ден на разтуха и на веселба. До късно се застояваха гостите, чак до вечерта, когато гърлата се отпушеха и се понасяха песни.

Някак между другото той научаваше какво бе станало във Влашко и Молдова, докато бе отсъствувал. Ала за да разбере подробности за станалите събития, пак трябваше да отиде в Букурещ.

... На 9 май 1809 година на мястото на стария фелдмаршал Прозоровски за командувач руската Дунавска армия бе назначен

генерал П. И. Багратион — млад, енергичен, амбициозен. Той веднага се зае с подготовката на широко настъпление. Бойните действия трябваше да бъдат прехвърлени на десния бряг на Дунава, а това означаваше съвместна борба на руси и българи. Но международната политика пряко се отразяваше на Източния въпрос и Багратион ту нареждаше да не се пречи на българите, когато те предприемат самостоятелни въоръжени действия или когато застават под сръбските въстанически знамена, ту строго забраняваше всякакво подбуждане на българите към бойни акции.

Водач на българските емигранти във Влахия беше епископ Софроний Врачански, с когото генералът няколко пъти се среща. Руското командване подготвяше дебаркиране на войските в Тимошка област, но Софроний Врачански от името на емиграцията предложи друго направление: Никопол — Търново, където русите щяха да бъдат подпомогнати от десет до петнадесет хиляди българи, способни да носят оръжие, примерът на които може да увлече жителите на съседните окръзи още преди те да бъдат заети от руските войски.

Ала епископът, като изразяваше увереност в готовността на българите да се вдигнат на оръжие, от своя страна поиска уверение, че русите ще направят всичко необходимо да не се повтори случаят с въстаналите гърци от Морея през миналата война, след която те отново бяха оставени под властта на турците.

Манук бей, който сега бе под руска закрила в Букурещ, изрази същото мнение: българите в областта между Търново, Елена, Трявна и Габрово ще се вдигнат на оръжие — те не ще бъдат по-малко от десетина хиляди души.

В Букурещ Вълчан отсядаше все при стари приятели. При епископ Софрония не отиде, нямаше работа с него. Те, тия по първа ръка българи, които се срещаха с големи началници от руското командване, казваха на негови познати да му предадат думите им: нека Вълчан дойде при нас, ще го сложим начело на нашата войска... Ала българска войска все още нямаше и той си мислеше, че скоро няма и да има. А да се върти на пети и да зависи от тоя или оня, той — в себе си отдавна бе решил — няма да склони. Друг е пътят за всеобщо въстание и за възкресяване на българската държава...

Когато се върна вкъщи, Вълчан завари радостно оживление сестрите му сновяха по стаите, на огнището в трема бе окачена най-голямата харания.

... Лиляна роди късно през нощта — син.

Кръщенето Вълчан направи като сватба — с български и влашки музиканти, защото половината от дошлите бяха власи — съседи.

Хубаво бе вкъщи, приятно му бе да гледа малкото човече, в което течеше неговата кръв, ала зимните дни един след друг се изнизаха и усетил далечния дъх на пролетта, войводата се заприготвя за път. Преди да отиде на новото хайдушко сборище — Залива Света Параскева, — бе решил да наобиколи старите си ятаци в Малко Търново и селата наоколо — оръжието, което бе заловил миналата година и бе укрил в една пещера в „своето“ кале, трябваше да бъде пренесено навътре в Странджа, за да е подръка при нова буна.

Тук, в малкотърновския край, най-добре се усещаше дъхът на Странджа сега, когато гората се разлистваше. От Босненското до Караманбаирското било всеки рид, всеки връх и дол му бяха познати и Вълчан целият се изпълваше с топло, приятно чувство, като гледаше старите габрови, букови и дъбови гори.

В Малко Търново в дома на бай Петко Бежанеца той завари един от първите си ятаци — Дългия Димо от Ковчас. Стана хубава приказка, а и домакинът наточи от старото вино, та до късно стояха край софрата.

Дългия Димо искаше да заведе Вълчана в своето село и да го запознае с Кера войвода.

— Ако се губиш още по морето, тя ще стане първият войвода на Странджа! — повтаряше той и поясняваше: войводката е сурова, намръщена, като че винаги е сърдита. Запасана е с тесен червен пояс, в който са забучени сребърните ѝ пищови — с тях не се разделя и когато спи.

Много пъти бе слушал Вълчан за Кера войвода, която турците наричаха Калъч Кера и Айдут Кера. Тя бе от една колибарска махала край Малко Търново. Не се знаеше точно кое я бе накарало да излезе в гората. Едни казваха — била млада невеста и кърджалии убили мъжа ѝ, други твърдяха, че била само сгодена и останала без годеник. Тя вземаше в дружината си жени, останали без мъже по време на кърджалийските размирици, които имаха за какво да мъстят. Всяка

пролет Хайдут Кера караше хайдутките — и старите, и новите — да се кълнат, че не ще я изоставят, каквото и да им се случи, и че мъж при себе си няма да допускат. Сред ятаците им имаше мъже, и то подбрани лично от войводката, все стари хора.

Оръжейник на дружината бил Иванчо Тюфекчийчето от Ковчас — той им поправял пушките и пищовите, като правел и нови. Една от хайдутките Руска — не спазила клетвата, zalюбила се с Тюфекчийчето и изчезнала от дружината за няколко дни, отишла да се срещне с него. А като се върнала, Хайдут Кера я изправила пред съда на всички хайдутки. Осъдили Руска на смърт и я обесили на клоните на един стар дъб.

Бай Димо Дългия — той отиваше към шестдесетте, раменете му бяха малко поприведени — се взираше във Вълчана:

— Ще дойдеш ли, войводо?

— Досега бях само слушал песни за хайдутки, за Боянка войвода, за Боряна войвода, да видим каква е тая странджанска вълчица!

— Тя не е вълчица, войводо...

— Е, тогава е орлица — усмихна се Вълчан.

И тръгна с бай Димо за Ковчас. По пътя кой знае защо в ума му се въртяха думите за оная Янка, която „в село влязла, байрак побила, байрак побила, турчин убила“. А после, като я хванали, „дорде петлите веднъж пропели, три пъти Янка на съд водили“. Надошли много османлии да видят хайдутката, а тя с вдигната глава говорела:

— Що търси турчин у моите двори?

Не съм кръчмарка, вино да давам,

нито хлебарка, хляб да му меся,

не съм готвачка, че да му готвя,

ни кафеджийка, кафе да правя.

Що търси турчин у моите двори?

Думите донесоха и мелодията и когато излязоха — вървяха един до друг със стария ятак в млада букова гора — Вълчан отпуши глас. Пееше и кършеше плещи, като че ей сега срещу него щеше да се появи Янка от хайдушката песен. Тя беше едра, яка българка, с очи, които

хвърлят мълнии, с ръце, които въртят сабя. По земята отекваха стъпките ѝ, клоните на дърветата сами се разтваряха пред нея.

... А в полутъмната соба Вълчан видя тъничка, слаба жена, почти момиче. Косата ѝ бе прибрана в тъмна забрадка — както се носеха вдовиците. Тя беше с чер елек, който бе разтворен и се виждаше бялата ѝ риза — на гърдите бе избродиран червен лъв с вдигнати лапи — всяка лапа държеше по един пищов.

Вълчан чак примигна — лъвът като че помръдна и пищовите се насочиха към него.

— Брей! — засмя се той, като вирна глава. — Два пищова на гърдите и два на пояса...

В пояса наистина бяха забучени пищови с посребрени цевии, с дръжки от слонова кост.

Кера войвода вдигна към него глава и смехът на Вълчан секна — тънки остриета го прерязаха някъде дълбоко в гърдите, спряха дъха му.

— Може да се надстрелваме — с хладен глас рече тя.

— Не се сърди, Хайдут Кера...

— Дружина вода, войвода съм!

Тялото ѝ бе опънато, като че стоеше на предни пръсти (беше с дебели цървули, с бели навуца и черни върви) и чакаше нещо да щукне, за да скочи.

Такава жена досега Вълчан не бе срещал. Но тя не бе жена, тя бе хайдутин — като най-добрите момчета от дружината му, дори още по-добра — само как стискаше дръжките на пищовите и как святкаха очите ѝ!

Добре, че в собата влезе домакинът:

— Елате на софрата ни, войводи...

Вълчан — той беше две глави по-висок от Хайдут Кера — се приведе, като минаваше през вратата, за да отиде до сложената край огнището паралия. След себе си чу леки стъпки — войводката пробягваше след него като сърна.

След зальците топла пита, сирене и гъста бобена чорба разговорът потръгна. Край софрата, освен двамата гости бяха стопанинът и стопанката — съсухрена женица, чийто глас не се

чуваше. Стана дума за Вълчановия мост — че османлиите не го събарят, вървят по него, ама благославят по тяхному Вълчана.

Аз пък ще заръчам да направят чешма от мермер-камък. Избрала съм мястото обади се Хайдут Кера и като улови дръжките, по навик натъкми пищовите на пояса си.

— За хайдушка чешма по приляга вместо чучури да сложат цевии на пищови — поусмихна се Вълчан.

Войводката не долови присмех в гласа му и като сви вежди, се съгласи:

— Право говориш, така ще кажа на майсторите!

Стопанинът се изправи, завъртя някак неумело ръце и рече:

— Може да си имате ваша хайдушка приказка, ще ви оставим тук за малко... и докато Вълчан и Кера войвода се обаждат, той и жена му изчезнаха навън.

В огнището догаряше стар пън, който хвърляше червени отблясъци по лицата на двамата.

Кера пак понагласи пищовите на червения си пояс.

Лъвът върху бялата й риза се наливаше с кръв, нажежаваха се дулата на избродираните пищови.

Вълчан хвърли бърз поглед към войводката и посегна към павурчето с ракия. Пи, поклати глава и тихо рече:

— Ех, сестро Керо... Тръгнали сме с тебе срещу триста хали...

— Връщане назад няма — едва чуто се обади войводката, но и сега гласът й беше равен и хладен.

— Ще ти изпратя пушки и пищови. И саби ще ти дам... Какво друго ти трябва?

— Барут.

— И барут ще ти донесат моите хора... А когато си много на зор, потърси ме в залива Света Параскева, сега шетам по море, тъдява няма да се срещнем.

— Че ти как ще хайдутуваш, без да пребараш някоя султанска хазна? — за пръв път се усмихна войводката.

— Кой ти казва, че пак няма да пипна султанско злато? — засегна се Вълчан и поразмърда неспокойно рамене.

Хайдут Кера се засмя.

Странен беше смехът й — като че ситни камъчета се ронеха от висока скала.

— Смей се, смей се — завъртя Вълчан глава. — Аз в Цариград ще отида и пак ще разбера от где ще мине хазната тая година.

И в себе си реши, че наистина трябва да отиде в Цариград, да разбере какво става с Кара Емин, от когото нямаше вест цяла година.

През есента с момчетата се бяха разбрали да се срещнат в залива Света Параскева, където оставиха аламаните за презимуване, в края на третата седмица след Гергьовден — за хайдутуването по море важаха други правила, там кукувичата песен не се чуваше.

Преди да тръгне към морето, Вълчан се отби в чифлика на Атанас Чивга. Както винаги, и сега Чивга знаеше последните новини — от Видин и Силистра до Одрин и Цариград.

Българите от голямото разградско село Арнауткьой^[4] въстанали, разбили и прогонили турците. Нашите били няколко хиляди души. Но по-важното е, че русите се канят да минават Дунава, новият им началник генерал Каменски се бил зарекъл тая година да стигне до Балкана.

— Дано, дано... кимаше Вълчан.

Не му се вярваше войната, която продължаваше вече няколко години без големи сражения и настъпление от едната и от другата страна, неочаквано да промени съдбата на българите.

Той тръгна към морето умислен. Питаше се дали има смисъл да ходи в Цариград при Кара Емин. Но все пак трябваше да разбере какво става с приятеля и „съдружника“ му, дали може още да се разчита на него като на човек, който издава отвътре пътя на хазната.

Не бе ли по-добре Стоян Байрактар да замине за Цариград? Няма да му е за първи път. А в това време той, Вълчан, ще дебне по море нова плячка...

Не мислеше само за купища злато и сребро, и друго го караше да хвърля сили в шетането по море — да се разчуе, че хайдутите са завардили вече и морските пътища, че и там са неуловими.

Вече имаше песни за подвизите му по Странджа и по горите от Големите Балкани до Одрин.

Защо да не го прославят и като водач на смели българи моряци?

От „своята“ твърдина той дълго се взира в морето. Струваше му се, че нос Емине му кима, а бреговете, които се губеха далече на юг, към Мидия, се огъват под напора на невидим вятър.

Но той вече познаваше ветровете, те сами му шепнеха имената си, а вълните, като се разбиваха в скалистия бряг, мълчаливо го

предизвикваха да тръгне с аламаните, да ги обзиди, да е над тях със силата и сръчността си.

Допи му се вода от Хайдушкото кладенче там долу, близо до брега край Ропотамо. Така го наричали открай време — казваше бай Манол. Значи и преди него по брега — а може би и в морето — са ходили хайдутите.

С едри крачки войводата тръгна надолу, към морето.

Горещо беше това лято — русите преминаха Дунава, отправиха се към Балкана, само за няколко седмици стигнаха чак до село Ченге, отгдето бе Вълчановият ятак Стефан Чобана — той отиде в чифлика на Атанас Чивга, търсеше войводата. И го намери в залива Света Параскева. От него войводата научи какво бе станало на север от Балкана. Но много подробности Чобана не знаеше.

През юни 1810 година генерал Каменски изпрати до българите в Арнауткьой, които се бяха разбунтували в началото на май, дълго послание:

Жители на Арнауткьой, вие искате да отхвърлите игото на измъчващите ви тирани; въодушевени от любов към родината и вашата религия, вие искате да извоювате отново свободата си, която е непозната за заобикалящите ви варвари. Аз узнах за вашето великодушно решение и с радост го приветствувам. Помощта на Русия, за която вие молите, ви се предоставя от сега нататък. Бидейки щастлив да се грижа за вашето благо, аз ще направя всичко, за да ви обезпеча достойна участ. Вашите семейства и вашето имущество в бъдеще ще бъдат свещени и ний ще съумеем да заставим злодеите да ги уважават. Вземайки върху себе си отговорността, смея да заявя: вие сте свободни завинаги. Въоръжени за своята защита, силни със своето мъжество и съюз с нас, вие няма да се окажете повече във властта на своите угнетители. И дори ако земята, в която живеете, остане в ръцете на османците, вашата съдба няма да стане от това по-нещастна. Левият бряг на Дунава ще бъде за

християните надеждно убежище; елате да живеете сред нас, вас ви чакат плодородни земи и братски народ ви протяга братски обятия. И така, бъдете непоколебими, храбри приятели, нека светлият пламък на героизма, който не загасва във вашата душа, да се разгаря и да въодушевява душите на всички ваши съотечественици. Предайте на всички българи, стенещи под робство, че е настъпил часът на отмъщението, че народ, съединен с вас чрез кръв и религия, се е обявил за ваш съюзник, защитник на вашите права. Моята войска ви идва на помощ и тези войни, които никога не се отклоняват от пътя на честта, ще ви покажат пътя на победите. Последвайте ги! Въоръжавайте се вий, чеда на героична нация, вървете напред! Нападайте и унищожавайте врага, този враг, който така дълбоко ви оскърбяваше. Вие всичко ще получите, сражавайки се за свободата, водени от бога, защитник на невинните и поддържани от братска армия.

Село Арнауткьой беше на четири километра югоизточно от Разград, в началото на Боаза. През него минаваше главният път от Русе през Разград за Търново, Шумен и Варна. Арнауткьойци въртяха търговия в Разград, където имаха дюкяни — там отиваха заран и вечер се връщаха в селото си. Арнауткьой имаше две хиляди и петстотин къщи и дванадесет хиляди жители. Къщите бяха по на два ката, здрав градеж, а улиците с калдъръм. Селото беше обградено с изкоп — укрепление, в което се влизаше през седем порти. Имаше училище и четири църкви, изцяло изградени от камък.

Когато през месец юни 1810 година руската армия наближи към Разград, арнауткьойчани и българи от околните села вдигнаха въстание в тила на турската войска — те веднага изпратиха свои представители при руското командване, като поискаха защита срещу османските издевателства. Прокламацията на генерал Каменски беше отговорът, който те очакваха.

В Разград имаше малко турски войски. Една част от тях тръгна да се справи с въстаниците, но българите от града разграбиха един военен склад и се въоръжиха.

А в това време се надигнаха българите в Бяла и околността, в Свищовския край, във Варненско и Шуменско.

Руските войски напредваха към Плевен, Ловеч и Севлиево. Навсякъде българите се присъединяваха към тях с оръжие в ръка.

Стотици българи и няколко хайдушки чети са сражаваха заедно с русите в Еленско, Тревненско и Габровско. Въстаниците завзеха и месеци наред държаха Шипченския проход.

Турците започнаха да бягат към Одрин и Цариград.

От българите, бежанци във Влахия, бяха създадени малки дружини по петдесетина души, които руското командване изпращаше на различни места и по двата бряга на Дунава.

Ала неуспешното за русите шуменско сражение беше поврат във войната. Генерал Воронцов бързо се оттегли от линията Габрово Севлиево — Ловеч — Плевен. Заедно с неговите войски към Дунава тръгнаха хиляди бежанци — за да се заселят във Влахия. Молдова и Бесарабия.

По време на едно сражение на руската и турската войска край Разград стихият пожар унищожи голямото село Арнауткьой и през есента цялото население замина с оттеглящата се руска войска отвъд Дунава.

А в това време Еминджика нападна за втори път Станимака и я ограби — три дни кърджалиите пълниха дисаги и чували, с каквото намерят по къщите. Прочутият главатар остави там сина си Селим и се отправи към Татар Пазарджик.

С такова нетърпение Вълчан бързаше да мине Дунава и да види сина си и Лиляна, че не изчака да спре проливният дъжд и сам с лодка пое към отсрещния бряг.

Дъждът продължаваше да се излива от сивото небе и когато той спря пред познатата порта.

С две ръце Вълчан заудря с тежката халка-чукче.

Най-сетне вратата се откряна.

От дъжда ли беше така мокро лицето на Лиляна?

Или плачеше?

— Вълчане, тъй ни било писано, не син, а ангелче да имаме...

Тя се обърна и раменете ѝ се превиха.

— Какво... Как... — безсмислено рече той.

А Лиляна само повтаряше:

— Ангелче... Ангелче си имаме...

С раздиращата гърдите му болка най-сетне той осъзна, че синът им е умрял — нали малките деца, невинни и чисти като най-чистото божие небе, там горе се превръщат в ангелчета...

С какво да удави мъката си?

Ръцете му, които лесно въртяха сабята и натискаха по вярна цел спусъка на пушки и пищови, безсилно увиснаха. Вървеше из пустия, потънал в локви двор и те се люлееха като празни ръкави, прикачени за широките му рамене.

Къщата му беше тясна.

А дворът му се струваше толкова малък, че не можеше да върви през него с едра крачка.

Бай Георги Сливналията се появи като спасител.

— Хайде, за Букурещ! — махна с десница Вълчан.

— Реши ли се най-сетне да се срещнеш с нашенските първенци?
— бързо го попита старият му приятел.

— Ще отидем да разберем ще има ли българска войска.

— Ако има, ще се пишеш ли в нея?

— Много бързаш, бай Георги! Нито съм агне, нито съм шиле, понатрупах и аз години. От тебе искам да ме заведеш при оня от първенците, когото най-добре познаваш.

— Харно, Вълчане...

Епитроп Иван Караниколов беше едър като Вълчана мъж със засукани встрани прошарени мустаци. В дългата до раменете му коса се оплитаха бели и черни кичури. Той беше с ленена риза, елекът му имаше сърмена украса, а на гърдите му на най-обикновена кълчищна връв висеше голям цяла педя дървен светогорски кръст. Отиваше вече към шестдесетте, ала бе младолик и пъргав — поведе гостите по полутъмни ходници, като вървеше напред, пръв влезе в просторна приемна стая с две зидани печки в срещуположните дълги стени.

В средата на стаята бе поставена брашовска маса с десетина тежки стола около нея.

Епитроп Иван Караниколов изчака гостите да седнат, настани се срещу тях и сложи върху масата големите си като мечешки лапи ръце.

— Аз съм от сливенското село Кермен — поде той с усмивка. — А ти откъде си?

— От Странджа...

— Брей! Планината да не е твоя?

— Лошо ли е да имаш своя планина?

Засмяха се и двамата, а когато смехът им утихна, обади се Георги Сливналията:

— Иване, войводата е дошел при тебе да научи що става с нашите български дела тук, ще имаме ли своя войска и ще се освобождаваме ли?

— Чакайте и двамата, ще караме по реда... Най-напред ще опитате ястието и питието ми.

— В твоя дом всичко е благословено, ама Вълчан войвода е от бързореките.

— И от бързоръките! — додаде войводата.

Вкусно беше ястието в богатия лом, а питието — силно. Ала Вълчан изпи само чаша ракия и две чаши вино и запрепира — искаше да научи какво е станало в Букурещ от пролетта, когато тръгна за морето.

Епитроп Иван Караниколов започна отдалеч — как още в края на осемстотин и четвърта година пребиваващите тук българи — учители, духовници и търговци „от по-едра ръка“ — започнали да се събират и да обсъждат общите български работи. Георги Сливналията ги познава всичките, той, макар да не живее в Букурещ, е съпричастен с „букурещлиите“. Вълчан войвода сигурно е чувал поне за епископ Софроний Врачански, той е първият сред всички. Останалите са люде, с които войводата трябва на всяка цена да се запознае — архимандрит Вениамин Ловчански, Иван Замбин, Атанас Некович, Симеон Кипарис от Враца, хаджи Илия Панов от Ески Джумая^[5], Петър Сарчоолу и съчинителят Димитър Попски. Софроний Врачански давал на всички тия българи пълномощни, които носели подписа му, че са членове на едно родолюбиво общество, и те се явявали пред различни руски началстващи лица. През пролетта неколцина от тях начело с Некович

се явили в главната квартира при командувания руската армия генерал Каменски, за да се споразумеят как българите най-добре да съдействуват на русите по време на сраженията. По-късно в Букурещ Софроний Врачански се срещнал с главнокомандувания и поел задължението да се яви в окупираните от русите български земи — на самото място да привлече колкото може повече българи към общото християнско дело за борба с османлиите.

Жалко, че русите не успяха да минат оттатък Балкана и да се задържат. Но българските дружини, които се сражаваха наред с тях, са тук, с оръжието си, руското командване им дава продоволствие и има надежда да бъдат събрани на едно място като отделна българска войска. Те всички са записани в канцеларията на статския съветник А. Я. Коронели, който се грижи за преселниците от България.

Ако войводата остане още някой друг ден, той, епитроп Иван Караниколов, ще го заведе при Софроний Врачански. Епископът ще му даде от прокламациите, които бе издал — с тях се обръщаше към българския народ, за да му вдъхне сила и да го увери, че освобождението иде.

Вълчан повече нищо не запита. Не можеше да разбере на какво толкова се надяват тия братя българи — та и да има българска войска, тя сама нищо не може да направи без русите. А Русия е голяма държава и дели мегдан с останалите големи държави — там всичко е съвсем друго, нито букурещките българи, нито той може да каже какво ще стане по Европа утре, камо ли за по-дълго време.

И както винаги, когато се заплетеше в сложни дела, и сега войводата си зададе най-обикновения, но винаги изискващ ясен отговор въпрос: къде е неговото място?

С какво можеше да повлияе на големите събития? Та той е войвода на петнадесет души и води два аламана. Вярно, че има пари да въоръжи огромна войска, но как ще стане това? Османската империя винаги може да насъбере ако не стохилядна, поне петдесет-шестдесет хилядна войска...

Епитроп Иван Караниколов разбра, че разговорът с войводата завърши, и нещо се прекърши в него. Щом човек като прочутия Вълчан не иска да се залови със създаването на българска войска, дали всичко няма да завърши с неуспех?

А Вълчан си каза, че трябва да се срещне с Манук бей. Чрез него и Рамиз паша се бе докоснал до големите събития, които разтърсваха Османската империя. Сега с арменеца можеха да сключат сделка, от която и двамата щяха да спечелят...

Манук бей се бе настанил със семейството си в просторна къща в центъра на Букурещ с голям вътрешен двор, защитена от здрави зидове.

На Вълчан се стори, че черните мустаци на арменеца са полъскави от всякога. Бяха в стая, осветена само от един златен трисвещник, и искрите, които хвърляше едрият диамант на пръстена му, се заплитаха в малки слънца.

Манук бей седеше по турски на застлания с дебел килим миндер, а Вълчан превил едро тяло — едва се побираше на тесен дървен стол с висока облегалка.

— Добре стана, че ни докара до Русчук — на турски рече арменецът, като се усмихна, — ама да можеш сега да ни върнеш в Истанбул...

— Само да кажете с пашата, и туй ще стане. Може и по море да ви върна!

— Дано дойде и тоя ден! — въздъхна Манук бей.

— Къде е Рамиз паша?

— Осем месеца беше в Петербург, а сега, от септември, е пак в град Николаев.

Замълчаха и двамата.

Като се поизкашля, войводата тихо започна — искал да се разберат с Манук бей, той ще му дава скъпоценни камъни, а боят ще ги превръща в злато. Никой, освен тях двамата обаче не трябва да знае, защото това няма да стане само веднъж или дважд, а докато си имат вяра един на друг.

Манук бей кимна в съгласие. Питаше се дали да се довери на тоя българин и да го използва за пренасяне писмата на Рамиз паша до султана в Истанбул. Той знаеше тайната на бившия капудан-паша, който бе успял да влезе във връзка с Махмуд II. На русите Рамиз паша

се бе представил като таен пратеник на султана, който го бе посъветвал да потърси убежище в Русия, докато той се справи с еничарите — Махмуд II зависеше от тях, но дебнеше удобно време, когато щеше да премахне веднъж завинаги еничарския оджак — той живееше с постоянния страх, че те могат да го свалят и убият. Освен това султанът бе споделил с Рамиз паша, че ще продължи делото на Селим III за промени в империята, иначе Турция щеше да бъде най-изостаналата държава в трите континента, на които се простираха владенията ѝ.

Когато видните турски сановници пристигнаха в Букурещ и за това бе съобщено в Петербург, на военния губернатор на Новоросийск генерал-лейтенант херцог Дьо Ришельо бе наредено да се срещне с тях. Те бяха настанени в град Николаев.

Херцог Дьо Ришельо бе силно впечатлен от личността и разбиранията на Рамиз паша. Той писа за мнението си на министъра на външните работи граф Н. П. Румянцев, който по нареждане на царя му изпрати следните инструкции: императорът с особено внимание се отнесъл към положителния отзив на херцога за бившия капудан-паша; той се надявал, че Рамиз паша не е излъгал Ришельо, когато го уверявал, че с емигрирал в Русия по нареждане на султана. Императорът се интересува не трябва ли това да се използва за сключване на мир, от който Русия има нужда предвид сложната обстановка в Европа. На Ришельо се възлага да каже на Рамиз паша, че Румянцев с удоволствие ще ходатайства да му се разреши да дойде в Петербург, но е желателно той да се представи пред императора не като обикновен беглец, а като верноподаник на султана, пристигнал с цел да съдействува за прекратяване на войната и за установяване на дружба между Русия и Турция. Нека Рамиз паша пише на султана, че император Александър, както и по-рано, е склонен да постигнат мир, че не се стреми да използва смутовете в Истанбул и че желае на Махмуд II спокойно управление. Нищо няма да съдействува по-добре за укрепване на султанския трон и за усмиряване на метежниците в провинцията, както по-бързото сключване на мир. Но подготовката на мирен договор трябва да бъде пазена в тайна. Русия иска да утвърди своята власт във Влахия и Молдова, които тя вече е завоювала със своето оръжие. По този въпрос е необходимо само формалното съгласие на Високата порта. Второто условие на мира се отнася до

сърбите. Император Александър в своята умереност няма намерение да анексира Сърбия, но Портата трябва да признае нейната независимост под руски протекторат. В замяна на това султанът може да разчита на приятелството на Русия. Ако в Истанбул избухне въстание, той може да намери убежище в Русия за себе си и за своите пари и скъпоценности.

Получил инструкциите, херцог Ришельо отиде от Одеса в Николаев. Но преговорите с Рамиз паша не бяха такива, каквито очакваше граф Румянцев. Бившият капудан-паша каза, че предложение за териториални отстъпки султанът може да приеме само ако руската армия спечели решаваща победа над османските войски. В този момент той лично не по-малко силно от руското правителство желае поражение на Портата. Обаче докато не стане това, султанът няма да се съгласи да отстъпи османски територии. Всички османци ще са против такива отстъпки. Фанариотите^[6] също не искат да се лишат от доходите, които получават от двете дунавски княжества. Ако Рамиз паша изпрати писмо с такива предложения, той ще се компрометира пред султана и пред везирите. Ришельо беше принуден да успокои пашата, че руското правителство не желае неговото компрометиране.

Рамиз паша продължи тайната си кореспонденция със султана. Той бе поканен в Петербург, където се срещна и разговаря с граф Румянцев и други видни руски сановници. Тайно бе представен на император Александър I.

Като се завърна, той пак писа на султана, въпреки че не бе получил от него отговор. Писмата му пристигаха в Букурещ, отгдето Манук бей ги препращаше през Русе за Истанбул — пренасяха ги търговци, негови приятели, повечето от които бяха арменци. Можеше да бъде уредено писмата от Николаев с кораб да отиват във Варна, отгдето Вълчан щеше да ги взема и да ги носи в Истанбул.

Манук бей мълчеше и гледаше пред себе си. Дали да се довери на българина? Не го познаваше добре. Оня, приятелят му в Истанбул Кара Емин, беше хитър и находчив човек. Какво ли ги свързва двамата? Какво друго, освен обща печалба? Ала в Истанбул той не бе чувал Кара Емин да се занимава с търговия. Тогава е друго...

Като поразмисли малко, Манук бей реши да не рискува. Нека българинът да донесе първата партида скъпоценни камъни, нека се обвържат взаимно, тогава ще му открехне и мислите си. Хората, които помагат сега на Рамиз паша, един ден богато ще бъдат възнаградени — Манук бей знаеше колко е щедра ръката на бившия капудан-паша и затова бе готов да му бъде в услуга.

Вълчан няколко пъти погледна арменеца. Не му ли дотегна това мълчание? Или така иска да му каже да си отива? Но не, той е търпелив, ще чака Манук бей пръв да заговори.

Арменецът най-сетне излезе от унеса, в който бе изпаднал — очите му светнаха, ръката с пръстена очерта плавни движения, около нея се кръстосаха няколко светли лъча.

— Донеси скъпоценните камъни. Няма да те питам отгде ги имаш. Ще се спогодим...

— И аз няма да те питам отгде вземаш златото си — усмихна се Вълчан и като опря ръце в коленете си, бързо се изправи.

Какъвто бе едър, без малко щеше да удари глава в ниския таван на стаята. Манук бей забеляза това и на свой ред се усмихна:

— Яка майка те е раждала.

— По Странджа има много такива като мене.

— За друг Вълчан войвода не съм чувал.

— И аз не познавам друг Манук бей.

Кимнаха си мълчаливо и Вълчан тръгна към вратата. Намазаните с восък дъски скърцаха под него, като че всеки миг щяха да се продънят.

---

[1] Чауш(ин) — (тур.) — подофицер. ↑

[2] Аламаните са с два носа и висока наблюдателна мачта, на която е покачен капитанът. Управяват се с голямо гребло („пала“) — от дясната задна страна. Обикновено аламаната има шест реда гребла, снабдена е и с помощно платно. ↑

[3] Скелетът на даляна се прави от т.нар. палози — двадесетметрови дървета, които се поставят във формата на буквата „Т“ и се закрепват към дъното с камъни. Мрежите се слагат около палозите по такъв начин, че се образува заградено пространство в морето, което се съединява със сушата с помощта на „коридор“ от мрежи, дълги до неколкостотин метра. ↑

[4] Арнауткьой — сега квартал Пороище на Разград. ↑

[5] Ески Джумая — дн. Благоевград. ↑

[6] Фанариоти — богати и знатни гърци; повечето от тях живеели в цариградския квартал Фанар, откъдето е и названието им. В тоя квартал е и резиденцията на константинополския патриарх. От средата на фанариотите Високата порта назначавала до 1821 година (т.е. до гръцкото въстание) преводачи на правителството и на турските посолства, а също така и князе на дунавските княжества Влахия и Молдова. ↑

През цялата зима мисълта, че вече няколко години в ръцете му не е падала султанска хазна, не даваше мира на Вълчан. Питаше се дали след Гергьовден най-напред да отиде в залива Света Параскева, да пошета малко с аламаните, та тогава да се срещне с Кара Емин в Истанбул, или направо да замине за султанската столица.

Като минаваше Дунава с лодка, се досети, че има и трето решение: да повика в чифлика на Атанас Чивга, Стоян Байрактар и да се разбере с него — той да води аламаните, докато войводата е в Истанбул, защото там можеше да се забави, а хайдушкият закон трябва да се спазва — закукането на кукувицата е знак да се развие хайдушкото знаме.

... А после, в Истанбул, като си пиеше кафето в Едикуле, в чардаклията кафене, войводата гледаше черните кипариси и си мислеше за Странджа — колко зелени са сега преливащите се един в друг ридове, какви пъстри цветя покриват слънчевите поляни.

Сепна го присмехулен глас:

— Кардашим, кендине гел!^[1]

Кара Емин се бе надвесил над него — черният копринен пискюл на червения фес се люлееше край дясното му ухо, очите му се смееха.

— Мохамед дойде при планината! — изправи се Вълчан.

— Така е — на български продължи Кара Емин. — Щом планината не отива при Мохамед...

И двамата се озърнаха, за да проверят дали някой не ги следи.

— Хайде! — кимна Кара Емин.

Вълчан хвърли една сребърна пара на мястото на миндера, където бе седял, и тръгна с кехлибарена броеница в дясната ръка.

Макар че едва стигаше до рамото му, Кара Емин закрачи до него бавно, с тежест неговата броеница беше също от кехлибар, два пъти по-голяма от Вълчановата, почти опираше в дъсчения под.

... Той, Кара Емин, вече се е поуспокоил, сега никой не го следи, а може въобще да не са го следили — всичко е било от завист и злоба, двама кятиби искали да го отстранят от службата му.

Откак московците завзели Влахия и Молдова, не само от тамошните земи, но и от санджаците между Дунав и Коджа Балкан в Истанбул не идват никакви данъци — местните аяни прибират всичко в кесиите си. След смъртта на Осман Пазвантоглу кърджалиите вече нямаха силен водач, ала още грабеха и опустошаваха цели области.

Великият везир Ахмед паша събира голяма войска и най-късно до месец ще тръгне срещу московците. В държавното съкровище няма толкова много пари, че да му дадат заплатите до края на годината, и той най-много ще вземе за похода до Дунава, останалите пари ще му ги изпращат от Истанбул всеки месец. Кара Емин не е вчерашен, ще следи по какъв начин ще ги пренасят — по суша или по море — през Варна.

Вълчан веднага възрази: кърджалъ Емин ага държи пътищата от Одрин до Пловдив, та и до София. Затова по-вероятно е по море да изпращат хазната. Това означава, че той трябва да стои тук, защото корабите плуват бързо и Кара Емин не ще има време да му съобщи.

Няколко дни войводата обмисляше какво да прави и накрая реши да отиде в залива Света Параскева и да заведе двете аламани в околностите на Мидия — те ще го чакат там, а той, като се върне в Истанбул, ще стои, докато приятелят му узнае пътя на хазната.

Дланите на големите му като паламарки ръце го засърбяха, като си помисли за златото, което щеше да пипне.

Кара Емин имаше важни новини за него: бе успял да купи от един топчия два гюма запалителна смес — тя се използваше при морски бой, с нея пълнеха гърнета, които хвърляха при нападение на неприятелските кораби.

— Ще купя едно муле и ще вържа гюмовете от двете страни на самара — като се подсмиваше, говореше Вълчан. — Който ме пита, ще казвам, че карам суроватка.

— Хубава суроватка, една паница от нея ще те хвърли на небето — някак сърдито отговори Кара Емин.

Той все се страхуваше някой от слугите да не надникне в зимника на новата му къща и да завре нос в гюмовете. Сместа можеше да избухне лесно и да превърне в пепел богатия му дом.

Вълчан отново усети ласката на спокойните, кротки вълни.

Сияние във водата, сияние в небето, сияние над познатите брегове — той стоеше до мачтата на първата аламана и се люлееше, държеше се за нея ту с едната, ту с другата ръка. Вятърът галеше гърдите му, а очите му се притваряха в лек унес.

— Войводо, войводо! — викаше някой, но той не го чуваше.

Искаше му се да бъде сам, да плува във въздуха около здравата мачта — одялано стебло на дъб от вековните гори на Странджа — и да се чувства част и от родната планина, и от черно-синьото море...

Когато тръгна за Русе начело на голямата си войска, великият везир Ахмед паша спря на лагер близо до Одрин. Там неочаквано пред него се яви Кърджалъ Емин ага заедно с Бозвелият и Бошняк ага, които водеше като поръчители да ги чуе великият везир, да чуе и него, че се разкайва за всичко, което бе правил срещу султана и Високата порта, че иска прошка и е готов да служи вярно на Махмуд II.

Ахмед паша прие разкаянието на хасковския главатар, при условие че той в най-скоро време трябва начело на две хиляди конници да участва във войната с московците, и то отвъд Дунава.

Кърджалъ Емин ага целуна и ръката, и скута на великия везир и се закле, че с радост ще изпълни това задължение.

Ахмед паша продължи към Дунава, като нареди да се разгласи из цялата империя новината за преминаването на хасковския кърджалийски главатар на служба на падишаха. Той не предполагаше, че Еминджика ще чака само голямата войска да отmine и пак ще

продължи кърджалийските си зулумлуци, без и да помисли дори да тръгне на война като султански човек.

Ахмед ага бе взел от държавното съкровище всичко, насъбрано през последните месеци — но тия пари щяха да му стигнат само за похода до Дунава. Затова новите постъпления трябваше — това беше нареждане на султана — веднага да бъдат отправени към неговата главна квартира в Русе.

Кара Емин успя да узнае как ще бъде пренесена хазната — с кораб по море до Варна, а оттам на коне. За началник на сеймените, които щяха да охраняват хазната, бе назначен еничар от бостанджиите^[2] — роденият от майка гъркия Мурдала ага.

И друго научи Вълчановият приятел — че сеймените ще бъдат облечени като монаси, а Мурдала ага ще носи дрехите на архимандрит, той знаел гръцки и щели да го понаучат на някои църковни работи...

В Истанбул пристигаха търговски кораби от всички големи средиземноморски пристанища — неслучайно имаше цяла „Египетска чаршия“ — „Мъсър чарши“, — а в покрития пазар — „Капълъ чарши“ — можеше да се намерят какви ли не стоки: дамаски саби и ножове, кокосови орехи, фурми и платове от камилска вълна, обработени кожи от Мароко, козе сирене от Ирак, лой от анадолски овце.

По Босфора плаваха мауни, кораби от типа „чектирме“ и гръцките „скафо“, „саколева“ и „рекандини“, а от африканския бряг пристигаха бързоходни фелуки с моряци араби и турци.

В голям град като Истанбул винаги можеха да се намерят моряци и за близко, и за далечно плаване. Повечето от моряците, които пристигаха тук, щом стъпеха на брега, се разбягваха — бързаха да похарчат парите си и когато вече не можеха да си поръчат в кръчмите и една шкембе чорба, отново търсеха кораб, на който да се наемат.

Корабът, с който хазната щеше да плава, беше от типа „чектирме“ — с голямо триъгълно платно, окачено на единствената висока мачта, и три по-малки, и те триъгълни, платна на носа. Тия кораби и мауните бяха любими кораби на турските моряци. Те бяха бързи, подвижни и леки за управление.

Мустафа ага, рейс-ефенди и собственик на кораба, подбираше моряците един по един, приемаше само мюсюлмани. Той дълго оглежда едрият мъж с червена чалма, който някак отпуснато стоеше пред него. Мустакатото му лице бе сънливо, изцапано с катран по челото, червената му чалма бе избеляла и накривена на една страна, към дясното ухо. Чеширите му бяха изтъркани, еминиите — със смачкани носове. Такъв вид имаха моряците, които са пропили и последния си грош, и Мустафа ага не се изненада от външността му. Ако го наемеше, той щеше да бъде най-силният му моряк.

— Отгде си? — попита Мустафа ага.

— От Едирне^[3] — навъсено отвърна запитаният.

— На корабите, които плават по тамошната река, ли си се учил?

— Имах кораб като твоя, ама не ми провървя...

— Да не си го превърнал в мастика и шаран?

— Не се подигравай с мене, брате по вяра! — повиши глас запитаният и раменете му се размърдаха — Аллах държи конеца на живота на всеки от нас, не забравяй това!

Мустафа ага — нисък, изпечен четиридесетгодишен мъж с гъста черна брада и подвижни малки очи — учудено подсвири — той знаеше няколко езика, бе плавал на много кораби, докато най-сетне късметът му излезе и купи това „чектирме“.

— От какво най-добре разбираш? — попита той, като изпитателно гледаше кандидат моряка.

— Искаш да разбереш дали ставам за кормчия ли? — с безразличие попита на свой ред непознатият.

— Така е.

— Ако ми дадеш двойно повече, отколкото на другите, ще се съглася.

— Трябва да те видя на кормилото.

— Ще ме видиш, когато искаш, агам.

Мустафа ага кимна в съгласие:

— Вземам те, брате по вяра. Не си каза само името.

— Мехмед, син на Ахмед, сарач от Едирне и внук на Мехмед, също сарач от Едирне.

— Ще ти викаме Едирнелията!

Така Вълчан стъпи на кораба, който щеше да пренася хазната. Не се смущаваше от това, че никога не бе пипал кормило на „чектирме“.

Ако не успееше да го върти както трябва, думите му, че може да бъде кормчия, щяха да минат за дебела моряшка лъжа. Но месеците, прекарани по море, го бяха научили да усеща аламаната като живо същество — познаваше всяко нейно потръпване и за учудване на бай Манол промяната на вятъра долавяше с усета на стар моряк.

Пристанището Сиркеджи беше пълно с кораби. Не се знаеше кога техният кораб ще тръгне и Вълчан се надяваше да види как кормчиите въртят кормилния лост на други „чектирмета“. Занаят и с очи се купува.

На третия ден от постъпването му на кораба се появиха осем монаси. Водеше ги архимандрит с голям сребърен кръст на гърдите.

Монасите още оглеждаха кораба, когато на брега спря голям серем с конски впряг.

Мустафа ага извика на моряците, които бяха на палубата:

— Хайде! — и пръв тръгна по мостчето.

От серема на кораба пренесоха пет тежки дървени сандъка, обковани с железни гвоздеи и жълто тенеке, и ги свалиха в трюма.

Вълчан стоеше на кърмата и гледаше монасите, които се бяха наредили на палубата в редица като войници, и се усмихваше — цялата тая игра на криеница му беше смешна.

Мустафа ага запъхтян дойде при него и хрипкаво рече:

— Ти да не си по-горен от мен бре? Защо не дойде да помагаш?

— Защото не ме повика, агам.

— Нали викнах на всички?

— Не си чух името.

— А! Така ли! От сега нататък често ще си чуваш името!

Мустафа ага заканително завъртя глава и тръгна към трюма. Но на третата крачка той се спря, обърна се и изгледа Вълчан:

— Ако лъжеш, че можеш да въртиш кормилото, ще те изхвърля в морето!

— Добре, агам — спокойно отвърна Вълчан.

Смях напираше в гърлите му и той закри лице с ръце, като че внезапно го заболя зъб. Рейс-ефенди учудено го гледаше — какъв беше тоя кормчия, който ту говореше бавно и отпуснато, ту кривеше лице.

— Не се кахъри — рече той. — Ако имаш развален зъб, ще го извадя, когато кажеш, имам клещи...

— Ще го оправя с мастика — рече Вълчан.

— Мастика ли? Отгдето ще вземеш пари за мастика?

— Ти ще ми дадеш, агам, какъв рейс-ефенди си, като не можеш да осигуриш по една глътка мастика на моряците си.

— Докато сме на път, никаква мастика, никакъв шарап, чувате ли? — обърна се Мустафа ага към останалите моряци, които бяха наизлезли от трюма.

— Чуваме, чуваме... вместо всички се обади Вълчан и пак усети как смехът полазва в гърдите му.

Ала сега не се престори, че го боли зъб. Мустафа ага наистина можеше да дойде с клещи в ръце и да надникне в устата му. Откак се помнеше войводата, зъб не го бе болял, дядо му Вълчан до деветдесетата си година беше със здрави зъби.

Кормилото на „чектирмето“ представляваше дълъг две лакти лост, който трябваше да се опъва с две ръце при острите завои работа за силни мъже. Имаше и едно въже за закрепване на лоста, но то можеше да се използва само при плаване „по конец“, както казваха кормчиите.

Докато напуснат пристанището. Вълчан се изпоти няколко пъти. Нагоре по Босфора плаваха много кораби и той избра една гемия с надути платна — направляваше кораба след нея, като непрекъснато следеше пенливата ивица, която тя оставяше.

При отплаването Мустафа ага се занимаваше с подреждането на сандъците и другия багаж в трюма — всичко трябваше да е равномерно разположено от двете страни на кила^[4]. След това той излезе на палубата и отиде на кърмата.

— Какво, рейс-ефенди, става ли от мене кормчия?

Мустафа ага нищо не каза, само се наведе от перилата на борда, за да види има ли кораб след тях. Той отговаряше с главата си за пренасянето на хазната до Варна, оттам нататък вместо него щеше да трепери „архимандритът“.

При все че по майка беше грък. Мурдала ага се чувствуваше истински турчин — вярно служеше на султана вече второ десетилетие,

грижеше се за реда в османската държава. Слаб, с кръгла черна брада, той имаше големи тъмни очи с жълти нетна около зениците. Расото му отиваше, и държането му бе като на истински висш духовник — от време на време се кръстеше, като притваряше очи, и често попипваше сребърния кръст, който блестеше на гърдите му. И той, както сеймените, облечени като монаси, носеше под расото си силях с два пищова и два ножа. Пушките бяха в един от дългите сандъци, който бе поставен на най-лично място в трюма, та да може бързо да го отворят при нападение.

От тръгването на кораба „архимандритът“ не стоеше на едно място — с бавни крачки обикаляше палубата, спираше поглед на всекиго от моряците, искаше да отгатне по лицата и държането им какви хора са те. Рейс-ефенди бе подбрал моряци, които не плашат човека с външността си, защото по пристанищата имаше какви ли не скитници. И все пак Мурдала ага беше нащрек — знаеше какво го очаква, ако не пренесе хазната до Русе.

Той отиде на кърмата, там стоя дълго, наблюдаваше как кормчията опъва с две ръце кормилния лост.

Вълчан не издържа и на турски попита:

— Не ти ли харесва как вода кораба, папаз-баши^[5]?

— Пек'и... пек'и...^[6]

С малкото гръцки думи, които знаеше, Вълчан се обърна към архимандрита:

— Ще благословиш ли по вашата вяра пътуването ни по море?

— Има ли това някакво значение за един истински мюсюлманин?

— на гръцки изви глас Мурдала ага и с очакване изгледа кормчията.

— Корабът, с който плаваме, е един, и съдбата ни е една, нищо, че вярата ни е различна.

„Архимандритът“ одобрително кимна.

Както го бяха учили двамата гръцки свещеници, той вдигна десница, докосна с палец безименния си пръст и изрече нещо на гръцки, което Вълчан не чу. Ръката му обаче правилно описа във въздуха кръстно знамение. При това движение расото му се разтвори и бързият поглед на войводата забеляза издутия силях под него.

Още когато дебнеше на пристанището появата на Мустафа ага, за да го наеме на кораба, Вълчан измисли как ще плени „чектирмето“. Ще завие кормилото на една страна и с една къса дебела греда ще го заклени. Корабът ще се върти в кръг, а в това време от двете аламани ще наскачат неговите момчета — вълчета...

В единия край на трюма имаше дъски и греди — в случай че стане пробойна, — оттам Вълчан избра греда, каквато му трябваше.

Морето бе спокойно, небето — без нито едно облаче.

Лесно ли се води бой в такова тихо и ясно време?

След като минаха покрай Мидия, Вълчан започна да следи извивките на брега — там на север, в едно заливче, трябваше да го чакат двете аламани.

Когато ги забеляза, той с усилие сдържа възгласа си.

Бавно, за да не усетят моряците и „монасите“, той зави към брега. Озърна се, видя, че никой не го наблюдава, и завърза кормилото. Като се криеше зад главното платно, той се вмъкна в трюма. Дървената греда, която бе приготвил, зави с парче старо платно и като я хвана под мишница, тръгна нагоре.

Един от „монасите“ с учудване го изгледа — не можеше да разбере какво носи в платното.

Наближаваше пладне, горещината бе прогонила всички на сянка едни под платната, други край буретата с маслини по палубата.

Всичко стана, както го бе намислил най-напред той се улови с две ръце за перилата на кърмата и се спусна надолу, след това взе гредата, която бе поставил до кормилния лост, увисна на една ръка над вълните и опря крак на издатината на голямата кормилна дъска. Сега оставаше да заклени кормилото — гредата се хлъзна в улея и за да я затика надолу, Вълчан стъпи върху горния ѝ край. Нямаше друг начин — трябваше с плуване да стигне до двете аламани — в това време корабът щеше да се върти в кръг. Без някой да го забележи, той се гмурна в морето.

Слънцето продължаваше да жари, „чектирмето“ започна да описва широка дъга.

Едва когато брегът се оказа не от лявата, а от дясната страна на борда, един от моряците възкликна:

— Връщаме се назад бре!

И други се обадиха:

— Оня, Едирнелията, се е побъркал!

— Слънчасал е!

Мурдала ага и Мустафа ага едновременно изскочиха от сенчестите си места край мачтата — единият бе лежал от едната страна, вторият — от другата.

— Ей, къде си? — пръв извика към кърмата Мурдала ага.

Расото му се развяваше от бързото тичане, пищовите му подскачаха в жълтия мешинен силах.

— Няма го! — с пресипнал глас се обади рейс-ефенди Мустафа ага.

Той надничаше под платната и пляскаше с ръце:

— Няма го!

Мурдала ага притича към кърмата, сложи ръка над очи и се взря. Видя черна точка, отгатна, че това е плувец, и преглътна мъчително. Усещаше, че нещо лошо се е случило, но не можеше да каже какво е то. И за да потуши в себе си нарастващата тревога, отиде при Мустафа ага.

— Едирнелията избяга, ей там го видях... Плува към брега — на пресекулки рече той.

— Направил ни е някоя беля, затова бяга — замислено улови брадата си с ръка рейс-ефенди.

— Кой може друг да стане кормчия? — припряно запита Мурдала ага.

— Аз ще се опитам... Само че нямам толкова здрави ръце като оня хаирсъзин.

Двамата отидоха на кърмата.

— Гледай как е вързало кучето кормилото — като ръмжеше, започна да развързва въжето рейс-ефенди. — Затова се въртим в кръг.

А като махна въжето, разбра, че работата е много по-сложна — кормилният лост не можеше да се помръдне. Той се надвеси от перилата и видя, че широката кормилна дъска е заклинена с дебела греда.

— Аллах, за такава поразия само бях чувал! — възкликна той, обърна се и закрещя: — Да дойдат тука двама, трима да дойдат с брадви! Чувате ли бре, пезевенци?

А на себе си повтори няколко пъти:
— Мискин дюня... Мискин дюня...^[7]

Докато чакаха в малкото заливче край Мидия, хайдутите се приготвиха за нападението — наостриха ножовете и сабите, почистиха и заредиха пищовите и пушките, — подготвиха и двете оръдия — лъснаха ги отвътре и отвън, наредиха край тях гюлета. И най-важното — напълниха двадесетина гърнета със запалителната смес, която Вълчан им донесе от Истанбул с двата медни гюма. Войводската премяна на Вълчан го чакаше в един платнен чувал и сега, като пристигна, целият мокър, той побърза да се преоблече. Затъкна пищови и ножове в силяха и завика:

— Хайде, бързо, да не ни се изплъзнат!

Както и да се опитваха двамата моряци, които по на една ръка висяха от перилата, да избият гредата с брадви — не успяваха, кормилото още по-здро се заклиняваше. А трябваше да внимават да не пресекат широката дъска, защото без кормило щеше да е съвсем зле.

В това време двете аламани приближиха на пушечен изстрел.

Едно след друго изгърмяха оръдията и две от трите малки платна на турския кораб бяха пробити.

— Мачтата, мачтата мерете! — викаше Вълчан от наблюдателния кош на едната аламана.

В коша на другата бе Стоян Байрактар — целеше се с пушка.

Мурдала ага захвърли расото, завика на „монасите“:

— Махайте тия дрехи бре! Залавяйте се за пушките, не виждате ли какво става!

Откъм аламаната, която първа приближаваше към тях, долетя плътен глас:

— Ей, папаз-баши, чуваш ли ме? Знам те какъв си и какво пренасяш. Аз съм Вълчан войвода! Хвърли оръжие и падни по очи пред мене!

— Ела, ела да ми вземеш силиха! — завика Мурдала ага.

Той целият се тресеше от гняв. Ръцете му, които държаха заредени пищови, подскачаха нагоре-надолу. Рано бе още да стреля, но усещаше, че с тия изтръпнали ръце нищо няма да направи, най-много пищовите да изплюят в морето по един куршум.

Мустафа ага се зае сам да оправи кормилото — върза единия край на двойно въже в перилата, другия омота около пояса си и с брадва в ръка се спусна над пенестите вълни.

Оръдията отново стреляха едно след друго — тоя път улучиха мачтата и тя се наклони на една страна.

Сеймените гърмяха с пушки и пищови. Мурдала ага викаше и се заканваше — на тях, че са калпазани и че ще ги хвърли в морето, а на „хаирсъзите“, че няма да го уплашат с оръдията си.

Ала когато на палубата се пръснаха няколко глинени гърнета и огънят, който блъвна от тях, подпали платната и въжетата, той клекна, улови главата си с две ръце и захълца. Виждаше своя край — ако не тук, сред огъня, то в Истанбул, на бесилката.

Аламаните приближиха откъм кърмата, хвърлиха абордажни куки и по въжетата запъплиха няколко души.

Пръв на палубата стъпи Вълчан. Той се надвеси от перилата, видя увисналия над кормилната дъска рейс-ефенди и като замахна с извитата си сабя, отрязва въжето.

— Да опиташ колко е солена водата на Кара дениз^[8] — извика той и гласът му се сля с отчаяния вопъл на Мустафа ага.

Мурдала ага продължаваше да седи, уловил глава с ръце. Около него сеймените се сражаваха с ятагани.

Моряците се бяха изпокрили в трюма, чакаха да видят какво ще стане, никой от тях не се намесваше в сражението.

Като обикаляше палубата, Вълчан видя свилия се и треперещ Мурдала ага.

— Отче, дойдох да ме благословиш! — на гръцки рече той и го бутна с върха на сабята си.

Доскорошният „архимандрит“ вдигна към него глава — очите му блуждаеха.

— Не чуваш ли, агам? — на турски го попита той.

Мурдала ага тихичко зарида.

— Е, какво да се прави — въздъхна Вълчан. — Едни печелят, други губят... Такъв ти е бил късметът, папаз-баши...

Наведе се, взе пищовите от силяха му, взе и двата дълги ножа — все скъпи оръжия, спомен на Мурдала ага от баща му.

Моряците и сеймените настаняха в двете спасителни лодки Вълчан им каза да плават по обратния път за Истанбул все покрай брега и никъде да не спират иначе негови хора ще ги пресрещнат и няма да останат живи.

Сандъците със златото и среброто пренесоха на двете аламани — в това време огънят бавно се разгаряше. Нямаше нужда да продънват кораба, той сам щеше да потъне в морето в пламъци и дим.

---

[1] Брате, ела на себе си! (тур.). ↑

[2] Бостанджии — букв. „градинари“. Отначало (XIV-XV в.) охранявали двореца отвън, в градините, откъдето е названието им, по-късно станали особена полицейска част, която изпълнявала важни административно полицейски задачи. ↑

[3] Едирне — Одрин. ↑

[4] Кил — основната греда, която преминава по цялата дължина в средата на дъното на кораба. ↑

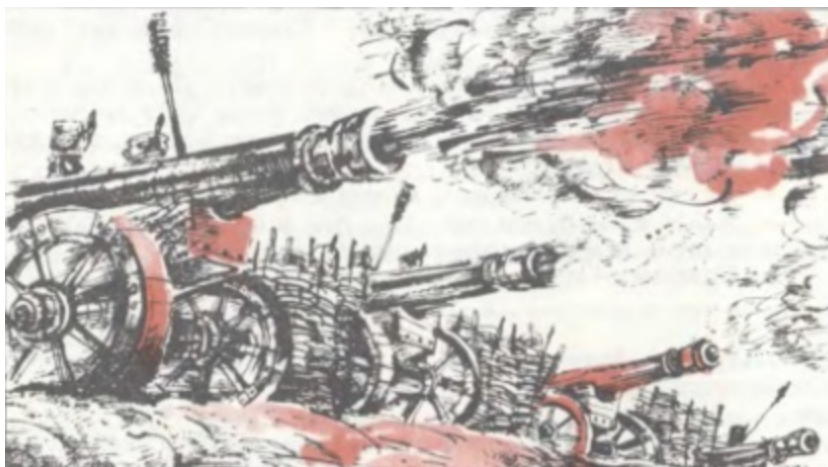
[5] Папаз-баши (тур.) — букв. „свещенически началник“. ↑

[6] „Добре... добре...“ (тур.). ↑

[7] „Мръсен свят“ (тур.). ↑

[8] Кара дениз (тур.) — Черно море. ↑

През първите дни от завръщането му вкъщи на Вълчан се струваше, че морето продължава да се разлива около него — сънищата му бяха изпълнени с гласове на чайки и с шума на вълни, които се разбиват в скалисти брегове, виждаше водораслите по мокрия пясък сутрин, след отлива, мяркаше се и познатият силует на аламана. Но събитията, които бяха станали тук, във Влашко, и край Дунава, докато той бе в Истанбул и по море, достигаха до него и неусетно го завладяваха.

От месец май вече имаше наша войска — главното руско командване бе натоварило генерал-майор Турчакинов да организира „Българска земска войска“, като се спазват традициите на българите. Всеки български полк бе съставен от няколко дружини, всяка по стотина души. Доброволците сами избираха началниците си. Ония от тях, които пристигаха с голи ръце, бяха въоръжавани с турско трофейно оръжие.

Участниците в Земската войска бяха освободени от всички данъчни задължения, като освен това на по-ниските чинове и на редниците се отпускаха порционни пари за булгур, месо и сол, а също така и войнишка дажба.

Освен пехотните полкове в Земската войска имаше и няколко конни ескадрона.

За охраняване на българските преселнически селища по левия бряг на Дунава бе създаден втори ешелон Земска войска — българите бяха пожелали сами да поддържат на служба на всеки пет семейства по един човек, за да бъдат защитени животът и имотът им.

Общ командир на всички български части бе генерал-майор Турчанинов. Повече от петнадесет хиляди българи участваха в Земската войска.

Като разправяше за „нашите юнаци“, Георги Сливналията святкаше с очи и ръкомахаше:

— Нали ти казвах, че ще имаме своя войска! Да знаеш какви войводи пръкнаха само за няколко месеца. Чувал ли си по-рано за Христо Косякоглу, за Георги Мамареца, наречен Буюклу, за хаджи Пенчо и хаджи Кулев?

— Не съм — чистосърдечно призна Вълчан.

— Хайде да се вдигнем утре с тебе, още не са започнали големите дъждове, ще ги намерим, нашите сега са край Букурещ...

— Скланям — кимна войводата.

Пътуваха с бричка, теглена от два коня, и задминаваха всички останали коли по пътя. През цялото време Сливналията не млъкваше — започваше едно, довършваше друго.

... На 22 юни великият везир Ахмед паша нареди на шестдесет хилядната си войска да атакува русите по целия фронт. Сражението край Русе продължи повече от седем часа.

Генерал Кутузов по-късно докладва на император Александър I: „За прикритието на тази крепост аз оставих шест батальона, освен тези, които бяха снети от флотилията. Тази предвидливост ни оказа голяма помощ, тъй като, когато противникът проби нашия ляв фланг, десетхилядна неприятелска конница се оказа между мен и Русчук в градините. Против тях излезе част от нашата пехота, към която се присъединиха с голямо усърдие българите, които съвместно можах да действуват против неприятеля“.

„Българите“ — това бяха четири батальона от Земската войска. Генерал А. Ф. Данжерон, командуваш първия корпус край Русчушката крепост, донесе в главната квартира на армията: „Ваше превъзходителство, сам бяхте очевидец на храбростта на войските, които се намираха под мое командване. Аз нищо повече не мога да кажа, освен покорно да моля ваше превъзходителство да представите за награждаване моите храбри другари, особено господата: ген.-майорите Новак, Воронцов, Турчанинов и Сандерс...“

Генерал Турчанинов получи голямо бойно отличие като командир на Българската земска войска.

Няколко дни след сражението по заповед на генерал Кутузов русите се прехвърлиха на левия бряг на Дунава. С тях заминаха и българите, които живеяха в крепостта. Българската земска войска също бе прехвърлена във Влахия. Край Русе останаха няколко малки чети от българи.

Замисълът на генерал Кутузов бе да заблуди Ахмед паша, че армията му е обезкървена от голямото сражение. И той успя — великият везир съобщи в Истанбул за „голяма победа край Русчук“.

На 28 август 1811 година турските войски започнаха да се прехвърлят през Дунава. А когато те вече бяха във Влахия, една част от Българската земска войска отново бе върната на десния бряг, на двадесетина километра западно от бившия лагер на Мехмед наша. След това нови поделения на Българската земска войска се заеха с прехвърляне корпуса на генерал Марков.

На 14 септември българска конница, пет пехотни роти, две конни оръдия и петдесет казаци преминаха на десния бряг на Дунава — петшест километра западно от Никопол.

По същото време други части от Българската земска войска се появиха при Силистра.

Седемдесетхилядната армия на великия везир във Влахия при Слободзея бе обкръжена от русите, а корпусът на генерал Марков от седем хиляди и петстотин души плени двадесетхилядния турски отряд в укрепения лагер край Русе с всичките запаси от оръжие и провизии, като загуби само девет души убити и четиридесет ранени.

Доброволците българи се сражаваха на всички горещи места от Никопол до Силистра...

Вълчан слушаше заплетения разказ на Сливналията и се питаше как ще свърши всичко това. Ще стигнат ли русите до Балкана и ако стигнат, ще се задържат ли там?

Едва ли... Нали същият тоя Георги Сливналията казва, че сред руските офицери се говорело за война между Франца и Русия. Франца подбуждала Турция срещу Русия и се канела да нападне московците.

А българите преселници? Миналата година той сам ги видя — те живеяха със семействата си покрай левия бряг на Дунава в набързо

направени колиби и в каруците си, чакаха да се възобновят военните действия, за да се завърнат по-скоро в родината.

Какво става сега с тях?

Сливналията го накара да повтори думите си за преселниците, замахна с камшика, свирна на конете пронизително — искаше да надмине един влашки болярин със свитата му, която на коне бързаше към Букурещ — и едва тогава заобяснява.

Нашите първенци, каза той, тук, във Влахия и Молдова, се надявали, че двете княжества ще бъдат присъединени към Русийската империя и че границата на Русия и Турция ще мине по Дунава. И тогава българите преселници ще станат русийски поданици. А може Русия да простре владенията си и до Балкана — това е още по-добре. Каквото и да стане, нашите братя, преселени тук, трябва да бъдат защитени от молдовските и влашките боляри, които ще се опитат да ги поставят под своя зависимост. Българите търговци и занаятчии трябва да имат същите права, както търговците в Русийската империя.

Епископ Софроний Врачански не жали сили, твърдеше Георги Сливналията, за да осигури права на събратята си. Той написал до генерал Кутузов „Молба от всички намиращи се тук българи“ — в нея молел на българите от левия бряг на река Дунав, сиреч преселниците, да се дадат земи за заселване с наследствено владение и за построяване на градове, като се почне от Турну Мъгуреле, Зимнина, Слободзея, Гюргево и се стигне до Браила и Галац и другаде, където им се поиска да се заселят; да им се даде достатъчно земя за земеделие, за ливади, за отглеждане на лозя, плодни и черничеви дръвчета, за да произвеждат коприна и да създават различни работилници.

Отецът, казваше Сливналията, не бил измислил всичко сам, той се вслушал в думите на нашите първенци, които искали да се създаде нещо като „българско окръжие“ — може да е малко, но да е наше, за да има где да се подслоняват българите, които преминават на север от Дунава със семействата си. И за да стане това, в молбата Софроний молел да се освободят от всички държавни данъци за десет години не само сега заселилите се българи по левия бряг на Дунава, но и онези, които, като узнаят за тези дарени права, ще пожелаят да дойдат.

На разорилите се, продължавал епископът по-нататък в молбата, да се дадат от хазната по чифт волове и по една крава и пари в заем, за да могат те да си построят къщи и да пооправят положението си.

И за риболова — пишел отецът — езерата на левия бряг на Дунава да се дадат на преселниците във вечно и потомствено владение; да имат право и по река Дунав да ловят риба.

Българите търговци молеха да им се позволи да търгуват във всички пристанищни градове на Русия, да имат свои собствени търговски кораби, да бъдат наравно с руските търговци. Продуктите, произвеждани в българските земи, да могат да бъдат продавани във Влахия, Молдова и по цяла Русия, а влашките, молдовските и руските стоки да бъдат доставяни в българските земи без мито. А като докарват чуждоземни стоки, да плащат само веднъж мито и да имат право да ги продават както в своите места, така и във Влахия, Молдова и Русия.

Софроний Врачански молеше още да се позволи на българите свободна продажба в техните градове и селища на вино и ракия — и да търгуват с тях на едро и на дребно.

За вътрешното самоуправление епископът бе направил искане да се учредят съдебни места под името „български магистрат“ във всеки български град, в който да се избират способни жители българи на всеки три години, като се дава заплата от хазната на съдиите, секретарите и канцеларските служители. Магистратът ще бъде начело на местното управление, на него те са подчинени и българските училища, той ще следи за вътрешния ред, за търговията, ще събира данъците с помощта на чиновници. И най-важното: молдовското и влашкото правителство да нямат никакъв допир с българската нация и магистратите да зависят от руското правителство.

Във всеки град, обясняваше Софроний Врачански, ще има училища, в които ще се преподава на български език. А свещениците и свещенослужителите, с едно слово цялото духовенство, ще са българи и след смъртта на всеки от тях на негово място ще бъде избран пак българин.

Епископът запитваше: от преселилите се българи има семейства, които в своето потомство са притежавали звания на дворяни при турското правителство, някои са от древни български родове — няма ли да бъде благоугодно те да не бъдат лишени от това звание и да бъде то утвърдено завинаги в потомството им?

Генерал Кутузов бе сметнал, че исканията в молбата на Софроний Врачански превишават неговите пълномощия. Въпросите за земята, за водите, за утвърждаване на потомствено владение върху

земята, за даване на езерата във владение зависят единствено от височайшата императорска воля. Църковният въпрос трябва да бъде решен от Синода. И въобще бе казал генералът, — преди руското оръжие да е победило султанска Турция, не е възможно да се решат поставените в молбата въпроси.

И все пак българските първенци начело със Софроний, който се подписваше като „Архиерей Български“, се надяваха, че молбите им ще бъдат чути в Петербург...

— Разбра ли, войводо? — викаше Сливналията в ухото на Вълчан.

— Разбрах, че сте се научили да молите по-горните от вас.

— Що рече? — отпусна поводите Сливналията.

— От просия никой не е забогатял. Щом вече имаме своя войска, ще трябва с нея да възкресим държавата си!

— Как, сами ли?

— Че малко ли сме?

— Не знам... Никой не ни е броил.

— Сами трябва да се преброим! И то само истинските българи, другите не ни трябва!

Камшикът няколко пъти изплющя във въздуха.

Най-сетне Сливналията се обади с отпаднал глас.

— Прав си, Вълчане...

А войводата се отпусна на седалката и притвори очи. Имаше неща сложни, объркани, които не само дни и седмици, но и години наред не му даваха мира (докато за други трудни и тежки за изпълнение намираше и време, и сили).

Това, че хиляди българи отиваха на смърт в сражения и че като преселници обричаха на лишения семействата си, той отдавна бе видял. Какво очакваха те? Никой нищо не им бе обещавал, никой не им бе заявявал от името на държавен глава, та и от свое собствено име — като командувач, като генерал, — че ще им осигури „спокоен и доволен живот“, както бе казал веднъж Сливналията, който повтаряше думите на българските първенци в Букурещ. И въпреки това българите, които се записваха доброволци, се множаха, ето че вече станали петнадесет хиляди. Вълчан бе сигурен, че ако има оръжие и боеприпаси, те ще станат и сто хиляди — много повече от най-голямата везирска войска.

Трудността, „тайната на българските тайни“ — както бе казал веднъж същият тоя Георги Сливналията, се състоеше в това: какво ще стане след руски военен неуспех? Та и при успех — пак какво ще стане? В Русийската империя всичко бе подредено като на лавици в магазин — най-отгоре бяха най-скъпите стоки, най-отдолу най-евтините. Имаше император самодържец, имаше генерали и превъзходителства с високи чинове, по-надолу всички бяха едни от други по на ниско, докато най-най-най-накрая идваха обикновените селяни.

В Османската империя никой не казваше на селяните, че са собственост на някой господар. Те бяха аргати по чифлиците, работеха ангария, плащаха какви ли не данъци, но не бяха ничия пълна собственост дори в султанските владения. И затова Софроний Врачански като представител на българите в своята молба се опитваше да обясни на руското командване и на самия всерусийски император, че българите са лично свободни и че никога няма да се съгласят да бъдат закрепостявани като мужиците^[1].

С тия мисли, несподелени досега с никого. Вълчан войвода влезе в Букурещ през късната есен на 1811 година.

Отново и двамата — както миналата година — бяха гости на епитроп Иван Караниколов.

Вълчан гледаше големите като мечешки лапи ръце на домакина и не знаеше как да подхване разговора.

— Ние, влашките сливенци, се нароихме — обади се Иван Караниколов. — За наши броим и котленци, та и странджанци...

— Много далеко стигате — с усмивка отвърна Вълчан.

— Подир малко тук ще дойде Георги Мамареца. Наричат го Буюклу, защото е едър като тебе. В нашата Земска войска той е от малките войводи...

Не бяха още изпили кафето, и издрънча голямата медна хлопка на вратата. Домакинът стана от миндера и тежко запристъпва към вратата.

И Вълчан, и Мамарчев бяха високи, мустакати, само че лицето на странджанския войвода беше широко, с голямо чело, а котленецът имаше изпъкнали скули и остри черти.

Гледаха се мълчаливо, с нарастващо любопитство.

— Ей, бога ми, като козли са! — весело се обади домакинят. — Ей сега ще се сблъскат!

Мамарчев бе на двадесет и пет години, но вече се говореше за него сред българите — бе пристигнал във Влахия с цяла дружина българи балканджии и се бе проявил в сраженията.

— Хайде, сядайте де! — пак се разнесе гласът на домакина.

А като се настаниха на миндера, разговорът изведнъж потръгна — Вълчан запита Мамарчев от кои котленци е, имал познати в неговия градец.

Отпусна се и Мамарчев, сложи сабя между краката си, оправи Георгиевския кръст, — бе в руска униформа, каквата носеха само началниците на Земската войска, — и заразправя — родът му идвал от старото българско село Еркеч^[2]. Жителите на това село били „дервентджии“ — задължени да пазят близкия Голишки проход. Мъжете от неговия род били и пехливани. Той учил в котленското килийно училище, но не го свъртяло в градеца — преди пет години, като започнала войната, насъбрал дружина и дошел тук.

За какво получил той кръст ли? Това е съвсем скорошна работа, няма и месец. През нощта на единадесети срещу дванадесети октомври той със своите сто тридесет и осем юнаци препречил пътя на турците, които се опитвали да се измъкнат от крепостта Силистра.

А сега, рече Мамарчев, ще почиват цяла зима. През пролетта пак ще наточат сабите. Завиждал на кавалеристите — метнеш се на коня, полетиш в атака — весел бой е това, дано има късмет да се прехвърли в конницата.

И заразправя за Димитър Ватикиоти, който служил по-рано като доброволец в българските „волентирски команди“ — от хиляда осемстотин и седма до десета година. Той бил богат грък, но говорел добре български, а може и да има в рода си българи. Знаел още руски, турски и италиански. За организирането на българската войска Ватикиоти похарчил две хиляди и осемстотин рубли — малко пари ли са това? Ала вече води конници след себе си.

За сражението при Силистра ли иска да знае Вълчан войвода?

Мамарчев се въодушеви, започна да ръкомаха. Разправяше как поручик Ватикиоти — той бил произведен в тоя чин от генерал Кутузов — пръв ударил крепостта и с конниците си пръв влязъл в нея

— командувал два полка от българи волентири. И затова бил награден със златна сабя с надпис „за храброст“.

— Да — обади се Сливналията, — войната е празник на смъртта. Но има смърт славна и смърт безславна.

Мамарчев опря дясната си длан върху дръжката на сабята си и рече:

— В тая война разбрах, че не трябва без нужда да изваждаш сабя. Но извадиш ли я веднъж, не я прибирай, без да заслужиш похвала!

— А за пушката какво ще речеш? — попита го Сливналията.

Мамарчев присви очи:

— Чувал съм да казват, че заредената пушка плаши другите, а незаредената — стопанина си.

Вълчан извади тумбестия часовник от червения си пояс, отвори капака, после започна да навива пружината. Разговорът не отиваше натам, накъдето той желаше. За сражения и битки могат до утре да говорят. Друго не му даваше спокойствие: какво щеше да стане с тая Българска земска войска? Ако войната завърши с мир между султана и императора, где ще отидат тия въоръжени петнадесет хиляди българи — по селата във Влахия, Молдова и Бесарабия да орат и да копаят или ще останат под знамената? Та кой ще се съгласи да има войска без държава? Войската трябва да извоюва българската държава и да я защитава.

Какво можеше да му каже Мамарчев за това? И той като него беше — както казваше Христо войвода — „човек на кървите“, по-лесно им бе да влязат в сражение, отколкото да прозрат какво ще стане след сражението. И все пак той се опитваше да надникне в утрешния ден — защото толкова много му се искаше тая българска войска да съществува дори след като московци и османлии сключат мир.

— В бой сабя на заем не се дава, побратиме... — неволно отрони думи той.

— Така е... — съгласи се Мамарчев.

— Агаларите казват и друго — намеси се Сливналията, — че по време на сражение не раздават халва.

— Е, ние и без халва ще минем! — обади се Мамарчев и се изправи.

Сабята му остро издрънча.

За Вълчан разговорите в дома на епитроп Иван Караниколов бяха душевна разтуха. Но той имаше в Букурещ работа, която бе уговорил миналата есен — да даде на Манук бей скъпоценни камъни, които арменецът щеше да обърне в злато. Никой не трябваше да узнае за тая сделка и войводата намери начин да се отърве от Сливналията каза му, че ще отиде да се изповяда при свещеника на една от двете български черкви в Букурещ, цяла година не бил стъпвал в божи храм.

Сливналията малко се позачуди, ала не тръгна след него.

Манук бей го посрещна във все същата полутъмна стая, в която светеше златен трисвещник. На Вълчан се стори, че той нарочно завира в очите му пръстена си с едрият диамант — толкова остри бяха искрите, които излизаха от него.

И тоя път войводата едва се побираше на тесния дървен стол с висока облегалка, а Манук бей седеше по турски на миндера, застлан с дебел персийски килим.

Кожената чанта, която бе носил в платнена торба. Вълчан извади бавно и като я разтвори, изсипа скъпоценните камъни върху миндера, до домакина. Заплетоха се бели, червени, зелени и сини лъчи, пъстро кълбо запъпли към арменеца, а той простря длани над него, като че искаше да сгрее ръце на тоя странен огън. Лицето му се озари от тиха, вгълбена усмивка.

— Всеки драгоценен камък има сърце — едва чуто рече той. — Но трябва да го почувствуващ...

Вълчан го гледаше с изненада.

Манук бей въздъхна и поклати глава:

— Каква сила се крие тук... — посочи той искрящата купчина. — Много злато ще получиш... Колко още такива драгоценности имаш?

— Не съм им правил сметка — като мръдна рамене, небрежно отвърна Вълчан.

Не само за размяна на скъпоценностите бе дошел той при арменеца — искаше от него да разбере какво става по широкия свят, вярно ли е, че Франца и Московията ще се сблъскат, какво ще стане по-нататък с тая провлачила се толкова години война между Русия и Турция.

Манук бей мълчаливо изслуша въпросите му. Замисли се. Той имаше земи във Влахия и в Бесарабия, служеше като съветник на руското главно командване и краят на войната за него беше решаване на съдбата му.

С лека въздишка той поде: Франца подготвя войската си за нахлуване в Русия. Император Наполеон обещавал на Турция, Крим и южната част на Украйна, ако тя продължи войната с Русия. Затова през пролетта император Александър I изпратил тук генерал Кутузов — той трябва да завърши победоносно войната. Слава богу, тая година военните действия бяха добри за руската армия. Само че генералът не иска да избухне българско въстание — това означава при успех да възникне българска държава, което още повече ще усложни обстановката в тая част на Европа.

Без Вълчан да го пита, Манук бей заразправя и за Рамиз паша — ако руското командване се бе съветвало с него, когато започна преговори за мир с Турция, щеше вече да има резултат. Пашата се опитал през юни чрез дук Дьо Ришельо да внуши на руското правителство, че преговорите трябва да бъдат пренесени в Истанбул, тъй като каймакам-пашата^[3] има по-голяма реална власт, отколкото пребиваващият при войската велик везир, и че той, Рамиз, може да повлияе на каймакам-пашата, който бил таен привърженик на „новата система“. Манук бей получил преди няколко дни писмо от него — бившият капудан-паша го попитал как да постъпи, за да се яви пред Кутузов с молба генералът официално да ходатайствува пред Високата порта той да бъде назначен за паша на Силистра, а Ахмед ефенди да заеме поста русчуклийски аянин. Срещу това Рамиз паша обещаваше „с тяло и душа“ да съдействува за вечна дружба и съгласие между двете управляващи династии.

В град Николаев, Рамиз паша с разрешение на руското командване установявал познанства и поддържал връзки с турски офицери и войници в пленническия лагер, много от които били от войските на Мустафа Байрактар — давал им пари, правел им различни услуги, стараел се да ги привърже към себе си. Всичките усилия на Рамиз паша били насочени към едно — да се върне в Турция.

Вълчан бавно навиваше пружината на тумбестия часовник. Той не можеше да каже точно къде бе Франца, знаеше само, че с някъде между алеманците и шпаньолите, за ингилизите знаеше, че живеят на

един голям остров, смътно си представяше Венедик това бе някакъв голям залив с много островчета. Но вече се бе убедил, че каквото се случеше по тия земи, рано или късно достигаше до османската държава, в която християнските народи един след друг надигаха глави.

Светът е котел, народът — черпак, казваха турците. Но техният черпак беше толкова голям, че за другите от чорбата оставаше само по дъното на котела.

Той се усмихна на тая мисъл.

Манук бей, който с края на очите си следеше лицето на войводата, не закъсня да го попита:

— Какво те развесели толкова?

Вълчан му каза поговорката. Каза и своето продължение на турската мъдрост.

Манук бей на свой ред се усмихна.

— Така е — бавно рече той. — За раята остават оглозганите кости.

— Все на колене не може да се живее! — изправи се Вълчан. — По-добре е прав да умреш! И това разбират все повече и повече българи.

Но и сега той не можеше да каже как ще се стигне до извоюване на българска държава. Нищо не излезе от Странджанската буна преди осем години, нищо няма да стане и сега. От думите на арменеца разбра, че Русия, притисната от Франца, иска по-скоро да бъде сключен мир с Турция. Какво ще стане тогава с хилядите българи доброволци?

Неволно видя пред себе си Георги Мамарчев — едър като него, пълен със сила. Такъв човек няма да превие глава, ще дрънчи със сабята си ден-два, може и месец-два, но няма да издържи и ще я измъкне от ножницата.

Манук бей видя как бързо се преобрази войводата — не беше мълчаливият гост, който кротко навиваше пружината на часовника си. И за да го смири, той рече, като че размишляваше на глас:

— Не знам кое е по-добро, да си глава на муха или опашка на магаре...

— Нито едното, нито другото!

— Лесно е да се бориш с думи... Чужденец за чужденеца е брат, не забравяй това! Тепърва ще се срещаме, не трябва да крием мислите

си един от друг.

Вълчан не знаеше какво да му отвърне. Та кой изказва всичките си мисли? Вярно бе, че тук и двамата са чужденци и затова трябва да се чувствуват като братя — еднакви опасности ги дебнат. Но докато арменецът не можеше да се върне нито в Истанбул, нито в далечната си родина, той, странджанският войвода, само след няколко месеца отново ще мине Дунава. Манук бей трябваше да върви там, където щеше да запази и увеличи богатствата си, а Вълчан трупаше съкровища за бъдните дни, когато буната щеше да обхване надлъж и нашир българската земя.

Така се редяха в съзнанието му мислите, но той усещаше, че някъде нещо не е в ред, и внезапно се сети за Христо войвода, който под името Хрисант от няколко години бе смирен монах във Вакъфския

манастир^[4], казваха дори, че станал игумен. Какво ли го бе накарало да постъпи така? Дали се е разочаровал от хайдутството? Или в манастира го бе завела вярата му в бога? Той винаги е бил набожен, на врата си носеше дървено божигробско кръстче, знаеше много молитви, след сражение се оттегляше настрана от дружината и дълго се молеше, може би искаше прошка от бога, че е пролял човешка кръв.

И Вълчан се врене през пролетта най-напред да отиде във Вакъфския манастир.

Той тръгна към вратата, а Манук бей плесна три пъти с ръце — появи се слугата, който пазеше при входа, закланя се ниско, започна да отваря вратите пред Вълчан една след друга, както се прави при виден гост.

---

[1] Молбите на Софроний Врачански се намират в съветските архиви — ЦГВИА, ф. 9190, оп. 165, св. 63, д. 18, л. 93–95. ↑

[2] Еркеч — дн. Козичино, в Източна Стара планина. ↑

[3] Каймакам-паша (тур.) — заместник на великия везир, когато той се е намирал на война. ↑

[4] Става дума за манастира „Света Троица“ до село Вакъф (сега село Устрем, между Елхово и Тополовград), основан през XV-XVI в. и станал убежище на няколко войводи. ↑

На 13 февруари 1812 година военните действия отново бяха пренесени на българския бряг.

Подбуждан от император Наполеон, султанът не приемаше условията на Русия за капитулация, въпреки че обкръжената при Слободзея турска войска се стопяваше с всеки изминат ден — стотици измираха от глад и от избухналите епидемии.

На 4 април военните действия бяха преустановени от турска страна.

Император Александър I, недоволен от това, че през зимата генерал Кутузов бе изпращал на обкръжената турска войска сухари и я бе взел „под закрила“, го смени от поста — изпрати за главнокомандуващ на Дунавската армия адмирал Чичагов.

В главната квартира адмиралът пристигна, като носеше два императорски рескрипта^[1] — единия трябваше да връчи на Кутузов, ако мирът още не бе сточен, а другия, ако е вече подписан. С първия императорът изразяваше своето недоволство от досегашния главнокомандуващ, а с втория — благодарност за победата. Един ден преди пристигането на адмирала — на 5 май — в Букурещ бе подписан предварителен мирен договор.

Чичагов връчи втория рескрипт, въпреки че за броени часове императорът не би могъл да узнае чак в Петербург за сключването на мира.

Близо две десетилетия армията на френския император не познаваше поражения. Наполеон бе покорил почти цяла Европа и сега обръщаше очи към Русия.

С новината, че „Франца се готви да напада Московията“ по Гергьовден Вълчан премина Дунава. Бързаше за Вакъфския манастир.

Знайно е, че няма манастир на лошо място. „Света Троица“ бе така прикътан в източните гънки на Сакара, че съчетаваше закрилата на гористите склонове с топлата зеленина на крайречието — Тунджа течеше наблизо.

Над манастира имаше пещера, в която някога се бяха крили Христо войвода и Кара Кольо, споменаваха дори Инджето. Но сега от тия времена бе останал само Христо войвода и миряните, които идваха тук да се черкуват, не знаеха или се преструваха, че не знаят кой е игуменът — смиреният на вид, с побеляла брада и малко превит гръб отец Хрисант.

Когато Вълчан се появи пред него, при вратата на черквата, отец Хрисант трепна с очи — позна го веднага, но нищо не каза, само протегна към него десница.

Странджанецът не помнеше откога не бе целувал ръка на духовник. Но пред човек като Христо войвода, когото смяташе за свой кръстник в хайдушкия занаят, той бе длъжен да склони глава.

Монашеските дрехи не можеха да скрият хайдутина Христо войвода — погледът му бе все така бърз, изразът на лицето му — суров. Вълчан усети това и като се озърна, рече тихо:

— Идвам при войводата, не при игумена...

— Не мога да се разделя на две заради тебе, Вълчане!

Отец Хрисант тръгна към манастирската сграда.

А когато и двамата вече бяха в игуменската килия — просторна, с големи железни свещници и икони по стените. — Вълчан заразправя за себе си — за двете аламани, за хазните, които бяха паднали в ръцете му. Когато спомена за мира, сключен между турците и русите в Букурещ само преди десетина дни, отец Хрисант скочи от дървения стол, на който седеше:

— Какво? Туриха ли край на войната? Значи вече няма да се освободим?

Вълчан никога не бе виждал Христо войвода така развълнуван. Толкова ли много се бе надявал, че краят на войната ще е начало на свободата ни...

— Така е, войводо — тихо рече той. — Ветровете духат не както искат моряците.

— Не ме наричай войвода! Хрисант съм, черноризец Хрисант!

— Това, гдето сме го вършили, ще остане и след смъртта ни. Хората помнят дори и когато ние забравяме.

— Искаш да кажеш, че докато съм жив, все ще съм Христо войвода, че благочестивият ми живот тук нищо не струва!

— Огън в сено не може да се скрие, войводо...

Отец Хрисант шумно пое лъх. Задушаваше се, клепките му трептяха.

Вълчан огледа килията да види какво да му даде. Но някогашният войвода сам знаеше от какво има нужда — извади от долапа калаено павурче и го долепи до треперещите си устни. Отпи само няколко глътки, после го подаде на Вълчан. Лицето му започна бавно да се отпуска, клепките престанаха да играят. Той седна на дървения стол, опря гръб в облегалката и рече хрипкаво:

— Пий... Игуменска ракия, джинджифилка^[2]. Кога почвам да се задушавам, само с нея се оправям.

Вълчан пое павурчето, но не пи. Мъката на някогашния Христо войвода неусетно нахлу и в него.

На какво наистина да се надяват сега? В годините на мир султанската власт ще укрепне, петнадесетте хиляди българи доброволци ще се заселят отвъд Дунава, може и в Бесарабия да ги настанят, ще станат отново орачи и копачи. Само хайдушките дружини ще кръстосват горите и планините, а той ще шета с аламаните по море.

Два дни Вълчан гостува на отец Хрисант, който вече по-спокойно слушаше разказите му за онова, което бе ставало през последните години на войната — до него бяха достигали само откъслечни известия за едно или друго сражение.

А когато отново целуна ръката на игумена Хрисант — сега за сбогом — Вълчан изви глава встрани — знаеше какво ще види в очите на някогашния войвода. Със спомена за тъжния отец Хрисант той тръгна за Странджа.

Още в първата яташка къща войводата узна: Хайдут Кера обесила Хайдут Гена за това, че не спазила клетвата и се свързала с мъж. Това беше втората смъртна присъда, която войводката бе издала.

(За това събитие е отбелязано в една преписка: „И знайно да буде кога Хайдут Кера повеси хайдут Гена ради клетвата в име Х-та. Турчина бега чак до Едирне. Беше лето 1812. Писа К-сти.“.)

... Както е започнала, тя ще избеси цялата си дружина!

Вълчан ругаеше войводката наум и се питате какво да направи, за да я сепне. Ако Хайдут Гена бе побягнала или ако се бе опитала да предаде дружината, тогава смъртта ѝ щеше да е заслужена. Но тя, както преди нея хайдутката Руска, бе искала само да се срещне с драгойника си. Вярно, че това беше погазване на клетвата, но за такава клетва досега и в Странджа и по Големите Балкани не се бе чувало.

Ако реши да се срещне с Хайдут Кера, тя навярно ще се съгласи и ще дойде, но ще се вслуша ли в думите му да промени клетвата за хайдутките от дружината си?

Едва ли...

И Вълчан я видя пред себе си — с тъмна забрадка, чер елек и бяла риза, на която бе избродиран червен лъв — той бе вдигнал лапи и държеше във всяка лапа по един зареден пищов. Очите на войводката святкаха, тя бе готова всеки миг да посегне към забучените в пояса ѝ пищови с посребрени цеви и с дръжки от слонова кост.

По пътя за морето все Хайдут Кера му беше в ума.

Най-сетне — ето я неговата скала, неговата крепост!

И сега му се стори, че нос Емине му кима от далечния северен кръгзор, а Мидия го придърпва на юг.

Двете аламани го чакаха долу, в залива Света Параскева, където до няколко дни хайдутите моряци един по един щяха да се съберат.

Очакваха го бързи набези по море и Вълчан усети как до него достигна полъхът на познат вятър.

След три месеца, когато свиха платната и укрива аламаните в гората, Вълчан, както всяка година, забърза към Дунава. Поспря за малко в чифлика на Атанас Чивга — там узна, че Еминджика за четвърти път се бе опитал да ограби Стара Загора, но и сега

защитниците, командувани от капуджибашията Мехмед, му дали отпор. И хасковският аянин отново опустошил цяло Загоре...

Щяха ли да се върнат кърджалийските времена, или това беше последният изблик на един от прочутите главатари?

Султанът наредил на великия везир да накаже бунтовниците в Румелия и той успял да залови и да обезглави десетина от тях. Но с Еминджика и с видинския Молла паша не посмял да се залови.

Завърнал се вкъщи, край Браила, Вълчан научи, че почти цялата Българска земска войска преминала в Русия. Доброволците се заселили в Бесарабия заедно със семействата си. Късмет имали тези, които били настанени в държавни земи. Изпратените в земи на помещици станали зависими селяни. Казваха, че държавните земи щели да бъдат дадени в собственост на помещиците заедно с българите преселници. Единственият изход за тях бе да молят правителството Земската войска да получи правата на казашка войска — казваше миналата година Манук бей, когато ставаше дума за съдбата на българите доброволци, — тогава ще получат държавна земя.

Къде бе сега Мамарчев? И той ли ще склони глава пред някой помещик?

На Вълчана му ставаше тежко само като си помислеше за това. През цялата зима той само веднъж отиде в Букурещ — при Манук бей, да размени една торба скъпоценни камъни със злато. Тогава узна и за съдбата на Рамиз наша. През ноември 1812 година император Александър I разрешил на бившия капудан-паша да се завърне в Турция, като му напомнил, че там той трябва да води приятелска с Русия политика.

Султанският пратеник за преговорите с русите Галиб ефенди с писмо до адмирал Чичагов му бе съобщил, че е назначил Рамиз паша за инспектор на турските комисари, на които бе възложено да организират връщането на турските военнопленници. В същото време пашата бе съобщил на адмирала плана си за завземането на Русе.

Привидно всичко се развиваше благополучно за видния изгнаник. В началото на 1813 година той, като все още вярваше в доброто разположение на султана към него, премина границата с голяма свита. Но на турска територия го очакваше засада — новият велик везир Хуршид паша бе изпратил отряд от неколкостотин

еничари. По пътя от Букурещ за Гюргево Рамиз паша бе заловен и убит. Тялото му погребяха в Гюргево, а отрязаната му глава понесоха към Истанбул. По пътя спряха във военния лагер край Одрин да я покажат на великия везир. Хуршид паша бе решил да се справи веднъж завинаги с хасковския главатар. Той повери тридесет хиляди войници на бившия кърджалия Исмаил бей от Серес и на одринския бостанджибашия Дагдевиреноглу. Тайната му заповед бе: Еминджика да бъде нападнат неочаквано. Кърджалийският главатар имаше един-единствен изход — да се съедини с Молла паша във Видин, другия голям непокорник. Затова великият везир реши да му пререже пътя за бягство.

Според плана на Хуршид паша, Исмаил бей трябваше с петнадесет хиляди да тръгне от Димотика, да прекоси Източните Родопи, да удари бунтовника в гръб и да му затвори пътя към планината. Одринският бостанджибашия щеше да води други петнадесет хиляди войници и да удари Еминджика от запад, а Хуршид паша щеше да поведе еничарите за Хасково.

Узнал за тръгналата срещу него голяма войска. Емин ага отново опита да се помири със султана. Но великият везир, без да изслуша пратениците му, нареди да ги оковат.

Когато обръчът около Хасково бе сключен, Хуршид наша заповяда едновременна атака.

Пръв влезе в града — средище на прочутия бунтовник — одринският бостанджибашия.

Докато чакаше нападението на везирската войска, Еминджика реши да укрие богатството си и да избяга. На няколко селски чорбаджии даде по едно чувалче злато — те трябваше да му го върнат, като се размине голямата опасност. Останалото злато, скъпи накити и скъпоценни камъни той пренесе с едно муле по гидиклийските дерета и го закопа на място, което само той знаеше.

Емин ага реши да защитава Хасково, своята столица. Имаше дванадесет хиляди конници, имаше и много слуги, които щеше да въоръжи при нужда. Срещу везирската войска той изпрати половината от ордията си — те трябваше да се появят на цариградския път, да завържат сражение и да увлекат противника в близкия голям проход.

Ала везирската конница бе въоръжена с пики и кърджалиите бяха обърнати в бягство.

Оттук нататък за края на Еминджика разправяха различни неща. Според едни след поражението, което претърпял от войската на бостанджибашията край село Гидикли, той се опитал заедно със сина си да избяга към Пловдив, но бил обкръжен. Като видял, че няма спасение, Емин ага дал единия пищов на сина си Селим да се застреля и сам пръв стрелял в сърцето си. Там издъхнал, а синът му не намерил кураж да се застреля, бил заловен и одран жив, за да изкаже бащиното си имане.

Други казваха, че като се видял обкръжен отвсякъде от везирската войска, Еминджика станал недоверчив към всички. Най-близките му помощници видели, че умът на главатаря не е в ред, и започнали да бягат от Хасково един след друг — Кара Георги, Пехливан Кузьо, хазнатарят Христодул (той задигнал от Еминовата хазна един биволски толум, пълен с жълтици).

По заповед на великия везир към Хасково започнали да стрелят четири топа. В това време глашатаи оповестявали на кърджалиите, че султанът им дарява живота, ако веднага се предадат. Приканвали ги да заловят своя предводител — щели да получат голяма награда.

Една нощ Еминджика с шестнадесет придружвачи — най-верните от хората му, с които преди тринадесет години бе започнал да върлува — в дъжд и кал се измъкнал от Хасково — укрil се в Пашакъой. Десет дни преди това той бил изпратил там харема си начело с любимата си жена — гюзел Гергана, — която била бременна по това време от него.

Разправяше се — а и песен за това бе наредена, че една нощ гюзел Гергана избягала от Пашакъой, отишла в Хасково и изказала где се укрива Еминджика.

Дали от гюзел Гергана или от някого другиго, но одринският бостанджибашия узнал за Пашакъой и наредил да закарат там четирите топа. След три дни кърджалийската съпротива била сломена и Емин ага заловен заедно с шестима от приближените си. Завели го при великия везир и започнали да го изтезават, за да изкаже къде са съкровищата му. Мъчили го цяла седмица, бесили го ту с главата надолу, ту вързан през кръста. В това време набили на колове най-видните кърджалии и някои от гювендиите, а самия него накрай умъртвили, кат му извадили червата отзад и ги натъпкали в устата му.

След това го набили на кол. Когато издъхнал, отсекли главата му и я поднесли на великия везир на златна тепсия.

Каквото и да разправяха, истината бе една — след тринадесетгодишно върлуване из Румелия главата на Кърджалъ Емин ага Балталъ (Секирджията) бе отрязана и на тридесети март занесена в Истанбул, където я изложиха на показ в продължение на три дни.

Тая пролет Вълчан пристигна в чифлика на Атанас Чивга седмица след Великден. Преди да тръгне, в дома си край Браила две нощи поред бе сънувал Христо войвода, който беше ту с хайдушка премяна, ту с монашески дрехи. Странното бе, че той като войвода вдигаше десница за благослов и изричаше някакви молитви, а като игумен вирваше глава и говореше със заповеднически глас. Ала нито молитвите, нито заповедите на войводата игумен не достигаха до Вълчан — той виждаше как мърдат устните му. Лицето му бе напрегнато, с очи, които се разширяват.

Атанас Чивга, като изреждаше какво бе станало през зимата и през пролетта, му каза, че отец Хрисант е починал.

... От мъка е умрял, от мъка, че не се вижда краят на неволята ни!

На Вълчан толкова му домъчня за своя кръстник в хайдушкия занаят, че повече не се задържа в чифлика.

Два бързи коня, запретнати в звънко пееща каруца, го закараха във Вакъфския манастир.

... Войводо, войводо, защо не издържа още! Вярно е, че сега настъпва тихалък, но за какво са хайдутите? Ние във всяко време виреем, на море нямаше хайдути, а сега има. Не ще се смирим, войводо, гласът на кукувицата ще ни пробужда от мъртвилото, сабите ни ще блестят, куршумите ни на празно място няма да попадат!

Той гледаше неслегналата се още пръст на гроба на Христо войвода и се вричаше каквото и да стане, всяка пролет да се появява с дружината си. Сега по море няма да дава мира на поганците, ако пък го погнат с много кораби и аламаните вече не ще му помагат — ще го приютят горите на Странджа, на Големите и Малките Балкани.

Един монах — млад, с руса брадичка — дойде при него и тихо му рече:

— Войводо, познали са те, трябва да тръгваш!

Вълчан само мълчаливо кимна. Знаеше, че пътищата тепърва ще го зоват, че тепърва ще усеща тръпнещата земя под краката си и променливото небе над себе си — веднъж ведро, с усмихнато слънце, друг път затъмнено от зли облаци.

И с надеждата, че небето над него ще се прояснява, той пое към Странджа.

---

[1] Рескрипт (лат.) — писмо от държавен глава до министър или друго високопоставено лице. ↑

[2] Джинджифил (тур. от инд.) — южно растение, чиито ароматни корени се употребяват за подправка на салеп и за лекарство. Джинджифилка е ракия, накисната с такива корени. ↑

Издание:

Автор: Димитър Мантов

Заглавие: Хайдутите шетат по море

Издание: първо

Издател: „Български писател“

Година на издаване: 1988

Тип: роман за юноши

Националност: българска

Печатница: ДП „Георги Димитров“, София

Излязла от печат: 15.V.1988 г.

Редактор: Иван Цанев

Художествен редактор: Весела Бракалова

Технически редактор: Виолета Кръстева

Рецензент: Димитър Ярмов; ст.н.с. Божидар Димитров

Художник: Виктор Паунов

Коректор: Янка Енчева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/4884>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.